

TARTALOM

A Kozma Sándor Pályázat díjazott tanulmányaiból

DR. MEDVECZKY GÁBOR:
Elkövetési magatartások és újabb visszaélési formák a
számítógépes bűncselekmények körében

Szakmai tanulmányok

DR. SEEREINER IMRE:
A diszkriminációt tiltó jogi szabályozás kérdései

DR. BISTEI ATTILA – DR. PAULOVICS ANITA:
Az állatvédelemben résztvevő szervek

DR. NÁNÁSI LÁSZLÓ:
Tiszti ügyészek vagy államügyészség?

Vitaindító

DR. NYÍRI SÁNDOR
Szükség van-e a harmadik évezredben is az „ügyészet”
tudományára?

Könyvek

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA
Válogatás a szakirodalomból

ELKÖVETÉSI FORMÁK ÉS ÚJABB VISSZAÉLÉSI FORMÁK A SZÁMÍTÓGÉPES BŰNCSELEKMÉNYEK KÖRÉBEN

Bevezetés: Az információs társadalom kihívásai

„Néha megérintett egy-egy kapcsolót, vagy egy új parancssorozatot juttatott be a rendszerbe. De leginkább csak figyelnie kellett, míg az űrhajó számítógépei a kívánt pályára állították a bárkát. A csillagközi utazást lehetővé tevő automatizálás révén az embernek már csak a végső felelősséget kellett vállalnia. Az elektronikának köszönhetően az űr felderítése az autóvezetéshez hasonló szakma lett.”¹ - így vetít az olvasó elé egy lehetséges, de szerencsére ma még csak a sci-fi író képzeletében létező jövőképet az amerikai író. Tagadhatatlan és szemmel látható tény, hogy a számítástechnika az élet minden területén diadalútját járja, az élet egyre fontosabb tartozékává válik.

Az 1970-es évek óta egy új technikai forradalom van kibontakozóban, melynek során egyre nagyobb számban jelennek meg a számítógépek az irodákban a mindennapi munkavégzés kellékeként, az otthonokban pedig szórakoztató eszközként is. az élet valamennyi számottevő területén jelen vannak számítógépeink, melyek a különböző célra alkalmas programjaikkal segítenek bennünket.

A számítógép megjelenése tehát alapjaiban változtatta meg élet- és munkakörülményeinket, szokásainkat, ugyanakkor gondolkodásunkat is. Ámúltunk lehetőségein, ugyanakkor kissé megszeppentünk saját képességeinkkel összevetve. Alkalmazásának szükségessége ma már elvitathatatlan, a számítástechnika nyújtotta előnyöket mindennapi életünkben talán már észre sem vesszük. Ma már elképzelhetetlen jelenléte a közigazgatásban, a vállalatok ipari tevékenységének automatizálásában, pénzügyi elszámolásában, oktatásban, kutatásban, vásárlási és pénzkezelési szokásainkban. Mára az „egész világ, az életnek minden szelete előttünk hever” a világhálónak köszönhetően.

Napjaink reálisabb szemléletével ma már tudjuk, hogy a komputerezáció vitathatatlan jótéteményei mellett együtt kell élnünk valós hátrányaival is. Már talán közhely az, hogy a számítógép egyszerre áldás és átok. A néhány évtizede oly jellemző „misztikum” talán már oldódik. Növekszik kiszolgáltatottságunk és félelmünk a különféle számítástechnikai rendszerek működésétől; gondoljunk itt a különféle igazgatási, honvédelmi vagy légi irányító rendszerekre stb.

¹ Alan Dean Foster: Aliens, 1986.; Móra Ferenc Kiadó, Budapest, 1988.

Fordította: Nemes Ernő

Alig található ma már olyan társadalomtudomány, amely ne foglalkozna a számítógépek társadalomra és az emberi egészségre gyakorolt hatásaival. Természetesen nem feladatom most itt ezekkel részletesen foglalkoznom. A jogtudománynak és a joggyakorlatnak olyan új kihívásokkal kell szembenéznie, melyeket a modern információs társadalom negatív hatásai indukálnak. A büntetőjog számára pedig a komputerezáció legszámottevőbb negatív jelensége egy újabb elkövetési forma megjelenése: a számítógépes bűnözés.

I. Fejezet: A hatályos magyar büntetőjogi szabályozás kialakulása

1. A számítógépes bűncselekmények körének megvonására tett kísérlet a hazai és a nemzetközi szakirodalomban.

Mindenek előtt előre kell bocsátani, hogy a szakirodalomban (még) nem született széles körben elfogadottá vált számítógépes bűncselekmény-fogalom. A számítógépes bűnözés a bűncselekmények konkrét megjelenési formáinak, valamint a veszélyeztetett jogtárgyak sokrétűsége miatt csak tipizálással írható le.

A számítógépes bűncselekmények az 1960-as években jelentek meg a gazdaságilag fejlett társadalmakban (USA, Nyugat-Európa), melynek háttere a számítástechnika és ezzel egyidejűleg az információs társadalom megjelenése volt. A számítógépes bűnözés meghatározására tett kísérletek már a 70-es évek elején megjelentek. Ebben az időben a német **Mühlen** számítógépes bűncselekménynek tekintett minden olyan magatartást, melynek eszköze vagy célja a komputer volt.² Hazánkban **Polt Péter** hívta fel először a figyelmet arra, hogy a számítógép egyszerre lehet a bűncselekmény tárgya és eszköze.³

Nagy Tibor úgy véli, hogy az informatika – legyen szó akár szoftverről, hardverről vagy számítógépes információról – két területen kapcsolódhat a bűnözéshez:

Az informatika maga a bűncselekmény tárgya:

az elkövető tönkretesz, ellop, megváltoztat egy programot, a gépben kárt tesz, stb. Ekkor a kapcsolat a bűnözéssel szükségszerűen igen szoros.

Az informatika eszköz csupán:

² Nagy Zoltán: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Egyetemi jegyzet. Pécs, 1998. 19. old.

³ Polt Péter: Számítógépes bűnözés In: Belügyi Szemle 1983/6, 60-64. old

Különbéle vagyon elleni, személy elleni illetve egyéb, pl. állam elleni bűncselekmények tartozhatnak ide. Itt a kapcsolat lazább, mert bár megkönnyíti a számítógép a cselekmények elkövetését, de ezek más módon is megvalósíthatók.⁴

A 80-as évek második felétől az egyre bővülő cselekményfajták rendszerezésén fáradozott mindenki. Az osztrák **Schmölzer – Schich** szerzőpáros az alábbiak szerint rendezi az eddig megismert magatartásokat:⁵

Támadás a hardver ellen

- gépidő-lopás
- mikrochip jogtalan másolása
- jogosulatlan belépés

Támadás a szoftver ellen:

- szoftverlopás
- programmanipuláció

Támadás az adat ellen:

- adatmanipuláció
- adatlopás
- visszaélés az adatfeldolgozási tevékenységgel.

Pusztai László a számítógépes bűncselekmények négy fő alaptípusát különböztette meg:⁶

Számítógépes visszaélés: - az elektronikus adatfeldolgozás minden olyan jogellenes befolyásolása, amelynek célja a jogosulatlan vagyoni előny megszerzése az elkövető vagy más számára.

Adatkikémlelés: - melynek körébe tartozott a számítógép adatainak illetve programjainak jogosulatlan megszerzése

Szabotázs: - az elektronikus adatfeldolgozási tevékenység jogosulatlan akadályoztatását foglalta magában

⁴ Nagy Tibor: A számítástechnika hatása büntetőjogra. In: Ügyészségi Értesítő 1992. 2-3.szám.

⁵ Lsd. Nagy Zoltán: Bűncselekmények... 22. Old

⁶ Dr. Pusztai László: Számítógép és bűnözés, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXVI. Kötet, Budapest, 1989. 106-107. Old.

Gépidő-lopás: - a számítógép jogosulatlan használatát jelentette, mely a gép üzemeltetőjének kárt okoz.

A német **Möhrenschlagernél** az adat vagy programmanipuláció, a szabotázs és adatváltoztatás, a gépidő-lopás mellett megjelent a *személyes adatokat veszélyeztető támadás* is.⁷

Nagy Zoltán az eddigi cselekményeket ún. első generációs bűncselekményeknek nevezte. A második és további generációs bűncselekmények - véleménye szerint - az alábbiak:

jogosulatlan adatváltoztatás, mint intellektuális támadás az elektronikus adatfeldolgozási folyamat ellen

E körbe tartozik a pusztán károkozási szándékból végrehajtott adatváltoztatás kriminalizálása is, mely akár játékból, bosszúból, figyelemfelkeltésből vagy a piaci konkurenciának kárt okozó „vírus”, „féreg”, „logikai bomba” bevitelét jelenti.

jogosulatlan belépés a védett számítástechnikai rendszerekbe (hacking)

Korunk emberét leginkább az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által a 80-as évek végén elfogadott jelentése érinti. Ez volt Európa első határozott állásfoglalása a számítógép-bűnözésről. A Bizottság 1990 tavaszán tagállamainak javasolta:

a nemzeti törvények megváltoztatását,

új törvények alkotásánál vegyék figyelembe a számítógépes bűnözés elleni fellépés szükségességét

a tényállások megszövegezésénél támaszkodjanak a Bűnözés Problémáival Foglalkozó Európai Bizottság (European Committee of Crime Problems - CDPC) által kiadott jelentésre.⁸

Az AIDP 1992-es würzburgi, valamint az 1994-es riói konferenciáján pedig továbbfejlesztették a számítógépes bűnözés elleni fellépés módozatait és ennek alapján kialakították az e körbe vonható elkövetési magatartások csoportjait, általános és feltétlenül követendő definíciót azonban nem írtak elő. Az ajánlások szintjén csupán ún. „minimális” és „fakultatív” jegyzék ad irányutatást a lehetséges formákról.

Jelentősége miatt indokolt a bűncselekmények pusztá felsorolásán túl azok rövid meghatározásait is leírni. Valamennyi alább említett cselekmény büntetőjogi üldözésének feltétele, hogy az elkövetés *szándékosan* történjen.

⁷ Lsd. Nagy Zoltán: Bűncselekmények... 22. old

⁸ Report by the European Committee on Crime Problems

A **minimális listán**⁹ a következő cselekmények szerepelnek: (ezek a feltétlenül szankcionálni javasolt cselekmények)

Számítógépes csalás: mely a számítógép adatait oly módon befolyásolja, hogy ezzel másnak gazdasági, vagyoni veszteséget okozzon önmaga vagy más számára biztosítandó gazdasági előny megszerzése céljából.

Számítógépes hamisítás: számítógépes adatok, programok bevitele, megváltoztatása, törlése, elrejtése vagy más beavatkozás oly módon vagy olyan feltételek létrehozásával, amelyet a nemzeti jog előír a hamisítás büntetvény megvalósításához, azokban az esetekben, ha ez a cselekmény a szokásos vagy hagyományos elkövetési tárgy ellen elkövetve hamisításnak minősülne.

Számítógépes adatok, programok rongálása: számítógépes adatok, programjainak jogtalan törlése, rongálása, károsítása, elrejtése

Számítógépes szabotázs: adatok, programok bevitele, törlése, elrejtése, befolyásolása számítógépes rendszerekkel azzal a szándékkal, hogy a telekommunikációs rendszer működését akadályozzák

Számítógépes rendszerhez történő jogtalan csatlakozás: számítógépes rendszer vagy hálózat jogosulatlan igénybevétele a biztonsági intézkedések megsértése útján.

Jogosulatlan lehallgatás: technikai eszközök segítségével történő jogtalan tudomásszerzés számítógépes rendszerek tartalmáról, valamint az ilyen rendszerekbe technikai eszközök révén történő beavatkozás,

Védett számítógépes programok jogtalan reprodukálása: jogi védelmet élvező számítógépes programok jogosultság nélküli másolása, eladása vagy nyilvánosságra hozatala,

Félvezető topográfiai jogtalan másolása: félvezető termékek jog által védett topográfiairól jogtalan behozatal vagy kereskedelmi felhasználás céljából másolat készítése félvezető termékek előállítására végett.

Az ET **fakultatív listáján** szereplő cselekmények úgyszintén csak akkor büntetendők, ha az elkövetés **szándékos**. Ezek:

Számítógépes adatok, programok jogosulatlan megváltoztatása

Számítógépes kémkedés (PI. üzleti titokszerezés, ahol a szándék a titokkal rendelkezőnek gazdasági veszteséget okozása vagy saját magának gazdasági előny szerzése.)

⁹ Forrás: Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények. KJK-KERSZÖV Budapest, 2000

Számítógép jogosulatlan használata a károkozás egyenes vagy eshetőlegesen szándékával illetve eredményével

Védett programok jogellenes használata: mely felöleli annak jogosulatlan megszerzését önmaga vagy más számára, továbbá minden olyan használat, mely a tulajdonos jogait sérti

Igen lényegesek és a bűnüldözés hagyományos eszköztárától részben eltérőek az itt felmerülő **eljárásjogi kérdések**. Az említett nemzetközi fórumok javaslata szerint a számítógépes környezetben végzett nyomozások során az általánosnál jóval szélesebb körben lehet előírni a bizonyítékok kiszolgáltatásának kötelezettségét, sőt, akár a bizonyítási teher részbeni áthárítását is. (erre vonatkozó óvatos javaslatok a magyar büntető eljárásjog újrakodifikálása során is felmerültek.)

Szorosan összefügg a számítógépes bűnözés kérdése az **adattvédelem** problémáival is. Általános kíváncsi, hogy a személyi szférába való behatolásnak szigorúan körülhatárolt egyértelmű törvényi felhatalmazáson kell alapulnia.

Ezek a megfontolások vetették fel a komputerbűnözés hazai megfogalmazásának szükségességét. A tényállás megszületését azonban hosszú vita előzte meg.

2. A kodifikáció egyes kérdései. A számítógépes csalás és a „vagyon elleni” csalás elhatárolására tett kísérlet.

Mint az előző pontban is láttuk, számos nemzetközi tanácskozáson foglalkoztak a jogászok a komputer-bűnözés elleni fellépés módozataival és kialakították az e körbe vonható magatartások körét. Általános és feltétlenül követendő definíciót ugyan nem írtak elő (csupán minimális és alternatív lista ad iránymutatást), azonban hazánkban lassan-lassan felvetődött a komputerbűnözés hazai megfogalmazásának szükségessége és az ezzel kapcsolatos tényállás megszületése.

Ezt azonban hosszú vita előzte meg.

A konzervatív nézet hívei azt vallották, hogy nem kell új tényállás(ok)at inkorporálni a Btk.-ba. E nézet hívei azzal érveltek, hogy kerülni kell a túlszabályozottságot, továbbá ezen újfajta elkövetési módozatokban valójában nincs semmi új, az eddigi tényállások teljes körűen lefedik ezen cselekményeket, a rugalmas bírói gyakorlat majd mindent megold. Vagyis a már meglévő tényállások, amelyeket a Btk. tartalmaz, lehetőséget ad az elkövetők felelősségére vonására.

A meglévő szabályozás nem ad lehetőséget a cselekmények teljes körének büntethetőségére. Szükségessé vált új tényállás(ok) beiktatása. Addig is minden olyan magatartásnak, melynek eredménye valamely számítógépes adatfeldolgozás eredményének befolyásolása a Btk. 318 §-a szerinti csalásnak minősüljenek. Átmeneti megoldás az lehetne, ha a „hagyományos” csaláson belül, új bekezdésben rendelné

büntetni a törvény a számítógépes környezetben elkövetett csalásszerű magatartásokat.

A hazai szakirodalomban **Pusztai László** tett kísérletet a számítógépes csalás tényállásának megfogalmazására, amely a tradicionális csalás egyik esete lett volna. („Csalást követ el az is, aki jogtalan haszonszerzés végett azzal okoz kárt, hogy az adatfeldolgozási folyamat eredményét a program helytelen kialakításával, helytelen vagy hibás adatok felhasználásával vagy a feldolgozás folyamatára való egyéb jogtalan befolyásolja.”¹⁰)

A bíróságok rendre a 318. § szerinti csalásként értékelték valamely számítógépes adatfeldolgozás eredményének befolyásolását. „A csalás befejezett, ha a számítógép-kezelő terhelt az őt terhelő hátralék összegét valótlan adat betáplálásával egyenlíti ki.” (**BH 1989/184**).

Ugyanakkor a 90-es évek elejétől felerősödtek azok a nézetek, hogy itt voltaképpen egy, az elkövetési magatartás kifejtésekor *jelen nem levő*, azt nem észlelő sértett utólagos közvetett megtévesztéséről van szó, aki nem is fejt ki a megtévesztés hatására aktív, a károsodással együtt járó magatartást, vagyis

a károsult a csalás elkövetésekor nem kerül kapcsolatba a tettel,

amíg a csalásnál a más megtévesztéséből, a sértett megtévesztés által kiváltott magatartása eredményeképpen keletkezik a kár, addig a számítógépes csalásoknál a kárt szenvedett személy rendszerint csak a kár tényéről, a történekről utólag értesül

a megtévesztés, mint elkövetési magatartás nem is közvetlenül személyt, hanem gépet érint.

Nem lehetett figyelmen kívül hagyni tehát azokat a jobban megalapozott érveket, miszerint az ilyen tett indokolatlanul kiterjesztené a „klasszikus” csalás kereteit, amely inkább a károsult megtévesztésében, és a jogtalan haszonszerzésben látja a cselekmény lényegét, míg az új elfogadott tényállás – mint azt később látni fogjuk – az elektronikus adatfeldolgozás eredményét nyilvánítja büntetendővé.

Mivel – mint állították – maga a gép megtévesztés tárgya nem lehet, a programba történő illetéktelen beavatkozás nem szükségszerűen jár együtt a vagyonerózióval, s végül mert a cselekmény motívuma vagy következménye jellemzően a gazdálkodásmenetében érezteti hatását, helyesebbnek látszott új, a vagyoni helyett a gazdasági bűncselekmények körében szereplő tényállás megfogalmazása.

Az 1994. évi IX. törvény miniszteri indoklása ezt az álláspontot látszik alátámasztani. „ A számítógépes technika fejlődésével egyre gyakoribbá válnak a tulajdont károsító számítógépes manipulációk. Az

¹⁰ Dr. Pusztai id. mű Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok. XXVI. Sz. 145.old.

ilyen cselekményeket többnyire helytelen adatok betáplálásával, programmanipulációval és az adatfeldolgozás menetébe történő egyéb beavatkozással követik el. *A vagyon elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések sokszor ilyen esetekben nem alkalmazhatók, mivel egy – egy tényállási elem, például a csalásnál a megtévesztés, lopásnál a tárgy fizikai értelemben vett elvétele, nem valósul meg.* Ezért a javaslat új bűncselekményt hoz be a Btk.-ba.”.

(Megjegyzem, vannak még ma is olyan nézetek, hogy a „tévedésbe ejtés” vagy a tévedésben tartás” közvetve, a gépen keresztül is megtörténhet, Pl. egy pénznyerő automata manipulálással történő kifosztása nem a gépet, hanem az üzembentartót téveszti meg. Az az ellenérv, hogy a „sértett” nem fejt ki a megtévesztés hatására aktív magatartást, nem tűnik meggyőzőnek, ugyanis a tévedésben tartottnak a tévedésből eredő vagyoni rendelkezése – amelyet a jogászok többsége mindig megkívánt a csalás megállapításához – a tényállásból kifejezetten nem olvasható ki.¹¹⁾

Molnár Gábor a ma uralkodó jogfelfogást tükrözve így ír: „ A számítógépes csalás nem speciális a csaláshoz képest, amennyiben elfogadjuk a törvényhozó álláspontját. A specialitás csak az egymást – az általános elemeit tekintve – fedő tényállások kapcsolatában értelmezhető. A törvényhozó a számítógépes csalás megfogalmazásánál éppen abból indult ki, hogy természetes személy passzív alany hiányában, adott elkövetés mellett a csalás nem állapítható meg. Ennél fogva a számítógépes csalás nem speciális bűncselekmény a csaláshoz képest, hiszen olyan másik bűncselekmény, amelynek elkövetése esetén a csalás nem is állapítható meg.”¹²⁾

A 300/C § átfogóbb, április 1-től hatályos rendszerét tekintve ma a **csalás és a számítógépes csalás elhatárolását** tehát **Tóth Mihály** a következőképpen véli megoldhatónak:

Abban az esetben, ha a csalás és a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény elemei egyaránt megvalósulni látszanak (jogtalan haszonszerzési célzat és kár egyaránt megállapítható, azzal együtt, hogy a számítógépes adatok manipulálására is sor került) az alapvető elhatárolási ismérv az, hogy a számítógép pusztán a *leplezés eszköze-e, vagy az elkövetés eszköze is?*

A tettes csak felhasználta a számítógépben rejlő lehetőségeket, - sikkasztott vagy csalt, és ezt a számítógép révén kívánta eltitkolni, legalizálni – vagy már eleve a sikkasztás vagy csalás elkövetése érdekében manipulálta az adatokat?

¹¹ Nem véletlenül nevezte ezt a körülményt annak idején Hippel „rejtett tényállási elemnek” (Lehrbuch für Srafrecht, 1932)

¹² In Belovics Ervin - Molnár Gábor - Sinku Pál: Büntetőjog:– Különös rész. HVG – ORAC Budapest, 2001. 488.old.

Ha ugyanis a tettes a számítógép üzemeltetőjének okozott kárt adatmanipulációval próbálta eltüntetni, akkor nem jogtalan haszonszerzés végett tanúsította az elkövetési magatartást, hanem a lepleződés elkerülése érdekében.

A másik elhatárolási kérdés az lehet, hogy az elkövetési magatartás tanúsítása folytán megvalósult-e kifejezetten *más személy tévedésbe ejtése vagy tévedésben tartása is.*

A bíróság egy közzétett eseti döntésében¹³ *csalásnak* minősítette annak a vádlottnak a tettetét, aki pénztárosként több mint fél éven keresztül fiktív bevételeket tüntetett fel a számítógépen, majd az így „bevételezett”, valójában nem létező árut „eladta” és annak ellenértékét „zsebre tette”. A vádlott naponta számolt el az őt alkalmazó kft vezetőjével, akit tehát így a tényleges forgalmat illetően folyamatosan tévedésbe ejtett. A cselekmény számítógépes csalásnak minősítése valószínűleg azért nem merült fel, mert a vádlott a munkáltatóját tévesztette meg, és ehhez a forgalmat számítógépen rögzítő adatok csupán eszközül szolgáltak.

Egy másik ügyben egy kft. Pénztárosi és számlázási feladatokat ellátó dolgozója a számlázást végző számítógép merevlemezén létrehozott egy „alkönyvtárat”, amelyre a számlázáshoz használt programot átmásolta. Ezt követően az eredeti és titkos számlázási programot felváltva használta és a titkos programon készített számlákat kivonta az elszámolásból, az azokra befizetett vételárakat pedig eltulajdonította.

A vádiratban a cselekményt a Btk. 300/C. § szerinti számítógépes csalás büntettének minősítették. Tóth Mihály szerint a helyes minősítés azonban a 317.§-ba ütköző sikkasztás büntette lett volna. Az elkövetési magatartás ugyanis az üzleti bevétel, mint rábízott idegen dolog eltulajdonítása volt, a számítógép programjába történő beavatkozás csupán a a vagyon elleni bűncselekmény elkövetését megkönnyítő és a leleplezés elkerülését célzó *büntetlen eszközcselekményként* értékelhető. A kár nem adatok manipulálásából, hanem a bevétel eltulajdonításából eredt, a *tettes nem a számítógépes adatok meghamisítása révén sikkasztott.* Az elkövetési magatartás újszerűsége pusztán abból adódott, hogy a számlázást számítógépen végezték. A sikkasztás tipikus elkövetési magatartásai voltak a hasonló esetek hagyományos számlázás mellett is, amikor az elkövetők két számlatömböt – egy hivatalosat és egy illegálisat – használtak és az illegális számlára befolyt bevételt tulajdonították el.¹⁴

Ezzel szemben másképp kell megítélni azt az ügyet, amelyben az elkövetőt többek között folytatólagosan elkövetett számítógépes csalásért ítélte el a bíróság.

¹³ BH. 2000/48.

¹⁴ Budapesti X., XVII. Kerületi Ügyészség

a vádlott egy polgármesteri hivatalban dolgozott ügyintézőként egy olyan osztályon, melynek a különböző segélyek megítélése és szétosztása volt a feladata. Munkaköréből kifolyólag számítógéppel rendelkezett, lehetősége volt megismerni más ügyintéző által használt kódokat, továbbá adatok törlésére vonatkozó jogot kapott. Miután elbocsátották állásából, elhatározta, hogy átmeneti segínyt utal ki magának. Tudni kell azt is, hogy a segélyek kiutalása az ügyintézők szuverén jogosultsága volt. A kiutalásokat merevlemezre mentették, és elküldték a Postának.

A vádlottnak a korábban használt kódja az elbocsátás után is élt, így egy nem létező személy nevére, de saját maga részére, valótlan ügyszám feltüntetésével segélyeket vett fel, amelyet más névvel többször megismételt, később egy másik személyt is bevont, hogy segítséget nyújtson neki. Ez után az adatállományból a különböző kiutalásokat törölte.¹⁵

Ha csak annyit tettek volna, hogy a rendelkezésükre álló segélyalapot rendszeresen „dézsmálják” és a gépen ezt pl. a pénzügyi elszámolást rendre „jóváírják” (legális kiadásnak tüntetik fel), akkor sikkasztásért vagy csalásért feleltek volna, ugyanis ekkor a kárt okozó tettet nem program-manipulációval követték volna el. Az igaz lehet, hogy cselekményük ekkor is érintett volna számítógépes adatokat, de

a kár nem ebből származott volna

e tettük motívuma pedig nem jogtalan haszonszerzés, hanem a leleplezés elkerülése lett *volna*.

Ha viszont a jogtalan kifizetésre már a jogcímet is program-manipulációval teremtik meg, vagyis bevisznek a legális programba illegális – fiktív – adatokat (esetünkben nem is létező segélyezendők nevét), hogy ezzel jogcímet teremtsenek az egyébként rendelkezésükre nem álló pénz megkaparintására, akkor az adatfeldolgozás eredményének ily módon történő befolyásolása a *bűncselekmény módszere*, s a tett számítógépes csalásnak minősül. Ezen – véleményem szerint az sem változtat – ha utóbb a leleplezés elkerülésére is törekszenek, pl. az adatok utólagos kitörlésével.

Ennek alapján tehát a csalás és – amint majd azt később látni fogjuk- a 2002 április 1. napjától hatályos 300/C. § (3) bekezdésébe ütköző tett halmazatát kizártnak tartom, e két alakzat konkurálása esetén vagy a csalás vagy a számítógépes csalás lehet a helyes minősítés. *Tóth Mihály* szerint azonban, *ha a csalás megállapítása mellett döntünk, egyéb feltételek esetén*

¹⁵ Bp.-i XX.- XXI. – XXIII. Ker. Bír. 12 FB. 1091/1997/15

nem zárható ki valóságos halmazatban - a később kifejtésre kerülő - 300/C. § (1) (jogosulatlan belépés) vagy (2) bekezdésében szereplő (rendszer és adatok sérthetlensége elleni bűncselekmény) elkövetési magatartások megállapíthatósága. Miként az okirat-hamisításokkal leplezett csalások esetén is töretlen a halmazatot kimondó gyakorlat, a mai, 2002 áprilisától hatályos új szabályozás mellett már nincs akadálya, hogy a vagyon elleni cselekmények mellett megállapíthassuk a „jogosulatlan belépést” adatbevitelt, adatváltoztatást vagy törlést. Látni fogjuk ugyanis, hogy ezek a magatartások már önmagában – céljuktól, rendeltetésüktől függetlenül – büntetést érdemelnek.

Az újabb kérdés az volt, *a célzatra vagy az eredményre fektesse a hangsúlyt a jogalkotó?*

A két feltétel alternatív módon került a Btk.-ba: „*Aki jogtalan hasznoszerzés végett **vagy** kárt okozva...*” (*Btk. 300/C (1)*) Akár a célzat, (vagyoni hasznoszerzés) akár a kárban testet öltő eredmény önállóan megalapozza a bűncselekményt, a kettő együtt súlyosító körülmény. Ez azért is jó, mert gondoljuk végig, ha csak vagyonszerzési célzat lenne, nem tartoznának felelősséggel a vírusok terjesztői, akiket nem elsősorban a hasznoszerzés, hanem sokkal inkább az öncélú rombolás vagy károkozás vezérel, s e mellé nem feltétlenül párosul nyereszkes cél. A hatályos jog szerint valamennyi programmanipuláció csak meghatározott céllal vagy meghatározott eredményt okozva büntetendő. Ha kár is keletkezik, az én felfogásom szerint kettős eredményről beszélhetünk: az adatfeldolgozás eredményének megváltozása és az ebből adódó kár. (Megjegyzem ennek némiképp ellentmond a törvény megfogalmazása: „ ... vagy kárt okozva ...”)

Tóth Mihály egy újabb problémára hívta fel a figyelmet egy jogeset kapcsán:¹⁶ - az elkövető egy programba való beavatkozással 170 millió Ft.-ot emelt le egy idegen számláról. Az a bank, ahová a pénzt utalni szerette volna, észrevette a jogsértést, tehát az átutalás megtörtént, de a bank jogcím hiányában nem írta jóvá.

A kérdés: ha hasznoszerzési céllal követik el a cselekményt, de kár nem keletkezik, lehet e a 300/C szerinti minősített eset kísérlete, vagy a célzatos befejezett cselekmény mellett csak minősítő körülmény? A kérdésre a szakirodalomban két lehetséges választ találunk:

Súlyosabb, minősített eredmény-bűncselekmény kísérlete feloldja az enyhébb, befejezett magatartást.

E mellett szól az, hogy a második fordulat jellemzően feltételezi az elsőt. nem csupán nem zárják ki egymást. Dogmatikailag csak akkor

¹⁶ Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények. KJK-KERSZÖV Budapest, 2000.

lehetne kizárni az első fordulat megléte esetén (jogtalan hasznoszerzés) a második fordulat (károkozás) súlyosabban fenyegetett kísérletét, ha a két fordulat minden esetben kizárná egymást. A károkozással járó cselekmények nyilvánvalóan hasznoszerzésre motiváltak is, ezért helyesebb az eredményre irányuló szándék esetén a súlyosabban minősülő, materiális cselekmény kísérletébe beolvasztani az egyébként kétségtelenül releváns motívumot. Továbbá a kár erősebbnek tűnik, mint a célzat, hiszen gondoljuk csak végig: ha valaki egy program megváltoztatásával százezreket „tesz zsebre”- mernék-e értékelni a károkozás eredménye mellett, hogy a tettes az első fordulatot is elkövette.

Befejezett a cselekmény, mivel ugyanabban a magatartásban testet öltő, ezzel azonosan fenyegetett eredmény-bűncselekmény kísérlete a befejezett tettbe beolvad. A kiemelt kárra irányuló szándék, büntetés kiszabási tényező.

E mellett az szól, hogy ha a kár még alapesetben sem következett be, nem lehet a minősített eset kísérletéről beszélni a befejezett alapeset mellett; továbbá ha az alapesetben az elkövetett magatartás célzatos tanúsítása már önmagában ugyanúgy büntetendő, mint a materiális változat, akkor az eredménnyel járó bűncselekmény súlyosabb alakzatának kísérlete sem kerülhet szóba.

Tóth Mihály így véli megoldottnak a problémát:

„Aki
jogtalan hasznoszerzés végett
kárt okozva

valamely számítógépes adatfeldolgozás eredményét program megváltoztatásával, törléssel, téves vagy hiányos adatok betáplálásával, illetve egyéb, meg nem engedett műveletek végzésével befolyásolja, büntetést követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Így a súlyosabb minősítés csak a (b) ponthoz (az eredményhez) kapcsolódna, eredmény hiányában pedig elég lenne a fenyegetettség, ugyanis súlyosabb veszélyt a káros eredmény lehetősége jelenti.

Molnár Gábor ezzel kapcsolatosan így ír: „A (2) bekezdésben szabályozott minősített esetek kizárólag a kárhoz igazodnak. Amennyiben a bűncselekményt jogtalan hasznoszerzés, de a kárra kiterjedő legalább eshetőleges szándék hiányában valósítják meg, nem kapcsolódik hozzá minősített eset... Mivel a kár az alaptényállás (károkozással megvalósuló) második fordulatának eleme, e fordulat megállapításában nélkülözhetetlen, hogy az elkövető szándéka az alaptényállás keretében értékelt kárra kiterjedjen. A (2) bekezdés szerint a minősített esetben megjelölt jelentős, különösen nagy és

különösen jelentős kár megállapításához azonban a Btk. 15. §-a miatt elegendő a gondatlanság."¹⁷

A számítógépes csalás eredeti formáját az 1994. évi IX. törvény iktatta be a Btk.-ba. A tényállás 1996-os módosítása a lehetséges elkövetési tárgyak körét egészítette ki egy értelmező rendelkezés beiktatásával lényegében feleslegesen.

A tényállás 1999-ben történt módosítása a minősítő körülmények sorába beiktatta az ekkor bevezetett „különösen jelentős kárra” történő elkövetést.

3. Számítógépes környezetben elkövetett egyes bűncselekmények, azok módszerei és nyomozási tapasztalatai Magyarországon.¹⁸

3.1. Szerzői és szomszédos jogok megsértése (Btk. 329/A)

Szoftver elleni bűncselekmények jellemző elkövetési magatartásai:

munkahelyi vagy iskolai számítógépről szoftver jogosulatlan lemásolása, használata, továbbadása

Interneten keresztül behatolás saját vagy más cég szerverére, és onnan szoftver lemásolása, használata továbbadása.

Legális kereskedelemről származó szoftverek másolása, továbbadása

Nagy felhasználónál a megengedett licenccsámnál nagyobb számú szoftver alkalmazása, használata

Kereskedelmi szoftverek védelmének feltörése

Internetes kalózkodás, ahol a kereskedelmi szoftvert az adott oldalra (website-ra) és onnan ellenértékért vagy anélkül letölthetők (ezek az ún. Warez-fájlok)

3.2. Számítógépes csalás

Az alkalmazott módszerek és eredmények összefüggésében három csoportot kell megemlíteni:

Jogosulatlan műveletekkel anyagi haszonszerzés

Távbeszélő szolgáltatások jogosulatlan igénybevétele

A számítógépes rendszer megzavarása vagy adatok lopása

¹⁷ Lsd. uo. Belovics Ervin-Molnár Gábor-Sinku Pál: Büntetőjog...

¹⁸ Kunos Imre: Számítógépes bűnözés. A modern információ-technológia felhasználása a bűnözésben. In: Belügyi Szemle, 10/1999.

Jogosulatlan műveletekkel anyagi haszonszerzés

Jellemző elkövetési magatartások:

belső adatmanipuláció nyereségért, hamis banki átutalások (Pl: az elkövető rendszergazda volt egy bankban, a hozzáférési jogosultságával visszaélve megváltoztatta a valuta tőkekészlet nyitóállományát, s a különbözetet saját számlájára utalta át)

kettős számlázás (Pl: az elkövető egy cégnél dolgozott. A számlák kiállítását és a raktárkészlet nyilvántartást számítógép segítségével végezték. Az erre szolgáló programot lemásolás után egy új alkönyvtárban helyezte el a gépen. Időnként ebbe az új könyvtárba rögzítette az eladásokat és az így szerzett 500 ezer Ft-ot elsikkasztotta.)

tartozáskiegyenlítés vagy egyéb anyagi haszonszerzés végett bankok, önkormányzatok adatbázisához hozzáférnek és ott hamis adatokat táplálnak be

taxiórák manipulálása

Az elkövetők szinte kizárólag szakemberek, akik a védelmi rendszer hiányosságait kihasználva követik el a cselekményeket.

távbeszélő szolgáltatások jogosulatlan igénybevétele

Hívások lebonyolításához az alábbi módszerek ismeretesek:

végtelenített telefonkártyák felhasználása

mobiltelefonok „klónozása”

hamis vagy hamisított iratokkal telefonvonal bérlése, mobiltelefon vásárlása

telefonvonal „lopása” a szolgáltató tesztvonalainak jogtalan igénybevételel vagy egy alközponttra való rácsatlakozással

Az új évezredben inkább a **banki átutalások, az Internet és a cyber-space rendszer** alkalmazásával elkövetett cselekmények felé tolódunk el. Az utóbbi két cselekmény már jócskán túlterjeszkedik a 300/C keretein.¹⁹

A „banki” számítógépes csalások egy részének elkövetési magatartása ma még meglehetősen primitív. Ennek illusztrálásaként lássunk egy ilyen ügyet:

¹⁹ Hajdú Mária: Számítógépes bűnözés, Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok, XXVI. 1999. 310.old

A vádlott adatrögzítőként dolgozott egy bankban. Feladata az átutalási megbízások számítógépre történő felvitele, illetve a munkatársa által felvett adatok helyes rögzítése volt. E munka megfelelő jelszó ismeretét és – a programba történő belépéskor – a jelszó használatát igényelte. A vádlott e munkája mellett egy vendéglátó-ipari egységben pultosként is dolgozott.

Betegállománya idején, táppénze intézése kapcsán megjelent a bankban, ahol – távol lévő kollégájának helyettesítését felajánlva – az általa ismert, de idegen jelszót használva belépett a programba, és az adatfelvitel során közel tízmillió forintot nem az átutalási megbízás általa megtudott kedvezményezettjének számlájára, hanem az őt banki munkaidején kívül foglalkoztató söröző vezetőjének számlájára utalt át. Mire a téves átutalást felfedezték, a pénz 99,8 %-át a vendéglős már fel is vette.²⁰

Hazánkban a 90-es évek közepén az egyik legelterjedtebb visszaélési forma a **végtelenített telefonkártyák** felhasználása volt, (ma már ez számítástechnikai rendszerben tárolt adatok jogtalan hasznoszerzés végett történő megváltoztatásának minősül), ezért ezzel a kérdéssel az alábbiakban egy kicsit részletesebben foglalkozom.

Az ún. „első generációs” hamis telefonkártyákban található mikrochip mérete és formája is eltért a valótól és újratöltése speciális szakismeretet és feltételeket igényelt. A „második generációs” hamis telefonkártyáknál az abba beépített nyomógomb megnyomásával volt újratölthető, de ez a fajta is gyorsan eltűnik a könnyű felismerhetőség miatt. Ma már korlátlanul újratölthetők, amely művelet a készülékbe behelyezéssel gyakorlatilag másodpercek alatt elvégezhető, hamis voltuk már tapintással, szemrevételezéssel nem állapítható meg. Mára a kártyák már nem is végtelenítettek, fizikailag semmilyen beavatkozás nem történik. E művelet lényege: a számítógéphez kapcsolnak egy chipíró készüléket, és a már üres (de eredeti) telefonkártya chipjét ismét feltöltik.(majd eladják 900%-os haszonnal) A telefonszám központjából nem deríthető ki, hanem csak egy speciális műszer (kártyaolvasó) segítségével. A valódi kártyához képest ugyanúgy viselkednek a készülékbe való behelyezéskor, a kijelzőn megjelenő információk, impulzusok, sőt, még a számlázásuk is megegyezik az eredetivel. Az igazi gond ott van, hogy a kártya névértéken belüli használata nem igazolja az elkövetést és ezáltal igen nehéz bizonyítani. (egy kínai vádlottat a bíróság bizonyítottság hiányában fel is mentett)²¹

Az ilyen ügyekben gyakori védekezés, hogy a felelősségre vont személy nem tudott a kártya hamis voltáról, a kártyát találta vagy tettenérése előtt kapta, ezért a következőket kell figyelembe vennünk:

²⁰ Tóth M.: Gazdasági bűncselekmények. Kézirat

²¹ BKKB 12.B.XI.1095/1996

A ma forgalomban lévő manipulált kártyák újratöltése a készülékbe történő egyszerű behelyezéssel oldható meg, de csak akkor, ha valamennyi impulzus elfogyott. (Félig letelefonált kártya ismételt behelyezéssel történő újratöltése nem lehetséges)

A telefonközpontok a kártyával történő telefonálást (annak idejét és helyét) a kártyán szabad szemmel nem látható, de a központban megjelenő azonosító szám alapján nyilvántartják.²²

E két körülményből adódik a jóhiszemű használat állításának lehetséges cáfolata, aki természetesen elsődlegesen nem ügyészi vagy bírói, hanem inkább nyomozati szakban lényeges. Kifogástalan rendőri intézkedés esetén a kártya lefoglalása és a megmaradt impulzusok száma – amelyet a helyszínen megállapítanak és a jelentésben rögzítenek – és a központ által az adott időben és helyen, az adott kártyával történő telefonálásról kimutatott impulzusok száma meghaladhatja a kártya névértékének megfelelő impulzusokat. Ez pedig a kártya hamis voltát egyértelműen bizonyíthatja.²³

Gondot okozhat esetenként a végtelenített kártyával történő telefonálás esetén a *kárérték* meghatározása. A büntetés kiszabása során nem közömbös a kár megállapítása, de erre vonatkozóan már bizonyos adatok rendelkezésre állhatnak.

Azoknál a kártyáknál, ahol azonosító számukat nem „kalibrálják újra”, a központ esetleg kimutatást készíthet a kártya által letelefonált össz-impulzusszámról, és az ilyen ügyekben amúgy is kirendelt szakértő nyilatkozhat arról is, hogy kb. mennyi ideje van forgalomban a kártya. Elképzelhető persze, hogy az adott kártyával nem csupán a „szerencsétlen” gyanúsított telefonált, így az imént említett adatokat a vallomásával összevetve, óvatosan kell kezelni. (általában egyébként a vád tárgyává tett kárérték 15.000 és 50.000 Ft között mozog).

Természetesen a valódi telefonkártyák korszerűsítésével együtt az utóbbi időben megalkották a hamis kártyák „újabb generációját” is, az ilyen tettek száma az utóbbi években mégis csökkent.

Az elkövetői kör:

szervező, aki a hívások számának növekedésében és a hamisított eszköz eladásában érdekelt

technikai szakember, aki professzionális szinten képes ilyen kártyát készíteni

²² Ez a nyilvántartó szám a hamisítványokon képes ugyan esetenként változni, de a kártya lefoglalása esetén arról a korábbi azonosító számok „előhívhatóak”, ennek hiányában pedig önmagában a hely és az idő is bizonyíték lehet.

²³ Tóth M.: Tanácsok a telefonkártya-betyárok leleplezésére. Belügyi Szemle, 1997/12

belső együttműködő, aki a távközlési szolgáltató műszaki körülményeit ismeri

kereskedő, aki árul

végfelhasználó, aki telefonálásra használja a hamis telefonkártyát

A számítógépes rendszer megzavarása vagy adatok lopása

Ezen cselekmények okai:

bosszú (elbocsátás a munkahelyről, főnökkel való konfliktus, fizetésemelés elmaradása stb.)

anyagi haszonszerzés az ellopott adatok felhasználásával

kíváncsiság, kivagyiság

a konkurens vállalattól bizalmas gazdasági adatok vagy egyéb titkos információk (pl. know how) megszerzése

jellemző elkövetési módok:

program megváltoztatása

program futásának felesleges előidézése vagy éppen megakadályozása

számítógépen tárolt adatok ellopása

vírusok készítése, terjesztése

II. Fejezet:

Az Európa Tanács Informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezményéről és a magyar Büntető Törvénykönyv módosításáról (2001. Évi CXXI. Törvény)

1. Az ET Egyezményről általában

Az Európa Tanács 1997-ben megalapította a Büntetőjogi Kérdésekkel Foglalkozó Bizottság (CDPC) keretében működő Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Szakértői Bizottságot, (PC-CY) amely felhatalmazást kapott egy, az informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezmény kidolgozására. A Bizottság Strasbourgban, 2000. év decemberében tartott plenáris ülésén elfogadott egy tervezetet. Az egyezmény végleges szövegét a napokban írta alá közel 30 ország képviselője – köztük hazánké is - Budapesten, amely a maga nemében első a világon.

Napjainkban nemzetközi szinten és hazánkban is egyre nagyobb teret nyer az informatikai bűnözés. Az informatika jelentőségét a szervezett bűnözés is azonnal felismerte, így a határon átnyúló bűnelkövetések egyik legfontosabb eszközévé a számítógép és a világháló vált. Az

Egyezményt aláíró államok felismerték az állam és a magánszektor közötti együttműködés szükségességét a számítástechnikai bűnözés elleni harc területén. Felismerték továbbá, hogy a számítástechnikai bűnözés elleni hatékony védelem mára széleskörű, gyors és jól működő nemzetközi együttműködést követel meg a büntetőügyek területén.

Az egyezmény négy fő részből áll. Az *első rész* az „értelmező rendelkezéseket” foglalja magában, amelyben az államok meghatározták az egyes anyagi jogi tényállásokban, illetőleg az eljárásjogi rendelkezések esetében használt fogalmakat, így többek között a „számítástechnikai rendszer”, az „adat” és a „szolgáltató” fogalmát. A *második részben* a büntető anyagi tényállásokat találjuk, a *harmadik rész* büntetőeljárás kérdésekkel foglalkozik, a *negyedik rész* pedig a nemzetközi együttműködésről szól.

Az egyezmény megszületését többek között a számítástechnikai rendszerek, adatok és hálózatok hozzáférhetősége, sértetlensége, titkossága elleni cselekmények, a gyermekpornográfia, a csalások, internetes betörések megnövekedett száma és ez által az ilyen cselekmények pőnalizálása, továbbá az egyes államok különálló igazságszolgáltatásának túlhaladott volta és az államok közti együttműködés intézményes kereteinek hiánya indokolta.

A bűncselekmény jelenlegi formáját tehát – az ET Egyezményre tekintettel – a 2001. Évi CXVI. Törvény fogalmazta meg, mely a korábbinál jobban figyelembe vette a számítástechnikai rendszer komplexitásából adódó lehetséges elkövetési magatartások sokféleségét. A bűncselekmény a jelenlegi formájában 2002 április 1. napjától hatályos.

2. Az „új” 300/C §: A számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény

2.1. Jogtalan belépés (300/C § (1) bekezdés)

300/C § (1) bekezdés: „Aki számítástechnikai rendszerbe a számítástechnikai rendszer védelmét szolgáló intézkedés megsértésével vagy kijátszásával jogosulatlanul belép, vagy jogosultsága kereteit túllépve, illetőleg azt megsértve bent marad, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

Az Egyezmény 2. Cikkével összhangban az új 300/C § (1) bekezdése büntetendő cselekménnyé nyilvánítja a számítástechnikai rendszerbe történő jogtalan belépést.

1. Büntetőjogilag oltalmazott érdek a számítástechnikai rendszer sérthetetlensége, a benne tárolt feldolgozott, továbbított adatok megbízhatósága, hitelessége, titokban tartása. Ez egyben a bűncselekmény *jogi tárgya* is.

2.A bűncselekmény *elkövetési tárgya* maga a számítástechnikai rendszer. A jogalkotó a törvényjavaslat 300/F szakaszban, mint

értelmező rendelkezésben meghatározza a számítástechnikai rendszer fogalmát az egyezményben foglaltaknak megfelelően.

300/F: „ A számítástechnikai rendszer az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége.”

A jelenleg hatályos 300/C § (3) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés szerint – melyet még 1996-ban iktattak be – „számítógépes csalást követ el az is, aki az (1) – (2) bekezdésben írt cselekményt közcélú távbeszélő szolgáltatás, illetve közcélú mobil rádiótelefon szolgáltatás igénybevételére szolgáló elektronikus kártya felhasználásával vagy közcélú mobiltelefont vezérlő mikroszámítógép programjának megváltoztatásával követi el.” Az értelmező rendelkezés beiktatása akkor pusztán egyértelművé tette, hogy a telefonkészülékek használatához szükséges elektronikus kártyával történő manipuláció, valamint a mobil rádiótelefont vezérlő mikroszámítógép programjának megváltoztatása számítógépes csalást valósít meg. Véleményem szerint ugyanakkor e rendelkezés beiktatására fölös óvatosságból került sor. Helyes volt az a korábbi gyakorlat, amely ezen magatartásokat már eleve ebbe a körbe vonta. Ugyancsak ebbe a körbe tartoznak az elektronikus adatfeldolgozási programokkal működtetett taxiórákkal kapcsolatos visszaélések, valamint a „bankkártyás” bűncselekmények is, de ez utóbbiakra a Btk speciális rendelkezést tartalmaz.

Az új értelmező rendelkezés egy általános számítógép–fogalmat határoz meg, amelyen belül már nem kellene külön nevesíteni a rádiótelefonnal és a nyilvános telefonkészülékkel kapcsolatos visszaéléseket. A javaslat szerint tehát minden olyan berendezés számítógépes rendszer lenne, amely **közvetlen emberi beavatkozás nélkül, automatikusan** végez az adatfeldolgozást, azaz adatok kezelését, tárolását, továbbítását.

Így ezzel a meghatározással egyértelműen a számítástechnikai rendszerek körébe tartoznak a számítástechnikai adatfeldolgozásra épülő memóriával rendelkező olyan egységek is, amelyek megjelenésükben nem hagyományos számítógépet jelentenek. A javaslat szerinti fogalom így többek között átfogja a közcélú távbeszélő szolgáltatás illetve közcélú mobil rádiótelefon szolgáltatás igénybevételére szolgáló elektronikus kártyákat, a közcélú mobil telefont vezérlő mikroszámítógépeket, valamint a számítástechnikai berendezések felhasználásával működő hírközlési, telekommunikációs rendszereket is.

A számítástechnikai rendszer fogalma azonban nemcsak az egyes berendezésekre terjed ki, hanem felöleli az azok összekapcsolása révén létrejött hálózatot, valamint az adattovábbítást, a kapcsolatfelvételt biztosító műszaki berendezéseket is. Ugyanakkor az egyes berendezések közötti kapcsolat nem jelent feltétlenül fizikai összekapcsoltságot. A számítástechnikai rendszerek között az összeköttetés létrejöhet elektronikus vagy optikai jeleket továbbító kábelek vagy vezetékek útján, valamint rádióhullámok, infravörös

illetőleg rövidhullámok segítségével, vagy műholdas sugárzás igénybevételeivel is.

3. A bűncselekmény alanyával kapcsolatosan: Az (1) bekezdés első fordulata esetén (rendszerbe történő belépés) az egyébként belépni jogosult személy nem lehet a tettese, mert ugyan ő is megszegheti a védelmi szabályokat, ám a jogalkotó ebben az esetben (is) szükségesnek tartotta külön kiemelni a „jogosulatlanul” szót. (Ezzel feltehetően pl. azt kívánták legalizálni, hogy a kódot a jogosult az azt egyedül ismerő rendszergazda nélkül is feltörhesse.)

4. Az (1) bekezdés elkövetési magatartása

a rendszerbe történő *belépés vagy*

a bent maradás.

Mindkét magatartás csak szándékosan követhető el. A bemenetel és a bent maradás csak akkor minősül bűncselekménynek, ha a törvénynek megfelelő **módon** valósul meg, vagyis akkor tényállásszerű, ha a *számítástechnikai rendszer védelmét szolgáló intézkedés megsértésével vagy kijátszásával történik a belépés, (pl. hamis vagy jogtalanul szerzett kód, jelszó segítségével), továbbá ha a bent maradás a belépési jogosultság kereteit túllépve történik.* Szükséges, hogy a belépés jogosulatlanul történjen. Így például nem beszélhetünk jogellenességről, ha a belépésre illetve a bent maradásra jogszabály ad engedélyt. (Például a Büntetőeljárás törvény az esetleges kényszerintézkedések fogatosítása céljából.)

Az első fordulat (belépés) esetén tehát már önmagában a rendszerbe történő illetéktelen behatolás büntetendő, míg a második fordulat esetén (bent maradás) a belépés jogosan történt, a sérelmet ezt követően idézték elő. Ezért nézetem szerint a *második fordulat csak az első fordulat hiányában állapítható meg.*

A belépés tehát lehet jogos vagy jogtalan. Jogtalan akkor, ha nincs engedélyezve a belépés. Ha valaki jogosult belépni, a bent tartózkodás jogtalaná válhat, ha jogosultsága időbeli vagy területi kereteit túllépi, vagy a jogosultságot egyéb módon megsérti.

Ezen két magatartás értelmezéséhez megfelelő alapul szolgálhatna a Btk. 176. §-ban foglalt „magánlaksértés” tényállása kapcsán kialakult terminológia. Ez azért is indokolt, mert ebben az esetben is végső soron egy abszolút értékű, negatív tartalmú alkotmányos alapjog sérelméről beszélhetünk, mint a magánlakás esetében is.²⁴

Az elkövetési magatartás tanúsítása már önmagában megvalósítja az (1) bekezdésben leírt „jogtalan belépés” bűncselekményét, tehát nem

²⁴ Dr. Villányi József: Az Európa Tanács Informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezményéről. In: Magyar Jog 2001/8.szám

feltételezi az informatikai adatok megszerzését, felhasználását, hozzáférhetővé tételét vagy nyilvánosságra hozatalát. Már most meg kell mondani, hogy ha a belépést követően a számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megváltoztatására, törlésére is sor kerül, akkor ez a cselekmény már a (2) bekezdésben foglalt „adatok sérthetlensége elleni cselekményt valósítja meg”.

A bűncselekmény **stádiumait illetően** általánosságban a következő szempontok fogalmazhatók meg:

Az (1) bekezdés első fordulata esetén (jogosulatlan belépés) a tett a belépéssel (bent maradással) befejezett. A védelmet jelentő intézkedés megsértése illetve kijátszása – úgy vélem – a belépés megtörténteig kísérlet. (pl. az elkövető kísérletezget a kód feltörésével.)

A második fordulat esetén kísérlet lehet a (jogos) belépés is, ha igazolható, hogy ezt a tettes eleve a program hatáskörét meghaladó használatának céljával tette.

2.2. A „Jogtalan kifürkészés”

Az Egyezmény 3. cikke büntetendő cselekménnyé nyilvánítja a számítástechnikai rendszeren belüli, az informatikai rendszerből származó vagy az informatikai rendszerbe irányuló informatikai *adatok* nem nyilvános továbbítása során technikai eszközök felhasználásával történő jogosulatlan és szándékos *kifürkészését*. A hatályos Btk. 178/A §-ban a „magántitok jogosulatlan megismerése” tényállás inkorporálásával – úgy vélem – teljes mértékben megfelel a 3. cikkben foglalt követelményeknek, így az ezzel kapcsolatos jogszabály módosítás nem is tűnik szükségesnek.

2.3. A számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény (300/C § (2) bekezdés)

300/C § (2) bekezdés: Aki

számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adatot jogosulatlanul megváltoztat, töröl vagy hozzáférhetetlenné tesz,

adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével illetőleg egyéb művelet végzésével a számítástechnikai rendszer működését jogosulatlanul akadályozza, vétséget követ el,

és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

Az Egyezmény 4. és 5. Cikkével összhangban a törvényjavaslat büntetni rendelné a számítástechnikai rendszer és adatok elleni cselekményt. A (2) bekezdés a) pontjában – az Egyezmény szerinti megfogalmazást alapul véve – az adatok sérthetlensége elleni bűncselekmény, a b) pontban pedig a „rendszer sérthetlensége elleni bűncselekmény törvényi tényállása nyerne megfogalmazást.

2.3.1. A 300/C § (2) bekezdés a) pontja: „Az adatok sérthetlensége elleni bűncselekmény”

A cselekmény **jogi tárgya** a számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, hitelességéhez és titokban maradásához fűződő érdek.

A cselekmény **elkövetési tárgya** maga a rendszerben tárolt, továbbított, feldolgozott adat. Az Informatikai Egyezmény az értelmező rendelkezések között az 1.cikk b) pontjában meghatározza a számítástechnikai adat fogalmát: „a számítástechnikai adat információknak, tényeknek, fogalmaknak olyan formában való megjelenése, mely számítástechnikai feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, mely valamely funkciónak a számítástechnikai rendszer által való végrehajtását biztosítja.”

A cselekmény **elkövetési magatartása** az adat megváltoztatása, törlése, hozzáférhetetlenné tétele.

Nézetem szerint a (2) bekezdés a) pontjában – és mint látni fogjuk – b) pontjában szabályozott magatartások már feltételezik az (1) bekezdés elkövetési magatartásait, vagyis a belépést vagy a bent maradást.

A fenti magatartások pontos jelentését – úgy vélem – a későbbiekben feltétlenül tisztázni kell. Az azonban már most egyértelműnek tűnik, hogy a „megváltoztatás” magában foglalja az adat bármilyen módon történő módosítását, függetlenül az abból származó eredménytől, azaz a rendszer vagy adat megkárosításától. Ugyanakkor Nagy Zoltán szerint a „megváltoztatás” részben vagy egészben történő átírás, részleges törlés vagy ezek kombinációja, továbbá minden más olyan magatartás felvitele, amelynek révén meg nem engedett műveletek végezhetők.²⁵ A problémát véleményem szerint a „törlés” és a „hozzáférhetetlenné tétel” jelentheti majd. Az adatok „törlése” az adatállományt alkotó adatok teljes vagy részleges eltávolítása, mely megvalósulhat törlés („delete”) funkcióval vagy felülírással („typeover”) Ugyanakkor az is igaz lehet, hogy a részleges törlés esetén nem szükséges, hogy az adatok felismerhetetlenné váljanak. A kérdés itt az, hogy a „törlés” fogalmába beletartozik-e az adat fizikai megsemmisítésén túl az adat hozzáférhetetlenné tétele is.

A törvény már egyetlen adat megváltoztatását, törlését, hozzáférhetetlenné tételét büntetni rendeli, ugyanis már egyetlen adat módosítása is súlyos következményekkel járhat a számítástechnikai rendszer szempontjából.

A bűncselekmény **stádiumait** illetően az adat bármilyen módon történő módosításával *befejezetté válik*. Nem szükséges, hogy a cselekmény eredményeként a számítástechnikai rendszerkárosodása vagy egyéb

²⁵ Dr Nagy Zoltán: Az Elektronikus adatfeldolgozó és adatátviteli rendszerek elleni támadás büntetőjogi értékeléséről. In: Magyar Jog 1996/10. Szám 599.old.

hátrányos következmény megvalósuljon. Az adatváltoztatás ugyanis nem mindig jár együtt kár bekövetkeztével, hiszen lehetséges az, hogy ebből a cselekményből az érintett természetes vagy jogi személynek hátránya nem származik. Sőt, elméletileg az sem zárható ki, hogy az ilyen jogellenes manipulációnak köszönhetően a program ad abszurdum használhatóbb, „jobban működőbb” lesz. (Például gyorsabban elérhető lesz egy-egy file vagy „könyvtár”.) A tett a jogellenes manipuláció megkezdésével jut *kísérleti szakba*. E tilalmazott befolyásolás pedig a törvényi tényállásban meghatározott elkövetési magatartások valamelyikének megkezdésével valósítható meg. A gyakorlatban mindazonáltal igen ritka lehet itt a kísérlet, hiszen a törlés már egyetlen adat megsemmisítésével befejezett, és a „megváltoztatást” sem könnyű „megkezdeni, de be nem fejezni”. Létezik azonban olyan számítógépes folyamat, amely esetében az adatállományt érintő parancs után az eredmény késleltetetten jelentkezik. Ekkor nem zárható ki a kísérlet lehetősége. A „megkezdés” nem azonos az elkövetéshez szükséges eszköznek, tárgynak a bűncselekmény elkövetésére alkalmassá tételével. Ebben az esetben az alább kifejtésre kerülő 300/E. §-ába ütköző „számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása” bűncselekmény valósulhat meg. (Az itt kifejtettek érvényesek a (2) bekezdés b) pontjára is).

Nagy Zoltán az ilyen bűncselekmények **kísérletének** értékelése kapcsán a következő problémára hívta fel a figyelmet. A számítástechnikai rendszerhez kívülről (telekommunikációs úton) történő hozzáférés esetén a kísérlet kereteinek megvonása akadálymentesnek tekinthető. A probléma az adatok közvetlenül a klaviatúrán való bebillentyűzésénél merülhet fel. Vitatott lehet annak a tevékenységnek a minősítése, amikor az elkövető az adott file-ban dolgozva lenyomja a klaviatúrán a billentyűt. *A cselekmény a befejezettség stádiumába akkor kerül, ha az adatváltoztatást az elkövető már valamilyen módon rögzítette, például lementette a számítógép memóriájába vagy a floppy lemezre.* Hiszen amíg az adatokat nem rögzítik, addig azokat a számítógép nem változtatja meg, így eredeti formájukban megmaradnak. A bebillentyűzés tehát az adatváltoztatásra tett kísérletként értékelhető.

A bűncselekmény csak *szándékosan* követhető el. Az adatváltoztatás ugyanakkor bekövetkezhet gondatlanságból is, például a tárolt adatokat egy személy új adatokkal ír felül, jóllehet a korábbi adatokra lene szüksége, vagy átengedi a számítógépet hiányosabb felkészültségű személynek, aki tudatlansága révén könnyedén beletörölhet valamely file-ba,²⁶ de ekkor az adatállományért felelős személyt munkajogi felelősség terhelheti azért, mert a számítógép átengedésénél nem járt megfelelő körültekintéssel.

Az elkövetési magatartások tanúsításán túl a bűncselekmény megvalósulásához az is szükséges, hogy a magatartásokat bármilyen *jogosultság hiányában* kövessék el.

²⁶ Dr Nagy Z.: Az elektronikus...

Itt kell megjegyezni, hogy az **Egyezmény 7. cikkében az „informatikai hamisítás”** tényállását határozza meg, mely szerint „...büntetendő cselekménnyé nyilvánítja az informatikai adatoknak olyan jogosulatlan és szándékos betáplálását, megváltoztatását, törlését vagy megsemmisítését, melynek eredményeként nem valódi adatok jönnek létre és melynek az a célja, hogy úgy lehessen azokat figyelembe venni vagy jogszerű célra felhasználni, mintha valódi adatok lennének, függetlenül attól a tényről, hogy azok közvetlenül olvashatóak vagy érthetőek e...”²⁷ Ebben a cikkben megfogalmazottak lényegében hasonlóak ehhez a cselekményhez ((2) bek. a) pont), Míg azonban az **a) pontban** megfogalmazott cselekménynél a jogalkotó elsősorban az informatikai adat tartalma megváltoztatásának, meghamisításának, azaz „**tartalom-hamisításnak**” a szankcionálására irányult, addig ezzel a **7. cikkkel** az informatikai adatok eredete és az azt létrehozó személy megállapításának megnehezítését, azonosíthatóságának lehetetlenné tételét szolgáló, az adatok származása, eredete meghamisítását, azaz „**származás-hamisítást**” törekedett büntetni rendelni. A Btk. jelenlegi 300/C §-a nem alkalmas a cikkben foglalt cselekmény pönalizálására, így valamiféle módosítás szükséges lenne. Az informatikai adatok eredetére utaló elemek megváltoztatásával nem feltétlenül módosul az „adatfeldolgozás eredménye”. Hiszen itt nem az adatok hordozta belső, lényegi információ módosításáról van szó, hanem az adatok azonosítását lehetővé tevő, másodlagos „külső” információk megváltoztatásáról. Ezért önmagában azt a megtévesztésre irányuló magatartást is büntetni kell, mely az adatok származásának megállapítását, eredetük azonosítását nehezíti meg a valóságostól eltérő származási elemeket tüntetve fel.²⁸

Amennyiben az adat megváltoztatása, törlése, hozzáférhetetlenné tétele a számítástechnikai rendszer működésének akadályoztatását eredményezi, akkor a (2) bekezdés b) pontjában meghatározott „rendszer sérthetlensége elleni bűncselekmény” valósul meg.

2.3.2. A 300/C § (2) bekezdés b) pontja: „Rendszer sérthetlensége elleni bűncselekmény”

A cselekmény *jogi tárgya* a számítástechnikai rendszer zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek. A számítástechnikai rendszer fogalmának meghatározására a fentebb elmondottak az irányadók.

²⁷ Dr Nagy Z.: im.56.old.

²⁸ Dr Villányi József: Az Európa Tanács Informatikai bűnözéssel kapcsolatos egyezményéről. In: Magyar Jog 2001/8. Szám

Az *elkövetési tárgy* maga a számítástechnikai rendszer. Azonban a b) pontban meghatározott tényállás szorosan kapcsolódik a (2) bekezdés a) pontjában foglalt „adatok sérthetlensége elleni cselekményhez”. Ehhez képest a b) pontban *új elkövetési magatartásként* jelenik meg az adat számítástechnikai rendszerbe történő bevitele, továbbítása, valamint egyéb műveletek végzése. Az adat rendszerbe történő bevitele történhet azok beillentyűzésével a klaviatúrán keresztül, vagy történhet olyan adathordozóról (lemez, mágnesszalag, lyukkártya, lyukszalag) történő „adatbehívással”, amelyre korábban rögzítették az adatokat.²⁹

Az a) ponttól eltérően itt az elkövető jogosult az adatok bevitelére, megváltoztatására, törlésére, valamint egyéb műveletek végzésére, azonban ezt szándékosan nem az engedélyezett cél elérése érdekében, hanem a rendszer működésének jogosulatlan akadályoztatása céljából teszi meg.

A bűncselekmény megvalósulásához az elkövető szándékának ki kell terjednie arra a tényre, hogy cselekményével jogosulatlanul akadályozza a rendszer működését.

Az akadályoztatás megvalósulásához eredmény létrejötte (megakadályozás) nem szükséges, a bűncselekmény az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik, tehát a tényállás a gyakorlatban is jobban megfogható kár bekövetkezését sem kívánja meg.

A törvényjavaslat szóhasználatával ellentétben az adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével illetve egyéb műveletek végzésével történő akadályoztatás – véleményem szerint – nem elkövetési mód, hanem maga az elkövetési magatartás. Ezeket (elkövetési magatartásokat) a tényállás az „eredmény” függvényében határozza meg, ugyanis a bűncselekmény „quasi eredménye” a számítástechnikai rendszer működésének akadályoztatása. Az akadályozás pedig a következő „módon” mehet végbe:

adat bevitelével

megváltoztatással

törléssel

egyéb művelet végzésével.

Az *„egyéb művelet végzésével”* fordulat nyilvánvalóvá teszi, – ahogy ezt a jelenleg hatályos törvény 300/C §-ban is felismerhetjük – hogy az elkövetési magatartások felsorolása csupán példálózó jellegű, megnyitva ezzel a lehetőséget minden olyan magatartás előtt, mely esetekben tényállásszerű lehet akkor, ha ezzel a számítógépes rendszer működését akadályozza.

²⁹ Dr Nagy Z.: Im.98.old

Ha a „törlés” a rendszer működését nem akadályozza, hanem pusztán a nyilvántartott adatok eltűnését eredményezi, úgy ezen magatartás nem értékelhető e tényállás keretein belül, hanem esetleg az „adatok sérthetlensége elleni bűncselekmény”, vagy a fentebb említett, az Egyezmény 7. cikkében foglalt „eredet-hamisítás” állapítható meg.

2.4. Az „új” számítógépes csalás (300/C § (3) bekezdés)

300/C § (3) bekezdés: „Aki jogtalan haszonszerzés végett

a számítástechnikai rendszerbe adatot bevisz, az abban tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adatot megváltoztat, töröl vagy hozzáférhetetlenné tesz, vagy

adat bevitelével, továbbításával, megváltoztatásával, törlésével illetőleg egyéb művelet végzésével a számítástechnikai rendszer működését akadályozza

és ezzel kárt okoz, büntetést követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény büntetése

egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a cselekmény jelentős kárt okoz,

két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény különösen nagy kárt okoz,

öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény különösen jelentős kárt okoz.”

A (3) bekezdés az Egyezmény 8. cikkében foglaltaknak megfelelően büntetni rendelné a „számítógépes csalást.” A hatályos 300/C § többé-kevésbé megfelelne az Egyezményben foglalt követelményeknek.

1. A bűncselekmény jogi tárgya a számítástechnikai rendszerben tárolt, továbbított, feldolgozott adatok megbízhatóságához, valamint a vagyoni, tulajdoni és a gazdasági pénzügyi viszonyok biztonságos kiszámítható működéséhez fűződő érdek.

2. A cselekmény elkövetési tárgya a rendszerben tárolt, feldolgozott, továbbított adat, melynek meghatározására itt is az Egyezmény fentebb említett 1. cikkének b) pontja irányadó.

3. A bűncselekményt nem követheti el bárki, tehát alanya speciális. Ugyanis az elkövető jogosultsággal rendelkezik valamennyi magatartás tanúsítására, azonban azokat szándékosan nem az engedélyezett cél elérése érdekében, hanem jogtalan haszonszerzés céljából, másnak kárt okozva valósítja meg. A tettes tudatának- úgy, mint a (2) bekezdés b) pontja esetén is- itt is ki kell terjednie arra, hogy cselekményével a rendszer működését akadályozza.

4.

A (3) bekezdés a) pontja a (2) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartásokon túl – adat megváltoztatása, törlése, hozzáférhetetlenné tétele – büntetni rendeli az adatok bevitelét is, amennyiben azt jogtalan haszonszerzési célzattal és kárt okozva követik el.

A (3) bekezdés b) pontja pedig a számítástechnikai rendszer működésének olyan akadályozását rendeli büntetni, mely jogtalan haszonszerzés céljából elkövetett és melynek eredményeként kár keletkezik. A (2) bekezdéshez képest tehát többlettényállási elem a célzatosság és a károkozás eredménye. Az „akadályozás” véleményem szerint felfogható quasi eredménynek is, mely számítástechnikai rendszer működésének megnehezítését vagy megghiúsítását öleli fel.

Némileg leegyszerűsítve, de a bűncselekmény rendszerének áttekintését segítve, az (1), (2), illetve (3) bekezdés elkövetési magatartásait összefoglalva elmondható, hogy a hatályos tényállás bizonyos körülmények között, módon illetve eredmény esetén:

a belépést

a bent maradást

és az adatmanipulálást (bevitel, törlés, megváltoztatás, hozzáférhetetlenné tétel, továbbítás, egyéb művelet végzése) bünteti.

A belépés jogosulatlanság esetén, a bent maradás hatáskör túllépése esetén, az adatmanipulálás jogtalanul vagy a rendszer működését akadályozva követhető el, ez utóbbi kettő pedig súlyosabban büntetendő jogtalan haszonszerzési célzattal – ekkor a jogtalanság kiemelése nem szükséges- és kárt okozva.

A (2) bekezdés b) pontjában és a – célzatos, materiális – (3) bekezdés b) pontjában szereplő elkövetési magatartások teljesen azonosak, az a) pontok esetében annyi a különbség, hogy a célzatos alakzat az adatbevitelt is bünteti.

A (2) és (3) bekezdésben szereplő pontokban foglalt magatartások – nézetem szerint – kizárják egymást, az (1) bekezdésben írtak azonban megállapíthatónak tűnnek az adatmanipulálás mellett is, anélkül, hogy valóságos halmazatot képeznének (a tett súlyosabban fenyegetett adat-manipulálás szerint minősül).

Az adatok köre, fajtája, száma közömbös. (egyetlen adatot érintő tett is tényállásszerű.)

Az adat-manipulálás körében szereplő magatartások értelmezése nem tűnik olyan nehéznek. A törlés az adat megsemmisítését jelenti, a hozzáférhetetlenné tétel pl. az adat elrejtését, kódolását. Úgy vélem, valamennyi elkövetési magatartásban közömbös, hogy a beavatkozás előtti, rendeltetésszerű használathoz képest megváltozik az adatállomány, a program nem a beavatkozás előtti adatbázissal vagy módon működik, s nem a jogos használó szándéka szerinti eredményt produkálja. Nem kizárt azonban, hogy a manipuláció eredménye a beavatkozáshoz képest csak később jelentkezik.

A (2) és (3) bekezdés b) pontja bármely „egyéb művelet” elvégzését tiltja. Ide sorolható minden olyan nem nevesített magatartás, amely az említett fordulatokban szereplő eredmény kiváltására alkalmas. A korábbi, 2002 április 1. napja előtti tényállásban „egyéb, meg nem engedett műveletek” szerepeltek, és a gyakorlat igyekezett ennek értelmezéséhez segítséget nyújtani. Az egyik, az iránymutatás szándékával közzétett eseti döntés tényállása szerint az egyik kft.-ben programozóként dolgozó vádlott az általa írt programokba olyan kódsorozatot épített be, melyek meghatározott idő után a program működését megbénítják. A vádlott minderről a munkáltatóját sem a „szunnyadó vírust tartalmazó programok létrehozásakor, sem egy vitát követő, a kft.-ből történő kilépésekor nem tájékoztatta. A programok aktivizálódása után a kft. Tevékenysége egy napra megbénult, a rendszer kijavításával félmillió forint kár keletkezett. A döntés³⁰ szerint mindez a vírusok becsempészésének, tehát meg nem engedett műveletek végzésének minősült.³¹

Ma a víruscsempészet rendszerint már könnyen minősíthető olyan „adat bevitelének”, amely a „számítástechnikai rendszer működését” természetesen „akadályozza”. Ez az eset azonban továbbra is aktuális lehet az „egyéb műveletek” értelmezésének körében is. Az eredeti adatbevitel ugyanis önmagában nem akadályozza a rendszer működését és azon a vádlott utóbb nem változtatott, nem törölt és hozzáférhetetlenné sem tette az adatokat. Így, ha az ügyet ma kellene elbírálni, véleményem szerint az az érdekes kérdés vetődne fel, hogy melyik fordulat szerint felel a terhelt. Igen valószínű, hogy az időzített vírus aktivizálódásának megakadályozása miatt – ami tehát korábban nem gátolta a rendeltetésszerű működést – a „jogosulatlan adatbevitellel” konkurálva ma is felvetődne a rendszer „egyéb művelet végzésével” történő akadályoztatása.

5. A bűncselekmény materiális cselekmény, az okozati összefüggés megléte elengedhetetlen a bűncselekmény megállapításához, tehát az elkövetési magatartás tanúsítása folytán keletkezzen a kár. A károkozás olyan objektív követelmény, melynek elmaradása esetén

³⁰ BH 1999/45

³¹ A döntés a tettet számítógépes csalás kísérletének minősítette, mert a „kár a rendszer újraindítása miatt nem következett be.” Ezt vitathatónak tartom, hiszen a rendszer szükségszerű kijavításával felmerülő költség is kárnak tekinthető, s a bíróság maga is rögzítette, hogy a cselekménnyel okozati összefüggésben „a vádlott magatartásával a gyáregységnek 500.000 – 600.000 Ft kárt okozott. (Azpersze igaznak tűnik, hogy az értékesítések kiesésével okozott veszteség a vagyoni hátrány fogalmi körébe vonható, erre tehát itt a büntetőjogi felelősség nem terjed ki.) a kár azonban ettől még kár.

vagy nem lesz befejezett a cselekmény, vagy befejezett lesz, de akkor a fentebb említett bekezdések szerint minősül majd. Az eredmény mind az a) mind a b) ponthoz egyaránt kapcsolódik. Tehát a (3) bekezdés szerint minősülő tett célzatos eredmény-bűncselekmény, a kísérletet illetően a (2) bekezdésnél leírtak itt is irányadóak, ám befejezett alakzatról csak a kár bekövetkezésekor beszélhetünk.

A 2002 április 1. napja előtt hatályos 300/C § szerinti „számítógépes csalás” esetén akkor is befejezett volt a cselekmény, ha nem eredményez hasznot, sőt, még károkozás sem történt.³² A módosítással megoldódni látszik az a dolgozatomban már ismertetett probléma, amely a hatályos szabályozás vitára okot adó, a kárt és a célzatot vagylagosan összekapcsoló megfogalmazásából adódott. A javaslat megoldaná azt a kérdést is, hogy károkozás hiányában befejezett alapcselekmény vagy a kárhoz igazodó minősített eset kísérlete állapítható-e meg, ugyanis már a bűncselekmény alapesetének megállapításához is a jogtalan haszonszerzési célzat és kárban testet öltő eredmény megléte kell, és a kettő konjunktív feltételként van meghatározva. Ez azért is tűnik helyesnek, hiszen a haszonszerzési célzat valahol kárként jelentkező eredményben manifesztálódik, továbbá általában együtt jár a károkozás legalább eshetőleges szándékával. A kár értelmezésénél a Btk 137.§ 5. pontja irányadó azzal a megjegyzéssel, hogy a bűncselekmény alapeseténél bármely csekély összegű kár bekövetkezte esetén megállapítható a bűncselekmény, és a (4) bekezdés a) pontjában értékelt kár mértékére tekintettel 2 millió forintig terjedő károkozás esetén állapítható meg a (3) bekezdés szerinti alapeset.

6. A törvény csak a szándékos elkövetést bünteti, továbbá a célzatra tekintettel csak egyenes szándékkal lehet elkövetni. Az elkövető szándékának ki kell terjednie valamennyi tényállási elemre, így a károkozásra is. A Btk. 15. §-a alapján azonban aminősített esetek tekintetében elegendő a gondatlanság is.

7. Minősített esetek kizárólag a (3) bekezdéshez kapcsolódnak: súlyosabb a fenyegetettség, ha a tett jelentős kárt, még súlyosabb, ha különösen nagy kárt, vagy különösen jelentős kárt okoz. Az említett értékhatárok ma a kétmillió, az ötvenmillió illetve az ötszázmillió Ft meghaladását jelentik.

A halmazati kérdésekkel dolgozatomban eső részében már szóltam, ezért itt nem ismétlem meg az ott leírtakat.

2.5. „A számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása” (300/E §)

300/E § (1) Aki a 300/C §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése céljából, az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő

³². Comlex CD Jogtár. Btk. kommentár. Lezárva: 2001január 31.

számítástechnikai programot, jelszót, belépési kódot, vagy a számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adatot

készít

megszerez

forgalomba hoz, azzal kereskedik, vagy más módon hozzáférhetővé tesz

vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a 300/C §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő számítástechnikai program, jelszó, belépési kód vagy valamely számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adat készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit másnak a rendelkezésére bocsátja.

(3) Nem büntethető az (1) bekezdés a) pontja esetén, aki – mielőtt a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagy ezt megkönnyítő számítástechnikai program, jelszó, belépési kód, vagy valamely számítástechnikai rendszer egészébe vagy egy részébe való belépést lehetővé tevő adat készítése a hatóság tudomására jutott volna – tevékenységét a hatóság előtt felfedi és az elkészített dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben részt vevő más személy kilétének megállapítását.”

A Btk. rendszerétől az utóbbi időben nem idegenek a sajátos, részben előkészületi jellegű, részben egyébként a bűnsegédi bűnrészesség körébe vonható, ám sui generis bűncselekményként megfogalmazott magatartások. Ilyen jellegű bűncselekmény pl. a kábítószer készítésének elősegítése (283/A §), a pénzhamisítás előkészítése (304/A §), a jövedékkel visszaélés elősegítése (311/B), a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása (329/B). Az ilyen, kivétel nélkül valamilyen bűncselekményhez kapcsolódó tettek külön szabályozása azért lehet indokolt, mert az „alapbűncselekmény” tárgya vagy elkövetési magatartásai sajátos járulékos tettek büntetéssel fenyegetését indokolhatják.

Ez történt ezúttal is, amikor a 2001.évi CXXI. törvény olyan deliktumot iktatott be a Btk.-ba, amely a számítógépes bűncselekmények elkövetését jellemzően vagy valamely eszköz, vagy valamilyen szellemi ismeret megszerzése, rendelkezésre bocsátása révén segíti elő.

Az április 1.-ét megelőzően hatályos büntetőjogi szabályozás az adat- és eszköz kereskedelemmel kapcsolatosan teljesen hiányos volt. Korábban egyetlen önálló, sui generis tényállás sem tiltotta például egy vírushordozó program továbbadását, vagy egy jogosulatlanul megszerzett belépési kód hozzáférhetővé tételét, amelyek ugyanakkor

számos bűncselekmény elkövetéséhez nyújtanak segítséget. A feni cselekmények előkészületi cselekményként történő szankcionálása nem tűnt elégségesnek, mindenképpen szükségessé vált tehát az ezekre az esetekre vonatkozó tényállás megalkotása, *hasonlóan pl. a Btk. 329/B §-ában* foglalt „ Szerzői vagy szomszédos jog védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása” tényálláshoz. A cselekmény szükségképpen *célzatos* bűncselekményként nyert megfogalmazást és azt csak az informatikai bűncselekmények elkövetésére való *felhasználás céljából* történő elkövetés valósítja meg.

A tényállásban foglaltak gyakorlatilag az egy-egy program, illetőleg biztonsági rendszer feltörését lehetővé tevő szoftverek, eszközök, vírushordozó programok terjesztését, illetőleg egy-egy védett informatikai rendszerbe történő belépést biztosító jelszavak, belépési kódok jogosulatlan megszerzését és hozzáférhetővé tételét szankcionálja.

1.„Az (1) bekezdés vonatkozásában a bűncselekmény elkövetési tárgya a bűncselekmény elkövetését lehetővé tevő vagy ahhoz szükséges, illetőleg azt megkönnyítő

számítástechnikai *program*,

jelszó,

belépési kód vagy

a számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő *adat*.

A bűncselekmény alanya az (1) bekezdésben foglalt cselekmény esetén *bárki* lehet. Az itt meghatározott elkövetési magatartások a felsorolt dolgok

készítése,

azok forgalomba hozatala,

azokkal történő keredés valamint

azok más módon történő hozzáférhetővé tétele.

A bűncselekmények megvalósulásához szükséges az „új” 300/C § -ban meghatározott bűncselekmények elkövetésére irányuló célzat.

A *forgalomba hozatal* és a *kereskedés* általában gyakorlatilag csak volumenében tér el egymástól. A kereskedés rendszerességet feltételez, a forgalomba hozatal pedig elvileg ingyenes is lehet. Változatlanul helyesnek tűnik az a gyakorlat, amely a forgalomba hozatalt nem szűkíti le a kis-és nagykereskedésre, és így akkor is megállapíthatja, ha az adott elkövetési magatartás célja nem vitásan a dolog „fogyasztóhoz”, „vevőhöz” történő eljuttatása.

A *megszerzés* mind ingyenes mind visszterhes lehet.

A *más módon történő hozzáférhetővé tétel* a bűncselekmény sajátos jellegét tekintve jellemzően az interneten történő közzététel, vagy továbbítás lehet.

2. A (2) bekezdésben meghatározott cselekmény alanya az (1) bekezdésben foglalt cselekménytől eltérően - a tényállás szövegezéséből adódóan – csak az lehet, aki rendelkezik az adott irányú gazdasági, műszaki, szervezési ismeretekkel.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a (2) bekezdés esetében az elkövetést lehetővé tevő vagy az ahhoz szükséges, illetőleg az azt megkönnyítő számítástechnikai program, jelszó, belépési kód, vagy valamely számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adat készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismeret.

A cselekmény elkövetési magatartása a fent említett ismeretek más részére történő *rendelkezésre bocsátása*. A bűncselekmény megvalósulásához a (2) bekezdés esetében is szükséges, hogy az ismereteket rendelkezésre bocsátó személy részéről fennálljon az „új” 300/C §-ban meghatározott bűncselekmények elkövetésére irányuló célzat.

3. A halmazati kérdések körében meg kell említeni, hogy mindkét bekezdés esetében az *elkövetési magatartás tanúsításával befejezett*, nem szükséges, hogy az előző pontokban tárgyalt „számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény” elkövetését megkíséreljék.

A *cselekmény rendbelisége* nézetem szerint a veszélyeztetett számítástechnikai rendszer számához – így a különböző módon felhasználható kódok, jelszavak, ismeretek stb. – köréhez kapcsolódik.

Elgondolkodtató a valóságos halmazat megállapítása akkor is, amikor a tettes *több különböző személy* rendelkezésére bocsát a bűncselekmény elkövetését elősegítő tárgyi vagy szellemi eszközöket.

Ha azonban *azonos személy* készít és forgalmaz, illetve szerez meg és ad el pl. illegális behatolást lehetővé tevő programot, a cselekmény természetes egységnek tűnik.

A tett az *üzleti titok megsértésével* (300.§) valóságos alaki halmazatot alkothat.

4. A (3) bekezdés büntetlenséget biztosít, de csak az (1) *bekezdés a) pontjában* meghatározott bűncselekmény elkövetőjének az alábbi három feltétel *együttes* fennforgása esetén:

a tevékenységét, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak felfedi,

az elkészített dolgot a hatóságnak átadja,

lehetővé teszi a készítésben részt vevő *más személy* kilétének megállapítását.”³³

A szigorú nyelvtani értelmezés szabályai szerint, ha egy program elkészítése csapat-munkában történt, és abban pl. hárman vettek részt, az önfeljelentő személynek elegendő az egyik társát megneveznie. Ettől függetlenül a büntethetőség megszűnése érdekében – úgy vélem - elegendő lenne csupán az első kettő feltétel előírása, mert a feljelentési kötelezettség ilyen formában történő előírása indokolatlan mértékben hathat majd a tevékeny megbánás ellen.

A fenti tényállás megfogalmazása kapcsán bizonyosan felmerülhetnek majd különböző elméleti és gyakorlati problémák. Például már egy belépési kód megszerzése is elegendő-e a bűncselekmény megállapíthatóságához, továbbá miként határozzák majd meg az eszközök körét, vagy említhetném a célzatosság problémáját is. ezekre és az ezekhez hasonló kérdésekre remélhetőleg a gyakorlat megadja majd a választ.

³³A Btk.-t módosító törvényjavaslat Indoklása 40-41old.

SZAKMAI TANULMÁNYOK

DR. SEEREINER IMRE

A DISZKRIMINÁCIÓT TILTÓ JOGI SZABÁLYOZÁS KÉRDÉSEI

A Magyar Közlöny 2003. évi 13. számában jelent meg a Kormány 2003. I. félévi jogalkotási feladatairól szóló MeH közlemény. Az áprilisi jogalkotási feladatok sorában szerepel „Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőségről” szóló törvénytervezet megvitatása, s annak az Országgyűléshez való beterjesztése. Úgy tűnik tehát, hogy – hosszas előkészítés eredményeként – az Országgyűlés még a tavaszi ülészakán megalkotja a közkeletűen csak antidiszkriminációs törvénynek nevezett új jogszabályt.

Az antidiszkriminációs törvény megalkotásának gondolata már a rendszerváltást követő években felmerült, majd – a nyugat-európai jogállamok hasonló törvényeinek példájára – hazánkban is egyre inkább a szakmai érdeklődés középpontjába került. A jogalkotási törekvéseknek végül az ún. zámolyi ügy adott döntő lökést, az akkori ellenzék hevesen követelte a hátrányos megkülönböztetés kérdéskörének átfogó törvényi szabályozását. A „zámolyi apropó” segített is, ártott is az ez irányú törekvéseknek. A politikai megfontolások és a szakmai kérdések meglehetősen összefonódtak, a politikai presztízs védelme egyesek szerint részben behatárolta a szakmai mozgásteret.

Az alábbi írásomban azt szeretném bemutatni az Olvasónak, hogy melyek voltak a közvetlen előzményei a most már nagy valószínűséggel megalkotásra kerülő törvénynek. A közelmúlt (2000-2002.) történeti előzményeit tárom Önök elé, valamint vázolom a szakmai vita fő csomópontjait. A megoldás kérdésének felvázolására e helyen nem vállalkozom, annál inkább nem, mert időközben elkészült az új törvény szakmai koncepciója, s azt az előterjesztő Igazságügyi Minisztérium már közigazgatási egyeztetésre is bocsátotta. Hamarosan megkezdődik a téma szélesebb körű szakmai és társadalmi vitája, majd az Országgyűlési vitáról tudósít az írott és elektronikus sajtó.

Hogy felkészültebbek legyünk az önálló véleményalkotásra, nézzük tehát a történeti és szakmai előzményeket.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS (2000-2002.)

Dr. Kaltenbach Jenő, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosja 2000. novemberében az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi Bizottsága elé terjesztette a „Rasszizmus és idegengyűlölet elleni fellépésről és az egyenlő bánásmód biztosításáról” szóló törvénytervezetét. A bizottság e tervezetet megtárgyalta, de nem támogatta annak parlament elé terjesztését.

A Bizottság elnöke ezt követően az igazságügy-miniszter intézkedését kérte arra vonatkozóan, hogy a Kormány alakítsa ki álláspontját egy egységes diszkriminációellenes jogi szabályozással és a törvénytervezettel kapcsolatban.

Az igazságügy-miniszter 2001. márciusában létrehozta az úgynevezett Antidiszkriminációs Tárcaközi Bizottságot (ATB), melynek feladatává tett a diszkriminációval kapcsolatos kérésről átfogó vizsgálatát. Az ATB vezetője az IM közjogi helyettes államtitkára volt, a bizottság tagjai pedig az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság elnöke és egy tagja, a kisebbségi ombudsman hivatalának képviselője, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal képviselője, továbbá valamennyi minisztérium 1-1 képviselője.

A bizottság elsődleges feladata az volt, hogy valamennyi tagja tekintse át a saját szakterületét érintő joganyagot abból a szempontból, hogy azok nem tartalmazznak-e diszkriminatív rendelkezéseket, vagy olyan joghézagot, amely lehetőséget ad az emberi jogok tekintetében a hátrányos megkülönböztetésre.

A bizottság tagjai a felülvizsgálat eredményeként készített összefoglaló jelentésükben megállapították, hogy nincs olyan jogszabály, amely diszkriminatív jellege miatt az Alkotmányba ütközik és olyan joghézaggal sem találkoztak, amely lehetőséget adna diszkriminációra. Egyes esetekben jelezték azonban a jogi szabályozás korszerűsítésének lehetőségét.

A továbbfejlesztés körében a szankciórendszer felülvizsgálatának, valamint az egységes jogalkalmazás érdekében egyes előírások finomításának gondolata fogalmazódott meg. Felvetették továbbá a végrehajtás hiányosságait, a hosszadalmas bírósági eljárást megelőző érdekegyeztetési, érdekvényesítési lehetőség megfontolását és a civil társadalom mielőbbi és rendszeres tudatformálását. Körvonalzták azt is, hogy nem célszerű kiragadni a diszkrimináció egy-egy formáját, valamennyi esetkörrel foglalkozni kellene.

A Bizottság elnöke négy, a témában jártas szakértőt is felkért a diszkrimináció-ellenes szabályozás nemzetközi tapasztalatai és a vonatkozó hazai joganyag áttekintésére, javaslatok kidolgozására.*

A szakértői vélemények alternatív javaslataikban támogatták azt, hogy kerüljön kidolgozásra egy ún. horizontális (antidiszkriminációs) törvény, amely általános érvénnyel meghatározná a fogalmakat (közvetett, közvetlen diszkriminációs, szegregáció), az eljárást (ún. békéltető, közvetítői szervezet), a bírósági eljárást (fordított bizonyítási teher), különféle új szankciókat.

A JOGI SZABÁLYOZÁS TOVÁBBFEJLESZTÉSÉVEL KAPCSOLATOS MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK

Alkotmánymódosítás

A szakértői vélemények egy részében bírálat fogalmazódott meg a hatályos Alkotmány 70/A.§-a vonatkozásában. A kritika lényege abban

foglalható össze, hogy az Alkotmány szövege túlságosan szűkszavú, ezáltal nem elég konkrét, és ezért csak az Alkotmánybíróság gyakorlatával együtt értelmezhető.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmát, mint jogi és egyben erkölcsi parancsot jogrendünk a legmagasabb jogforrási szinten, az Alkotmány XII. fejezetében, az alapvető jogok és kötelezettségek között rögzíti. A diszkrimináció tilalmáról általános érvénnyel rendelkező alkotmányos követelmény, – a 70/A.§, – egy ún. generál-klauzula. A Magyar Köztársaság földrajzi és nemzetközi jogi határain belül minden jogalany számára biztosítja az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármilyen megkülönböztetés nélkül.

A diszkrimináció tilalmát meghatározó alkotmányos norma jogállami jellegét hangsúlyozza az a tény, hogy általános érvényű, – tiltó – tartalma felleltározhatatlan. A diszkriminációt megvalósító magatartások ugyanis nem katalogizálhatóak, azok az életviszonyok bármely területét érinthetik. A szabályozásnak azonban teljes körűnek kell lennie, vagyis a hátrányos megkülönböztetést az élet minden területén tilalmazni kell.

Bármiféle taxáció azzal a veszéllyel járna, hogy a felsorolásban nem szereplő magatartások kikerülnek a tilalmi körből, ez pedig éppen az indokolatlan megkülönböztetések elleni jogi védelem meggyengüléséhez vezetne, ami a jogállamisággal összeegyeztethetetlen.

Az általános érvényű tiltás ugyan látszólag nem tűnik a legprecízebb megoldásnak, azonban elkerüli annak veszélyét, hogy a jogállami „védőháló” e tekintetben „lyukas” maradjon.

A szabályozás elvont jellegének csökkentése érdekében pedig a hatályos szöveg példálódzó felsorolásban rögzíti azokat a „klasszikus” különbségtételre okot adó körülményeket, amelyek – az emberiség történelmének évszázadait, valamint nemzeti tapasztalatainkat is figyelembe véve, – a leggyakrabban adnak alapot a látványos megkülönböztetésre, és ezért fokozott figyelmet érdemelnek.

A nevesített diszkriminációs alaphelyzetek mellett felbukkanhatnak olyan, alaptörvényi szinten nem nevesített jelenségek is, amelyek alkotmányos értelemben diszkriminatívnak minősülnek. Természetesen, ezek az Alkotmány „egyéb helyzet szerinti különbségtétel” fogalmkörére tartoznak és így a hatályos generál-klauzula hatálya alá esnek.

Az előző megállapítás vonatkozik a közvetett diszkrimináció tilalmára is. Ezt azért szükséges külön hangsúlyozni, mert felvetődött, hogy az alaptörvény azért is hiányos, mert nem szerepel benne kifejezetten a közvetett diszkrimináció tilalma, amely definíció pedig a nemzetközi jogban az utóbbi időben hangsúlyos szerepet kapott.

Miután a közvetett diszkrimináció is a diszkrimináció áttételesen megvalósuló formája, egyértelmű, hogy az Alkotmány alapján az ilyen jellegű diszkrimináció is tiltott, ehhez külön rendelkezésre nincs szükség.

A hatályos Alkotmány 70/A.§-ának megfogalmazásáról, szerkezetéről tehát kijelenthető, hogy tárgyi hatálya minden felmerülő és nem kívánatos diszkriminatív társadalmi jelenség lefedésére alkalmas; tekintettel a jogforrási hierarchiára, elvileg kizárt az, hogy valamely jogszabály anélkül valósítson meg hátrányos megkülönböztetést, hogy közvetlenül vagy – a jogalkotási tárgyat magasabb szinten rendező jogszabály megsértése útján – közvetve az Alkotmányba ne ütköznék.

Ha olyan jogi norma született, amely hátrányos megkülönböztetést foglal magában, az Alkotmánybíróságról szóló törvény (Abtv.) értelmében bárki indítványozhatja az Alkotmánybíróságnál e norma alkotmányossági vizsgálatát [Abtv. 21.§ (2) bekezdés]. Ugyancsak az Alkotmánybírósághoz fordulhat bárki annak megállapítása végett, hogy valamely jogterületen hiányoznak a diszkrimináció tilalmát kibontó speciális részletszabályok [Abtv. 21.§ (4) bekezdés].

Ilyenformán a rendszer zártnak tekinthető: a jogalkotás során esetlegesen jelentkező hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés eszközei mindenkinek rendelkezésére állnak. Az Alkotmánybíróság a ténylegesen fennálló negatív diszkriminációt a kérdéses rendelkezés megsemmisítésével szankcionálja, vagy az alkotmányellenes mulasztást elkövető szervet felhívja feladatának teljesítésére.

Az ide vonatkozó nemzetközi dokumentumok vizsgálata alapján egyértelműen leszögezhető az is, hogy Alkotmányunk 1989-ben beiktatott 70/A.§-a mind szerkezetét, mind tartalmát tekintve összhangban áll a tárgykörre irányadó nemzetközi jogi előírásokkal is.

A szűkszavúnak tűnő megfogalmazás a jogalkalmazás oldaláról sem jelent problémát, mert az Alkotmánybíróság részletesen kibontotta a kérdéses előírás egyes tartalmi elemeit.

Összegezve: a felsoroltak egyértelműen igazolják, hogy Alkotmányunk hatályos formájában az életviszonyok valamennyi területén egyértelműen jogellenesnek nyilvánítja a diszkriminációt és összhangban van a nemzetközi elvárásokkal is. Általános jellegű megfogalmazása nem jelenti gátját a tárgykörre irányadó alacsonyabb szintű szabályozás korszerűsítésének, sőt arra inkább ösztönzőleg hat, hiszen kellő mozgásteret biztosít a részletszabályok kimunkálásához.

A horizontális szabályozás

E szabályozási modell lényege, hogy az Alkotmány alatti szinten egy egységes ún. antidiszkriminációs törvény határozza meg valamennyi jogágra kiterjedően az alapvető fogalmakat, a jogsértés miatt indítható eljárások és a szankciórendszer leglényegesebb szabályait. Az egyéb részletszabályokat pedig az ágazati előírások taglalják.

E szabályozási változattal kapcsolatos állásfoglalás kialakítása előtt indokolt kitérni arra, hogy nemzetközi jogi kötelezettségeink, illetve az alkotmányosság oldaláról vizsgálva annak megvalósítása szükséges-e.

Kijelenthető, hogy sem európai uniós jogharmonizációs jogforrásban megállapított, sem egyéb nemzetközi jogi kötelezettségből nem eredeztethető olyan kívánalom, amelynek teljesítése önálló

antidiszkriminációs törvény megalkotását igényelné. Ebből a szempontból nincs tehát jogalkotási kényszerhelyzet.

Fontos hangsúlyozni, hogy a fejlett nyugati demokráciákban sem jellemző a szóban forgó szabályozási modell. A meglévő és különböző fórumokon hivatkozott európai példák az elenyésző kisebbséget alkotják. (A legfrissebb információk szerint a francia Nemzetgyűlés előtt van egy benyújtott törvénytervezet, amely úgy tesz kísérletet – az átfogó szabályozás igényével – a hátrányos megkülönböztetés tilalmának meghatározására, hogy az érintett törvényeket módosítja, ún. saláta tv.)

A belső jog oldaláról vizsgálva a problémakört, megállapítható, hogy a jelenlegi ágazati modell alkotmányossági szempontból nem vet fel aggályokat. Ezt támasztja alá az Alkotmánybíróság legutóbbi, kifejezetten e tárgyban hozott 45/2000. (XII.8.) AB határozata is. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a diszkriminációellenes szabályozás «ágazati tagoltsága» nem eredményez önmagában alkotmányellenességet. A diszkriminációellenes szabályozás többszintű rendszerben, a generális alkotmányos szabályhoz kapcsolódóan az egyes nagyobb jogterületekre, jogágakra lebontott megvalósítása nem alkalmatlan a hátrányos megkülönböztetés elleni hatékony fellépés biztosítására.

A szabályozásban természetesen mutatkozhatnak hiányosságok; előfordulhat, hogy a tagolt szabályozás egyes hátrányos megkülönböztetést megvalósító esetekre nem tartalmaz rendelkezést. Az esetleges joghézagok megfelelő jogszabály-módosítással megszüntethetők akár oly módon is, hogy az Alkotmánybíróság megfelelő indítvány alapján, vagy adott esetben hivatalból – mulasztásos alkotmányértés címén – megállapítja a hiányosságot és a jogalkotó megfelelő határidővel felszólítja az Alkotmánnyal összeegyeztethető szabályozás megalkotására.

A megoldást támogatók szerint a horizontális szabályozás legfőbb előnye, hogy megszünteti a jelenlegi széttagolt rendszert, áttekinthetővé téve a szabályozást, megkönnyítvén a jogalkalmazók helyzetét a szabályozásban való eligazodás szempontjából.

Jól hangzó érvnek tűnik a horizontális szabályozás mellett, hogy a különböző jogterületeket érintő diszkriminációs magatartások egységes elveken nyugvó rendezését segíti elő, különös tekintettel egy egységes szankciórendszer kidolgozásának lehetőségére.

A diszkriminációt megvalósító magatartások jellege, súlya, következképpen társadalmi veszélyessége azonban lényeges eltérést mutat. Ennél fogva illuzórikus egységes elvekről, egységes szankciórendszer kialakításáról beszélni. Ellenkezőleg, a szankciórendszer valójában akkor lehet hatékony, ha minél inkább igazodik a jogellenes magatartás specifikumaihoz. Nyilvánvaló, hogy merőben eltérő pl. a büntetőjogi és a polgári jogi szankciórendszer. Valamely diszkriminációt jelentő cselekmény kapcsán akár egyik, akár másik, sőt esetleg mindkettő felmerülhet, de a két szankciórendszer vegyítése egy önálló diszkriminációs törvényben csak dogmatikai

problémákat eredményezhet, a kézzelfogható eredmény legcsekélyebb valószínűsége nélkül.

Valójában tehát a horizontális modell az uniformizált szabályozás irányába mutat, ami a megoldás hátrányai közé sorolható.

A jogalkalmazók helyzetét – a látszat ellenére – a horizontális modell korántsem könnyítené meg. A diszkriminációt megvalósító magatartások ugyanis rendkívül sokrétűek. Éppen ezért csak az általánosság igen magas szintjén lehet olyan fogalmakat, eljárásokat, szankciókat előírni, amelyek valamennyi jogág területén felmerülő diszkrimináció esetében irányadónak tekinthetők. Emiatt a valóságban a jogalkalmazónak egy adott cselekmény megítélésénél sokkal több fogódzót ad, ha pl. a munkajogi szabályozás rögzíti, hogy a munkajog területén mi minősül közvetett diszkriminációnak, mintha e definíciót általánosságban egy antidiszkriminációs törvény foglalja magában. A túlzott általánosítás megnehezíti a tényleges normatartalom értelmezését a jogalkalmazó számára, ami egyértelmű hátránnyá értékelhető.

A vázolt modell hátrányai között még egy lényeges szempontot ki kell emelni. Rendkívül nehéz lenne egzakt és nem túlzó módon meghatározni a törvény hatályát. A jelenlegi ágazati rendszerben lényegében kirajzolható az a tárgyi kör, amelyhez kapcsolódva bizonyos életviszonyok igényelték az antidiszkriminációs rendelkezések jogrendszerbe iktatását.

A horizontális szabályozás kialakítása kapcsán alapvető problémaként jelentkezne pl., hogy a magánszféra mely területei és milyen mélységben tartozzanak a törvény hatálya alá. Megengedhető-e példának okáért a szerződéses szabadság korlátozása oly módon, mely szerint megtiltjuk, hogy valaki a tulajdona átruházása során valamely társadalmi csoportot a tulajdonszerzésből kizárjon.

Az említett példa talán érzékelteti, hogy az önálló antidiszkriminációs törvény esetében nagy a veszélye annak, hogy a törvény olyan területekre és olyan mélységben hatolhat be, ahová nem lenne indokolt. Ezzel a megoldással más alkotmányos alapjogok indokolatlan és legfőképpen aránytalan korlátozásának, illetve sérelmének közvetlen veszélye körvonalazódik, amely alkotmányos aggályokat vet fel. Röviden, igen jelentős a túldimenzionálás kockázata.

Az ágazat-specifikus korszerűsítés

Az ágazat-specifikus korszerűsítés az ágazati törvények, egyéb jogszabályok diszkriminációt kizáró rendelkezéseinek felülvizsgálatát, ennek eredményeként annak kiegészítését, a fellelhető indokolatlan eltérések megszüntetését, továbbá a szabályozás eurokonformmá formálását jelenti.

E szabályozási modell előnyeként említhető, hogy nem borítja fel a jogalkalmazók által régóta ismert jelenlegi szabályozási struktúrát. Az új szabályozási igények ezért a meglévő alapokra építhetők a szükséges korrekciókkal. Ennél fogva a diszkriminációval kapcsolatos korszerűsített szabályok továbbra is az adott jogterületen belül

maradnának, igazodva a jogági specialitásokhoz. Ez mind az áttekinthetőség, mind pedig a hatékonyság szempontjából döntő jelentőségű.

A diszkriminációval kapcsolatos hatályos szabályrendszer azokra a területekre terjed ki, ahol arra a mindennapi tapasztalatok alapján a leginkább szükség van. Amennyiben ezeken a területeken történik meg a megfelelő korszerűsítés, nem áll fenn az a veszély, amely a horizontális modell kapcsán felmerült, nevezetesen, hogy a szabályozás olyan területekre is kiterjedne, ahol annak indokoltsága erősen megkérdőjelezhető. Mindez nem akadályozza annak, hogy az időközben felmerült és megalapozott igények alapján a szabályozással eddig nem érintett „ágazatokat” is a normatív rendezés alá vonja a jogalkotó.

További előnyként említhető, hogy az ágazati szabályozás a horizontális modellhez képest jóval konkrétabb normarendszert kínál, hiszen területekre lebontott, vagyis nem lép fel a teljesség igényével. Mindezek következtében e szabályozási technikának a mindennapokra lefordítható üzenete van.

Az ágazati modell lehetőséget nyújt továbbá arra, hogy a fogalmak, az eljárás és a szankciórendszer az adott terület sajátosságaihoz igazodjon, növelve ezzel a vonatkozó előírások hatékony érvényesülésének esélyét. Mindez nem jelenti azt, hogy a diszkriminációval összefüggő előírásoknak minden jogterületen homlokegyenest eltérőnek kell lenniük, de indokolt kerülni a szabályozás túlzott uniformizálását, mert ezáltal nő a veszélye annak, hogy a jogszabály nem kellően idomul a szabályozandó életviszony által megkívánt speciális követelményekhez.

Végezetül hangsúlyozni kell azt is, hogy nemzetközi jogi kötelezettségeink e szabályozási metódus mellett is maradéktalanul megvalósíthatóak az érintett jogterületre irányadó rendelkezések megfelelő kiigazításával.

A modell *hátrányaként* említhető, hogy a rendszer bizonyos mértékig széttagolt marad, de ennek az áttekinthetősége egy bizonyos metszetében van előnyös oldala is, hiszen az adott jogterületből nem szakad ki a diszkrimináció tilalmával összefüggő normaegyüttes.

Hátrányként említhető, hogy az ágazati kódexekre építő modell fenntartásával kétségtelenül maradhatnak az antidiszkriminációs szabályozásban ún. fehér foltok. Ezek azonban a felmerült igények megalapozottságának gondos mérlegelését követően folyamatosan felszámolhatóak.

AZ ÁLLATVÉDELEMBEN RÉSZTVEVŐ SZERVEK

Az állatvédelemben részt vevő szervekről általában

A környezetvédelmi törvény, a természetvédelmi törvény, az állatvédelmi törvény és a kapcsolódó jogszabályok együttesen építették ki az állatvédelemben részt vevő szervek rendszerét.³⁴ Ennek eredményeként kizárólag állatvédelmi feladatokat ellátó szervekről külön nem is nagyon beszélhetünk. A komplex szabályozás eredményeként az állatvédelmi feladatokat végző, illetve az állattartást érintő feladatok ellátásában részt vevő szervek köre a következőképpen alakul.

1. A Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter

A Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter feladat- és hatáskörei nemrégiben, 2002-ben került szabályozásra.³⁵

A miniszter állatvédelemmel kapcsolatos feladatai a környezet, a természeti, illetőleg a védett természeti terület, illetve érték összehangolt védelmére, fejlesztésére és helyreállítására terjednek ki. Az állatvédelemmel kapcsolatos feladatokat a miniszter egyrészt közvetett módon, másrészt közvetlenül látja el. Ez utóbbi kategóriába azokat a feladatokat soroljuk, amelyek nem kifejezetten az állatvilág védelmét szolgálják, de mégis - közvetett módon - hozzájárulnak ahhoz. E feladatok körébe a következőket soroljuk:

- javaslatot tesz a környezet, a természet védelmével kapcsolatos programokra, továbbá a feladatok ellátásához szükséges költségvetési eszközökre,

- figyelemmel kíséri és elemzi a gazdasági és társadalmi folyamatok környezettel, természettel, való összefüggéseit,

- megkötöi a hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződéseket, melyek között több is az állatvédelemmel kapcsolatos,

³⁴ A területi környezetvédelmi szervek szabályozásáról lásd részletesen: Bándi Gyula: A területi közigazgatási szervek reformja a környezetvédelmi igazgatásban, Érvék és ellenérvék, 1997. 145-166. oldal

³⁵ 155/2002. (VII. 9.) Korm. rendelet a környezetvédelmi és vízügyi miniszter feladat- és hatásköeiről

- szakmai javaslatokat dolgoz ki a PHARE és az ISPA támogatások tekintetében, közreműködik az Európai Unió támogatások felhasználásával kapcsolatos feladatok ellátásában, ahol szintén sok állatvédelemmel kapcsolatos probléma vár megoldásra, pl: a vágóállatok tartása, állatszállítás területén komoly Unió támogatásra tett szert hazánk,

- ellátja az Európai Megállapodásból eredő, a környezet, a természet védelmével kapcsolatos feladatok végrehajtását.

A miniszter látja el a környezet és a természet védelmének általános irányítását. Ez azt jelenti, hogy a környezetvédelem területén - melybe szervesen beletartozik az állatvédelem is - a miniszter a legmagasabb szintű ágazati irányító szerv.

A miniszter az ágazatirányítás körében rendeletalkotási, hatósági jogalkalmazói, felügyeleti, ellenőrzési és szervező, tevékenységet egyaránt végez.

A miniszter a környezet, a természet védelmével és a vízgazdálkodással kapcsolatos feladatok általános irányítása tekintetében.

A miniszter a természetvédelmi szakterületi irányítás körében egyrészt a természetvédelemmel kapcsolatos általános feladatköröket lát el, másrészt az élővilág védelmével kapcsolatos feladatokat is végez.

A természet általános védelme tekintetében - többek között - a következő feladatokat látja el:

- megállapítja és közzéteszi a természeti területek körét, illetve jegyzékét,

- meghatározza a természeti értékek védelmével, a természetes és természetközeli élőhelyek, továbbá a biológiai sokféleség megőrzésével kapcsolatos alapvető előírásokat, melyekre az Európai Unió és számos nemzetközi szerződés nagy hangsúlyt fektet,

- megállapítja a védelemre érdemes természeti területek és természeti értékek (pl: védett állatok) körét, és gondoskodik azok védelem alá helyezéséről,

- irányítja a természetvédelmi oltalom alatt álló értékeket, veszélyeztető jelenségek okainak feltárását, károsodásuk megelőzését és elhárítását, a természeti értékek feltárásával, nyilvántartásával és megőrzésével összefüggő tevékenységeket.

A miniszter közvetlenül az állatvilág védelmével kapcsolatos feladata körében közreműködik a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes állatvilág, a vadászható, halászható vad- és halfajok, háziállatok és ezek génkészletei védelmének irányításában.

A miniszter feladatai között a törvény - mint láthattuk - kevés olyat nevesít, amely kifejezetten az állatvédelmet szolgálja. A szabályozás

inkább keretjellegű, az állatvédelemmel kapcsolatos feladatokat a miniszter irányítása, felügyelete alatt álló szervek látják el.

2. Környezet-és Természetvédelmi Főfelügyelőség

A Környezet-és Természetvédelmi Főfelügyelőséggel kapcsolatos szabályokat a Kormány egységes rendeletben szabályozta a környezetvédelmi felügyelőségek, továbbá a Nemzeti Park Igazgatóságok feladat-és hatáskörével kapcsolatos rendelkezésekkel.³⁶

A környezetvédelmi igazgatás, valamint a természetvédelmi igazgatás hatósági, szakhatósági feladatait a környezetvédelmi és vízügyi miniszter irányítása alatt álló

- hivatali szervezet,

- a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség,

- a területi környezetvédelmi hatóságok, azaz a felügyelőségek, valamint a természetvédelem állami területi szervei, a Nemzeti Park Igazgatóságok látják el. A környezet- és természetvédelem szerveiként ezeknek a szervezeteknek természetesen szerepük van az állatvédelem területén is.

A Főfelügyelőség a miniszter irányítása alatt - az ország egész területére kiterjedő illetékességgel - **működő hivatal, központi államigazgatási, költségvetési szerv**, pénzügy-gazdálkodási feladatait a környezetvédelmi és vízügyi minisztérium látja el. Vezetőjét - a minisztérium közigazgatási államtitkárának javaslatára - a miniszter nevezi ki, és gyakorolja a közszolgálati jogviszony megszüntetésével kapcsolatos jogokat. Szervezeti és működési szabályzatát a miniszter hagyja jóvá.

A Főfelügyelőség állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében:

- gyakorolja a külön jogszabályokban meghatározott első fokú környezetvédelmi, valamint természetvédelmi hatósági jogköröket, valamint a külön jogszabályokban meghatározott másodfokú hatósági jogköröket,

- szolgáltatja a kormányzati munka ellátásához szükséges, a tevékenysége során keletkezett adatokat,

³⁶ 211/1999. (XI. 26) Korm. rendelet a környezetvédelmi felügyelőségek, valamint a Nemzeti Park Igazgatóságok feladat- és hatásköréről, továbbá a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőségről

- elemzi és értékeli a feladat- és hatáskörét érintő jogszabályok végrehajtását, ideértve a területi szervek hatósági munkáját, a jogerős kötelezettségek teljesülését,

- együttműködik a minisztérium szervezeti egységeivel,

- vezeti a külön jogszabályban meghatározott hatósági nyilvántartást.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a Főfelügyelőség látja el a legfontosabb hatósági, koordinatív, illetve nyilvántartási feladatokat.

3. A környezetvédelmi felügyelőségek és a Nemzeti Park Igazgatóságok

E területi szervek a miniszter irányítása alatt működő államigazgatási szervek, önálló jogi személyek, önállóan gazdálkodó, költségvetési szervek. A területi szervek tevékenységük során előmozdítják és támogatják a feladatkörükkel kapcsolatos társadalmi kezdeményezéseket és felhasználják az eredményeket munkájuk során, továbbá népszerűsítik a környezet és a természet védelmét.

A felügyelőség állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében:

- gyakorolja a külön jogszabályokban meghatározott elsőfokú környezetvédelmi hatósági jogköröket,

- a környezet védelme érdekében együttműködik a helyi önkormányzatokkal, a természetes személyekkel és szervezeteikkel, a gazdálkodó szervezetekkel és mindezek érdekvédelmi szervezeteivel, valamint más intézményekkel,

- közreműködik a környezetvédelmi érdekek érvényesítését szolgáló nemzetközi feladatok végzésében,

- hozzáférhetővé teszi a környezet állapotáról szerzett adatokat, és megfelelő tájékoztatást ad azokról,

- véleményezi a települési önkormányzatok környezetvédelmi tárgyú rendelet- és határozattervezeteit, a környezet állapotát érintő terveinek tervezetét és a környezetvédelmi programokat,

- ellátja - a miniszter által meghatározott feladatmegosztás szerint - a környezet állapotának és használatának figyelemmel kíséréséhez, és nyilvántartásához kialakított környezetvédelmi mérő-, észlelő-, ellenőrző hálózat (monitoring), valamint **az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer** működtetéséhez szükséges - hatáskörébe utalt - területi feladatokat, továbbá együttműködik más ellenőrző és információs rendszerekkel,

- összegyűjti, és az Információs Rendszer rendelkezésére bocsátja az Információs Rendszer működtetéséhez szükséges - feladatkörével összefüggő - adatokat,

- közreműködik a környezet állapotának, valamint elérendő állapotának feltárását, illetőleg nyilvántartását célzó feladat végrehajtásában,

- segíti az illetékességi területén működő önkormányzatokat környezetvédelmi hatósági feladataik ellátásában,
- ellátja a környezeti károk elhárításának irányításával összefüggő - külön jogszabályban meghatározott - területi feladatait,
- nyilvántartást vezet a környezetvédelmi engedélyekről, a környezetvédelmi működési engedélyekről és egyéb - külön jogszabályban meghatározott esetben kiadott - hatósági határozatáról, szakhatósági állásfoglalásáról,
- közreműködik a Központi Környezetvédelmi Alap kezelésével kapcsolatos feladatokban,
- részt vesz a környezeti tudat- és szemléletformáló feladatok ellátásában, közreműködik a környezetvédelmi kutatási, oktatási, nevelési és ismeretterjesztési tevékenységekben.

A Nemzeti Park Igazgatóság állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében:

- gyakorolja a külön jogszabályokban meghatározott, a természet védelmével kapcsolatos elsőfokú hatósági jogkört,
 - ellátja - a területfejlesztéssel összhangban - a természetvédelmi oltalom alatt nem álló tájak védelmével kapcsolatos feladatokat,
 - **közreműködik a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes állatvilág védelmében,**
 - figyelemmel kíséri az élővilág állapotát,
 - szervezi és irányítja az igazgatóság természetvédelmi őrszolgálatát, továbbá segíti az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot,
 - ellátja a vagyonkezelői feladatokat a kincstári vagyonkörbe tartozó, vagyonkezelésében lévő védett természeti értékek tekintetében,
 - ellátja a védett természeti értékek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat, kivéve, amelyeket más szerv vagy természetes személy köteles ellátni,
- természetvédelmi bemutató, ismeretterjesztő, oktatási célú, valamint idegenforgalmi létesítményeket tart fenn.

4. Természetvédelmi őrszolgálatok

A természetvédelmi örökre és természetvédelmi őrszolgálatokra vonatkozó részletes szabályokat külön kormányrendelet tartalmazza.³⁷
A kormányrendelet hatálya kiterjed:

- a nemzeti park igazgatóság szervezetében működő természetvédelmi őrszolgálatra és tagjaira,

- jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában az igazgatóság hatósági feladatokat ellátó köztisztviselőire,

- a települési önkormányzat természetvédelmi őrszolgálatára és tagjaira, az önkormányzati természetvédelmi örökre.

Az őrszolgálat felügyeletét és irányítását a környezetvédelmi és vízügyi miniszter - a külön jogszabályokban meghatározottak szerint - hivatali szervezete és az igazgatóságok egyszemélyi felelős vezetője útján látja el.

Az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat és az önkormányzati természetvédelmi örök felügyeletét a miniszter a minisztérium és az igazgatóságok útján gyakorolja. Ennek során szervezi és végzi az önkormányzati természetvédelmi örök szakterületi vizsgáztatását, továbbképzését. Az Őrszolgálat közvetlen vezetésével az igazgató az általa kinevezett őrszolgálat-vezetőt bízza meg.

Állami vagy önkormányzati természetvédelmi őr az lehet, aki:

- büntetlen előéletű, cselekvőképes,

- legalább középfokú iskolai végzettséggel és - a természetvédelmi területőr kivételével - megfelelő szakirányú közép- vagy felsőfokú képesítéssel rendelkezik,

- állami természetvédelmi őr esetén a szolgálati maroklőfegyver tartására vonatkozó - külön jogszabály szerinti - feltételeknek megfelel,

- sikeres természetvédelmi őri vizsgát tett.

A természetvédelmi őri vizsgát a minisztérium háromtagú vizsgabizottsága előtt kell letenni, a vizsgára való felkészítést az igazgatóság biztosítja, a vizsgáztatást a minisztérium szervezi, és kiadja a természetvédelmi őri vizsga tananyagát.

Az állami és az önkormányzati természetvédelmi őr szolgálatának teljesítése során a szolgálati szabályzatban meghatározottak szerint köteles egyenruhát, szolgálati jelvényt, önvédelmi és kényszerítő eszközöket, valamint szolgálati igazolványt, továbbá állami természetvédelmi őr esetén a szolgálat jellege szerint szolgálati maroklőfegyvert magánál tartani. Az állami és az önkormányzati

³⁷ 4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet a természetvédelmi örökre, illetve őrszolgálatokra vonatkozó részletes szabályokról

természetvédelmi őr évente rendszeres továbbképzésen köteles részt venni, amelyet az igazgatóság vagy a minisztérium szervez.

Az állami és az önkormányzati természetvédelmi őrként foglalkoztatott személyek köréről - a személyes adatok védelmére vonatkozó jogszabályok előírásainak figyelembevételével - **nyilvántartást kell vezetni.**

Önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat létrehozására akkor kerülhet sor, ha az önkormányzat - vagy több önkormányzat közösen - legalább 3 fő önkormányzati természetvédelmi őr alkalmaz.

A természetvédelmi őrszolgálatok szolgálati szabályzatáról külön környezetvédelmi miniszteri rendelet rendelkezik.³⁸

A környezetvédelmi miniszter a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben kapott felhatalmazás alapján alkotta meg a rendeletet. **A Természetvédelmi őrszolgálat Szolgálati Szabályzatának** hatálya kiterjed:

- a nemzeti park igazgatóság szervezetében működő természetvédelmi őrszolgálatra és tagjaira,

- a települési önkormányzat természetvédelmi őrszolgálatára, az önkormányzati természetvédelmi őrökre.

A természetvédelmi őr, szolgálati feladatait a jogszabályokban, illetve a jogszabályok alapján kiadott állami irányítás egyéb jogi eszközeiben, a munkaköri leírásában és a felettes utasításaiban meghatározottak szerint látja el.

Azt a köztisztviselőt, akit állami természetvédelmi őrként alkalmaznak, az igazgatóság ellátja:

- egyenruhával,

- sorszámozott szolgálati jelvénnel,

- sorszámozott és fényképes szolgálati igazolvánnyal,

- szolgálati maroklőfegyverrel, lőszerez, bilincsel és vegyi, vagy elektromos sokkoló eszközzel,

- szolgálati naplóval, számozott bejelentő-feljelentő és készpénz-átutalási megbízási nyomtatványokkal,

- dátumbélyegzős fényképezőgéppel,

- hátizsákkal és oldaltáskával,

³⁸ 9/2000. (V. 19.) KöM rendelet a Természetvédelmi őrszolgálat Szolgálati Szabályzatáról

- elsősegélynyújtáshoz szükséges felszereléssel,
- a szolgálat ellátásához szükséges jogszabályokkal.

Ha a szolgálat jellege megkívánja, a természetvédelmi őrt távcsővel, elemlámpával, hordozható telefonnal, járművel és egyéb, a feladatának ellátásához szükséges felszereléssel is el kell látni.

Az Őrszolgálat tagjaira, az állami természetvédelmi őrokré az alábbi, hierarchikus sorrendben felsorolt **munkaköri megnevezések** alkalmazhatóak:

- természetvédelmi területőr,
- természetvédelmi őrkerület-vezető,
- természetvédelmi terület-felügyelő,
- természetvédelmi tájegységvezető,
- természetvédelmi őrszolgálatvezető-helyettes,
- természetvédelmi őrszolgálat-vezető.

Az állami természetvédelmi őr kötelessége az illetékességi területén a természeti, valamint a védett természeti területek és értékek, természetvédelmi célú létesítmények, védelme, őrzése, megóvása, károsításuk megelőzése. Az önkormányzati természetvédelmi őr kötelessége az illetékességi területén a helyi jelentőségű védett természeti területek, az ott található természeti és védett természeti értékek, természetvédelmi célú létesítmények, védelme, őrzése, megóvása, károsításuk megelőzése.

A természetvédelmi őr - illetékességi területén - jogosult, illetőleg köteles a külön törvényben meghatározott intézkedések végrehajtására. A természetvédelmi őr a természeti értékek és területek védelme érdekében halaszthatatlan esetben az illetékességi területén kívül, illetve szolgálaton kívül jogosult - a helyszíni bírságolás kivételével - az illetékes természetvédelmi hatóság haladéktalan bevonásáig a külön törvényben meghatározott intézkedések végrehajtására.

A szolgálat ellátása a természetvédelmi őri létszám alapján lehet:

- egyfős szolgálat,
- kétfős szolgálat,
- csoportszolgálat.

A természetvédelmi őr munkája során együttműködik a működési területén szolgálatot teljesítő más őrökkel (pl. hivatásos vadász, erdő őrzésével megbízott erdész, mezőőr), a fegyveres és rendvédelmi szervekkel, valamint más hatóságokkal.

A természetvédelmi őr köteles figyelemmel kísérni a természeti érték vagy terület állapotát, és az észlelt változásokat - különösen a védett természeti értékek pusztulását, az azokat fenyegető veszélyt, a védett természeti területen észlelt természet- és környezetkárosítást, illetve környezetszennyezést - haladéktalanul köteles jelenteni a szolgálati felettesének.

A természetvédelmi őr illetékességi területén, tevékenysége során ellátja az igazgatóság vagyongazdálkodásában, illetőleg az önkormányzat tulajdonában lévő védett természeti területek és értékek vagyongazdálkodási feladatait.

A természetvédelmi őr a tevékenységéről rendszeresített szolgálati naplót vezet, ebben számot ad munkájáról, az intézkedéseiről, az intézkedések eredményéről, a kapott utasítások végrehajtásáról, valamint a szolgálat ellátásához szükséges eszközök felvételének és leadásának időpontjáról, továbbá állami természetvédelmi őr esetén a szolgálati maroklőfegyver felvételének és tárolási helyre történő visszahelyezésének időpontjáról.

Ha a természetvédelmi őr az illetékességi területén történt, a természetvédelem érdekeit sértő cselekményről tudomást szerez, ennek tényét és adatait köteles haladéktalanul megállapítani, és a bejelentő-feljelentő nyomtatvány kitöltése mellett egyidejűleg a szolgálati naplóba részletesen bejegyezni.

A természetvédelmi őr szolgálata teljesítése, illetve munkaköre ellátása során köteles intézkedni, ha a természet érdekeit sértő, vagy veszélyeztető magatartást, szabálysértést, illetőleg bűncselekményt észlel.

Természetvédelmi érdeket sértő bűncselekmény, vagy szabálysértés észlelése esetén, szolgálaton kívül is intézkedni köteles, feltéve, hogy intézkedésre alkalmas állapotban van. Ha az előállítandó személy a jogszerű intézkedésnek ellenszegül, vagy az intézkedő személy ellen támadást intéz és a birtokában fegyver, vagy élet kioltására, illetve személyi sérülés okozására alkalmas eszköz van, a biztonsági intézkedések megtétele mellett fel kell szólítani fegyverre, illetve az előzőekben megnevezett eszközeinek átadására, és le kell fegyverezni, illetve az eszközöket el kell venni. A fegyver elrejtésének gyanúja esetén annak felkutatása érdekében a szükséges intézkedéseket meg kell tenni.

A kényszerítő eszközök alkalmazására - az arányosság és a fokozatosság követelményeinek betartása mellett - csak akkor kerülhet sor, ha:

- a károsító, veszélyeztető tevékenység abbahagyására irányuló felszólítás eredménytelen volt,

- a természetvédelmi őr intézkedését akadályozzák, felszólításának ellenszegülnek,

- a természet védelmével kapcsolatos bűncselekmény tetten ért, vagy az elkövetéssel alaposan gyanúsítható személy elfogása indokolt, illetőleg az előállítani kívánt személy szökést kísérel meg,

a természetvédelmi őrt, más hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyt, továbbá az előbb felsoroltak segítőit támadás veszélye fenyegeti.

Pórázon, vagy anélkül tartott, szájkosárral ellátott szolgálati kutya alkalmazására cselekvésre vagy cselekvés abbahagyására kényszerítés esetén, pórázon vezetett, szájkosár nélküli szolgálati kutya alkalmazására támadás, illetve ellenszegülés megakadályozása esetén kerülhet sor, feltéve, ha a testi kényszer alkalmazásának feltételei fennállnak.

Az állami természetvédelmi őr, szolgálati naplójában rögzíti a szolgálati maroklőfegyver általa jogos védelmi helyzetnek tartott esetben történt használatának okát, idejét és helyét, a felhasznált lőszer mennyiségét.

A fentiekből láthatjuk, hogy **a természetvédelmi őrt számos hatósági jogosítvánnyal ruházza fel a törvény.** Ezen túlmenően - bizonyos korlátok között - a rendőrséghez hasonló kényszerintézkedések foganatosítására is jogosult a természetvédelmi értékek védelme érdekében.

5. Az Állatvédelmi Tanácsadó Testület

Az Állatvédelmi Tanácsadó Testületre vonatkozó részletes szabályokat miniszteri rendelet³⁹ tartalmazza. Az Állatvédelmi Tanácsadó Testületet a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter az állatvédelemmel kapcsolatos feladatok végrehajtásának elősegítésére hozta létre. A Tanácsadó Testületben való részvételre a miniszter a következő személyeket kéri fel:

- a környezetvédelmi és vízügyi minisztert,
- az egészségügyi szociális és családügyi minisztert,
- a gazdasági és közlekedési minisztert,
- az oktatási minisztert,
- a Magyar Tudományos Akadémia elnökét,
- egyetemek rektorait,
- a Magyar Állatorvosi Kamarát,
- a Magyar Állattenyésztők Szövetségét,

³⁹ 10/1999. (I. 27.) FVM rendelet az Állatvédelmi Tanácsadó Testületről

- a Gyógyszergyártók Szövetségét,
- az országos állatvédő szervezetek által jelölt személyeket,
- a minisztérium nevében, a miniszter által e feladattal megbízott köztisztviselőt.

Az Állatvédő Tanácsadó Testület tehát elég nagy létszámú, a felsorolt szervek között ugyanis több olyan is van, amelyik a testületbe több tagot is delegálhat (például: az Akadémia). További jellemzője, hogy az állatvédelemmel különféle módon kapcsolatban álló szervezetek szakembereit képviseli. A Tanácsadó Testület saját tagjai közül az állatkísérletekkel kapcsolatos feladatok véleményezésére kilenctagú Állatkísérleti Tudományos Etikai Tanácsot hoz létre. Az Etikai Tanács tagja kizárólag az élettudományokban szerzett felsőfokú diplomával rendelkező személy lehet. Az Etikai Tanács saját tagjai közül választja elnökét, maga állapítja meg ügyrendjét, melyet a miniszter hagy jóvá. Az Etikai Tanács véleményezi:

- az állatkísérletek engedélyezése iránt benyújtott kérelmeket,
- a különösen nagy fájdalommal járó kísérleteket,
- az engedélyezettől eltérő fajú állatok kísérletre való felhasználásának engedélyezését,
- egyes állatfajok felhasználása iránti kérelmeket, amennyiben azok nem regisztrált tenyészetből, vagy beszállítótól származnak.

Az Etikai Tanács különösen indokolt esetben külső szakértőt is igénybe vehet. Az Etikai Tanács tagjait, valamint a külső szakértőket titoktartási kötelezettség terheli a tudomásukra jutott tudományos, kutatási, illetve gyártási titoknak minősülő adatok tekintetében. Az Etikai Tanács léte is alátámasztja azon álláspontunkat, hogy az állatkísérletek kérdése az állatvédelem egyik legproblematisabb pontja, ahol rendkívül körültekintően kell eljárni.

Maga a Tanácsadó Testület évente négyszer ülésezik, és az állatvédelemmel kapcsolatos feladatok elősegítése mellett további feladata az állatvédelem szerepének és jelentőségének széles körben való terjesztése.

6. A jegyző szerepe az állatvédelem területén

Az Állatvédelmi törvény felhatalmazása alapján a kormány megalkotta a települési önkormányzatok jegyzőjének az állatok védelmével, valamint az állatok nyilvántartásával kapcsolatos egyes feladat- és hatásköreiről szóló 245/1998.(XII. 31.) kormányrendeletet. E jogszabály alapján **a jegyző az állatvédelemmel kapcsolatban meglehetősen sok feladat- és hatáskört kapott.**

A települési, fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat jegyzője, az állatok védelme érdekében a következő feladatokat látja el:

- az állattartótól az állattartással kapcsolatban felvilágosítást kérhet,

- az állattartással kapcsolatos iratokba betekinhet,
- az állattartás helyén helyszíni szemlét tarthat.

A helyszíni szemlén a természetvédelmi oltalom alatt álló állat, valamint veszélyes állat estében a természetvédelmi hatóság képviselőjének részvétele kötelező. A veszélyes állatokkal kapcsolatban tartott helyszíni szemlén a rendőrhatalóság képviselőjének részvétele is kötelező. A jegyzőnek a fentiekben ismertetett jogköre nem terjed ki:

- a kutatási, kísérleti célra szolgáló állatokra,
- a vizsgálati és oltóanyag-termelés céljából tartott állatokra,
- a génbankként kezelt, valamint a tudományos ismeretterjesztés és az oktatási célból tartott állatokra,
- a fegyveres erők, rendvédelmi szervek, nemzetbiztonsági szolgálatok valamint a közfeladatot ellátó őrszolgálatok feladatainak ellátását szolgáló állatokra.

A jegyző az állattartót az állat megfelelő és biztonságos tartása, valamint szökésének megakadályozása érdekében, a természetvédelmi hatóság szakhatósági hozzájárulásának kikérése után meghatározott építési munka elvégzésére kötelezheti, természetvédelmi oltalom alatt álló állat, valamint természetvédelmi oltalom alatt nem álló veszélyes állat esetében.

Amennyiben a jegyző az állatkínzás tilalmának megsértését észleli, vagy emiatt bejelentés érkezik hozzá, köteles haladéktalanul eljárni, illetve az illetékes hatóság intézkedését kezdeményezni. A jegyző az állatvédelmi és az állattartási szabályok megsértése esetén meghatározott cselekmény végzésére, tűrésére vagy abbahagyására kötelezheti határozatban az állattartót, az állatok védelme érdekében. Amennyiben a jegyző ilyen tárgyú határozata természetvédelmi oltalom alatt álló állatot érint, akkor köteles a határozatot megküldeni a természetvédelmi hatóságnak. A jegyző az állatvédelemre, valamint az állattartásra vonatkozó szabályok megsértése esetén jogosult az állattartást korlátozni, megtiltani. Természetvédelmi oltalom alatt álló állat esetén, az említett szabályok megszegése miatt, kezdeményezheti a természetvédelmi hatóságnál az állattartás korlátozását, vagy megtiltását.

A jegyző köteles nyilvántartást vezetni az önkormányzat illetékességi területén tartott veszélyes állatokról. A nyilvántartásnak a következő adatokat kell tartalmaznia:

- az állattartás helyét,
- az állattartó nevét, személyazonosító jelét és lakcímét,
- az állat fajtát, fajtaját, egyedi azonosítására szolgáló adatait,
- az állattartás kezdetének és megszűnésének időpontját,

- az állattartásra vonatkozó hatósági határozatok számát, kibocsátójának megnevezését,

- a veszélyes állat országba történő behozatala esetén az állat származási helyét.

A veszélyes állatok tartásával kapcsolatban tehát részletes nyilvántartás vezetését írja elő a törvény a jegyző feladataként. Megállapíthatjuk, hogy az állatvédelmi feladatok ellátásával kapcsolatosan az utóbb ismertetett jogszabály meglehetősen sok feladatot telepít a települési önkormányzatok jegyzője számára.

7. A közterület-felügyelet

A közterület-felügyeletet a települési önkormányzat hozhatja létre, a közterületi rend és tisztaság védelme érdekében.⁴⁰

Közterület-felügyeletet képviselő-testület hozhat létre a polgármesteri (főpolgármesteri) hivatal belső szervezeti egységeként, vagy önálló költségvetési szervként, közterület-felügyelet elnevezéssel. Közterület-felügyeletet több önkormányzat társulások formájában is működtethet.

A közterület-felügyelet feladatait a polgármesteri hivatalban alkalmazott egy, vagy több közterület-felügyelő is elláthatja.

A felügyelet feladata nem elsődlegesen állatvédelmi jellegű, de közreműködhet állat-egészségügyi feladatok ellátásában. Emellett ebrendészeti feladatokat is ellát. Ennek keretében ellenőrizheti az ebtartással kapcsolatos jogszabályok és rendelkezések betartását, ami inkább az ebtartó ellen irányul, mint az eb ellen, sőt bizonyos esetekben az eb védelmét szolgálja.

A felügyelő a feladatait az önkormányzat illetékességi területén, közterületen látja el. A felügyelő intézkedés előtt köteles felügyelői minőségét szóban közölni, magát szolgálati igazolvánnyal és egyedi azonosító számmal ellátott felügyelői jelvényvel igazolni.

A felügyelő a jogszabályban meghatározott feladatainak ellátása érdekében rendszeres, illetőleg folyamatos hatósági ellenőrzést végez illetékességi területén, és ennek keretében ellenőrizheti az állategészségügyi, illetve ebtartással kapcsolatos szabályok betartását. A felügyelő köteles intézkedni, vagy intézkedést kezdeményezni, ha a feladatkörébe tartozó állategészségüggyel, illetve ebrendészettel kapcsolatos jogszabálysértő tény, tevékenységet, mulasztást észlel, vagy olyan tény, tevékenységet, mulasztást hoznak tudomására, amely a feladatkörébe tartozó ügyben beavatkozást tesz szükségessé.

⁴⁰ A közterület-felügyelet létrehozására a közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény hatalmazta fel az önkormányzatokat.

A felügyelő a szabálysértés elkövetőjét - a cselekmény súlyától függően - jogosult a jogszabályban meghatározott esetekben helyszíni bírsággal sújtani. A felügyelő ugyanakkor az önmaga, vagy más személy elleni támadás megakadályozására, illetőleg vagyonvédelemre szájkosárral ellátott - pórázon lévő vagy póráz nélküli - szolgálati kutyát alkalmazhat.

8. Az állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző állomás

Az állatvédelmi törvény és a kapcsolódó jogszabályok elemzése során láthattuk, hogy az állatvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátásában rendkívül fontos szerepe van az állategészségügyi és élelmiszerellenőrző állomásnak. Az állomásra vonatkozó részletes szabályokat a 23/1995. (VII. 12.) FM rendelet tartalmazza.⁴¹

A rendelet rögzíti, hogy az állategészségügyi, külön jogszabályokban meghatározott hatósági és egyéb állami szakfeladatokat az állategészségügyi és élelmiszerellenőrző állomás látja el. Az állomás a földművelésügyi miniszter irányítása alatt álló, államigazgatási szervezatként működő, megyénként és a fővárosban szervezett centrális alárendeltségű szerv.

Az állomás illetékességi területe - amennyiben a miniszter jogszabályban ettől eltérően nem rendelkezik - az a megye, illetve a főváros, ahol az állomás székhelye található.

Az állomás részben önállóan gazdálkodó központi költségvetési szerv. Szakmai felügyeletét a miniszter gyakorolja a Földművelésügyi Minisztérium állategészségügyért és élelmiszer-ellenőrzésért felelős részlegén keresztül. Gazdálkodásáról azért mondhatjuk, hogy részben önálló, mert a feladatai ellátásához szükséges pénzeszközöket a központi költségvetésből kapja, ugyanakkor folytathat vállalkozási tevékenységet is, azzal a korlátozással, hogy vállalkozási tevékenysége a fő tevékenységét nem akadályozhatja.

Az állomás pénzügyi, gazdálkodási, költségvetési feladatait a Földművelésügyi Költségvetési Iroda látja el.

Az állomás egyszemélyi vezetés alatt működik, élén igazgató áll, akit - pályázat alapján - a miniszter bíz meg e feladat ellátásával, és a miniszter gyakorolja felette a munkáltatói jogokat. Az állomás igazgatója jogosult a megyei (fővárosi) igazgató fő állatorvos munkaköri megnevezés használatára.

⁴¹ 23/1995. (VII. 12.) FM rendelet az állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző állomásokról

Az állomás irányítását a miniszter látja el. Ennek keretében az állomás részére közvetlenül adhat utasítást a következő területeken:

- állategészségügyi akciók megszervezésére és végrehajtására,
- fertőző állatbetegségek megelőzésére, terjedésének megakadályozására, illetve felszámolására,
- az emberre vagy állatra veszélyes kórokozók behurcolásának, illetve kivitelének megakadályozása érdekében teendő intézkedésekre,
- a veszélyes állatgyógyászati készítmények, oltóanyagok, fertőtlenítő anyagok előállítására és forgalomba hozatala iránti intézkedésre,
- az egészségre ártalmas élelmiszerek forgalmának megtiltására, illetőleg ilyen intézkedés kiadására,
- járványveszély esetén személyek, anyagok, eszközök más közigazgatási egység területére, illetve - nemzetközi egyezménynek megfelelően - a szomszédos országokba történő átcsoportosítására,
- nukleáris veszélyhelyzet esetén - a Nukleárisbaleset-elhárítási Kormánybizottság tagjaként - a talaj, a növényzet és az állatok, valamint a növényi és állati eredetű termékek radioaktivitásának ellenőrzésére.

A miniszternek tehát rendkívül fontos kérdésekben széleskörű utasításadási joga van az állomások irányába. Ezen persze nem lehet csodálkozni, hiszen a miniszter saját maga szabályozza a rendeletben, hogy mely területen kíván magának utasításadási jogot biztosítani.

Az utasításadási jogon kívül a minisztert további jogosítványok illetik meg:

- meghatározza az állomás megyei (fővárosi) önkormányzati szervekkel összehangolt feladatait, ellenőrzi azok végrehajtását, valamint az állomás nemzetközi kapcsolatait,
- jóváhagyja az állomás szervezeti és működési szabályzatát.

A külön jogszabályokban meghatározottak szerint - melyeket az előzőekben ismertettünk - elsőfokú hatósági jogkörben jár el az állomással közszolgálati jogviszonyban álló:

- hatósági állatorvos: az állategészségügyi feladatkörben és a szállításra kerülő állatok vizsgálatában, forgalmi korlátozás, helyi zárlat, leöletés, megsemmisítés, valamint a származási és az egészségügyi bizonyítványok kiadásakor, illetve takarmány-ellenőrzési ügyekben,
- kerületi főállatorvos: az állami kártalanítási ügyekben, a szakhatósági vélemények, községi zárlat, leöletés, megsemmisítés elrendelése, üzembe helyezési és működési engedélyek magánszemélyek részére történő kiadásában,

- területi felügyelő: az élelmiszerellenőrzési ügyekben,
- takarmány-ellenőrzési felügyelő: takarmány-ellenőrzési ügyekben,
- állategészségügyi határállomáson dolgozó állatorvos: az élő állat, állati eredetű termék és takarmány nemzetközi szállításánál, valamint minden egyéb ügyben, amit jogszabály hatáskörébe utal. A felsorolt személyek által hozott határozattal szemben benyújtott fellebbezést az állomás igazgatója bírálja el.

Elsőfokú hatósági döntést hozhat az állomás vezetője is: az üzembe helyezési és működési engedélyek kiadásában, helyszíni szabálysértési bírságolásban.

Az állomás igazgatója által hozott elsőfokú határozat ellen benyújtott fellebbezést felettes szervként a minisztérium bírálja el.

Az állatvédelemmel kapcsolatban, az állomás jogszabályban meghatározott feladatait ellátó személyek tehát rendkívül sok területen az elsőfokú hatósági jogkörök gyakorlói, míg az állomás vezetője a fontos ügyekben. Ez utóbbi esetben a minisztériumot tekinthetjük főhatóságnak, mert a minisztérium hozza meg a legmagasabb szintű, azaz a legvégső döntést.

9. Az ügyész szerepe az állatvédelemben

Az ügyész számára széles körű jogosítványokat biztosít az állatvédelmi rendelkezések végrehajtása vonatkozásában az állatvédelmi törvény. A törvény külön fejezetben szabályozza azt, hogy az ügyész milyen eszközöket vehet igénybe az állatvédelem érdekében. Az ügyész háromféle módon jogosult beavatkozni az állatvédelem területén.

Egyrészt az ügyész a büntetőeljárás törvénybe foglaltak szerint jogosult eljárni az állatok kíméletének és védelmének Büntető Törvénykönyvben tilalmazott módon való megsértése ellen. Ez tehát azt jelenti, hogy az ügyész résztvevője lehet a büntetőeljárásnak mindazokban az esetekben, amikor az állatvédelmi szabályokat a Btk-ba ütköző módon megsértik. Jelenleg a Büntető Törvénykönyv több olyan tényállást is tartalmaz, amely kapcsolatba hozható az állatvédelmi szabályokkal.

Ilyen tényállás az izgatás. Ezt a büntettet az követi el, aki nagy nyilvánosság előtt a köznyugalom megzavarására alkalmas módon a törvény vagy más jogszabály, illetve hatósági rendelkezés elleni engedetlenségre buzdít. Az említett jogszabályok, illetve hatósági rendelkezések lehetnek az állatvédelemmel kapcsolatban állók is, ez esetben a bűncselekmény és az állatvédelem közötti kapcsolat egyértelműen megállapítható. Ugyanígy kapcsolatba hozható az állatvédelmi szabályokkal a garázdaság vétsége, illetve büntette is. A vétségi alakzatot az követi el, aki kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, ami alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, feltéve, hogy súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Büntettnek akkor minősül a cselekmény, ha csoportosan vagy a köznyugalmat zavaró módon

követik el. Mivel az erőszak irányulhat mind személy, mind pedig dolog ellen, így olyan cselekmény is elképzelhető, amely a garázdaság tényállását az állatok vonatkozásában valósítja meg. Ezekkel a példákkal - a teljesség igénye nélkül - csupán arra próbáltunk rávilágítani, hogy az ügyész valóban több büntetőjogi tényállás vonatkozásában közreműködhet az állatvédelem területén.

Másrészt a polgári jog területén az ügyész is jogosult keresetet indítani az állatok kíméletére és védelmére vonatkozó jogszabályok megsértése esetén.⁴² Ennek során kezdeményezheti a jogsértő tevékenységtől való eltiltást, illetve a tevékenységgel okozott kár megtérítését. Ez a rendelkezés feljogosítja rá az ügyészt, hogy akár hivatalból, akár bejelentés alapján keresettel forduljon a bírósághoz az állatvédelmi jogszabályok megsértése miatt. Az ügyész az állatvédelem jelentőségét figyelembe véve jogosult arra is, hogy amennyiben a jogszabálysértő cselekmény másoknak kárt okoz, akkor keresetben kérheti a kár megtérítését akkor is, ha a károsult nem él ezzel a lehetőséggel.

Harmadrészt az ügyész törvényességi felügyeleti jogkörében eljárva, közreműködik a hatóságok állatvédelmi eljárásai és döntései törvényességének biztosításában. Ez az általános törvényességi felügyeleti jogkör lehetőséget biztosít az ügyészségnek arra, hogy az állatvédelemmel kapcsolatban eljáró bármely hatóság döntését vagy eljárását megvizsgálhassa. Ez azért rendkívül lényeges, mert az ügyészségnek ez a jogosultsága egy folyamatos külső kontrollt jelent az állatvédelemmel kapcsolatban álló szervek számára.

⁴² Az állatvédelem, állattartás területén a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos részletes szabályokat lásd részletesen: Zoltán Ödön: Nem vagyoni kártérítés és állatvédelem, Magyar Jog, 1997. évi 11. szám 664-668. oldal

TISZTI ÜGYÉSZEK VAGY ÁLLAMÜGYÉSZSÉG?

(Refomkori elgondolások a vád hatóságairól: emlékezés a 160 évvel ezelőtti büntetőeljárás törvényjavaslatokra)

A reformkorban fellépő új politikusi, és alapvetően jogászai képzettségű nemzedék létfontosságúnak tartotta a magyar társadalom és állam, benne az igazságszolgáltatás megújítását.

A XIX. század első évtizedeinek teljesen elavult, társadalmi és rendi szempontok szerint, s ezen felül területileg is tagolt magyar jogszolgáltatásáról lesújtó képet festett a kortárs, a centralisták meghatározó egyénisége, báró Eötvös József a „Reform” című tanulmányában.

Mint a szerző írta, „nem ismerek Európában országot, hol a bírói hatóság ennyire céliránytalanul lenne elrendezve, mint nálunk. Határtalan lassúság, s hallatlan elhamarkodás; a bírónak attól, ki által választatott vagy kineveztetett, függése; függetlensége a törvények irányában; egyrészt a bírói szokás vak követése, úgy, hogy ellenében világos törvényekre is hasztalan hivatkozunk; másrészt minden bírói szokás hiánya, úgyhogy ugyanazon egy tárgyban nemcsak különböző, hanem ugyanazon bíróság is egészen különbözőleg ítél. Az egyes bíróságok hatásköre iránti összeütközések, stb. szóval, alig léteznek, alig képzelhető oly hiány, melyet törvénykezésünk körében elő ne mutathatnánk... Törvénykezési rendszerünk egyik legfőbb hibája, hogy a bíraskodási s közigazgatási tárgyak egymástól elkülönözve nincsenek. Ez összezavarásnak – melyet az udvari kancelláriától a szolgabírói hivatalig országunk minden hatóságainál találunk, egyik főoka megyei szervezetünkben fekszik. Miután alkotmányunk egyedüli garanciája megyéinkben kerestetik, természetes, hogy közéletünk minden ága a megyéhez vezetetik vissza, s ugyanazon testületek bíznak meg egyszersemind bíraskodással is, melyek követet választva s utasítást adva törvényhozásunkba oly nagy befolyást bírnak, melyektől az egész közigazgatás függ”. 1

A jogszolgáltatás területileg teljesen szétagolt volt. Bűnügyekben első fokon a municipiumok (törvényhatóságok), vagyis a vármegyék, kiváltságos kerületek (pl. Jász-kunság, Hajdúság, szepesi XVI város), továbbá a szabad királyi városok törvényszékei, valamint a pallosjoggal rendelkező, „vérhatalommal bíró földesuraknak” úriszékei jártak el, az uralkodó és állam elleni főbenjáró bűncselekmények (pl. felségsértés, hűtlenség, pénzhamisítás) miatt pedig a legfőbb bírói szerv, a Curia egyik részlegét alkotó Királyi Tábla. 2

Valamennyi bíróság mellett szerepelt az adott hatóság jogtanácsosaként eljáró, számos más feladata egyikeként a vádlói szerepet is betöltő tiszti ügyész, uradalmi ügyész, illetve az uralkodó képviselőjében a királyi ügyek igazgatója, mint a Szent Korona ügyésze/ügyvéde. (A nyelvújítás korában keletkezett, a latin *procurator*, *fiscalis* magyarításaként kialakult szó használata nem volt következetes, jelentése csak a XIX. század közepe táján állandósult.) A tiszti ügyészeket az adott törvényhatóság közgyűlése a tisztújítások során választotta, míg az uradalmi ügyészeket a földesúr, a királyi ügyigazgatót pedig az uralkodó nevezte ki. 3

A büntetőeljárás a hazai joggyűjteménybe, a *Corpus Juris*ba a XVII. század végén bekerült alsó-ausztriai rendtartás, a *Praxis Criminalis* nyomán alapvetően nyomozóelvű (inkvizitórius) volt: a bíróság a tudomására jutott gyanú esetén, vádemelés nélkül is megindította az eljárást, és maga igyekezett összegyűjteni a perbefogott elítéléséhez szükséges bizonyító anyagot. Ez utóbbi legegyszerűbb módja a terhelt beismerésének kicsikarása volt, ami a kínvallatás (*tortura*) általános elterjedéséhez vezetett.

A büntetőeljárásban nyílt jogegyenlőtlenség uralkodott, bonyolításában alapvető különbség volt társadalmi jogállás szerint: a vármegyékben az állandó lakóhellyel rendelkező nemesek a marasztaló ítélet meghozataláig szabadlábban védekezhettek, őket csak tettenérés esetén lehetett elfogni, kivéve néhány főbenjáró bűncselekmény gyanúját. A nem nemeseket viszont már a gyanú felmerülésekor fogságba vetették. Ellenük azonnal megkezdődhetett az eljárás, míg nemesek ügyeiben szükség volt a vármegyei közgyűlés hozzájárulására.

Az összegyűjtött bizonyítási anyagot az adott bírói szerv mellett működő vármegyei, kerületi, városi tiszti ügyész, úriszéki ügyész, illetve a királyi ügyek igazgatója kapta meg felperesként -rendi büntetőjogunk utolsó összefoglalója, Szlemenics Pál kifejezésével-, mint „a perben ítéelő törvényszéknek hivatalbeli ügyvédője”.

A tiszti ügyész gyakorlatilag véleményezte az átadott anyagot: ha szerinte az eljárás alá vont elkövette a bűncselekményt, akkor nemes ügyében a vármegyei közgyűlés engedélyezte a vádemelést, amely határozat alapján elkészítette vádlevelét a bíróság számára. Jobbágyok esetén viszont ilyen előzetes döntés nélkül, közvetlenül emelt vádat.

A nemesek elleni bírói eljárás a polgári pernek megfelelően mindig írásban folyt: felperes ügyész és a vádlott alperes védője közötti, a bíróság által feljegyzett írásbeli üzenetváltásokkal, míg nemteleneknél csak az általában legalább 3 évi tömlöccel fenyegetni szokott, súlyosabb cselekmény esetén jártak el ilyen

formában. Az enyhébb esetekben rövid, sommás szóbeli eljárás folyt. A perben szereplő vádló mindig részt vett a bíróság ítélethozatali tanácskozásán is, bár szavazati joga nem volt. 4

Ilyen helyzetében a magyarországi jogszolgáltatás éles ellentétben állott az Európa-szerte kialakuló, a feudális kereteket Nyugaton már szétfeszítő polgári ideológiával, amely új rendet: központosított államapparátust, az államhatalmi ágak szétválasztására épült, világosan áttekinthető hivatalszervezetet, megbízható igazságszolgáltatást, az állampolgári jogegyenlőségen alapuló, egységes, kodifikált jogrendszert kívánt. 5

„Hazánk nem maradhat jelen helyzetében”, szögezte le művében Eötvös, de már előtte is a reformnemesség.

Az ország átalakítására tudatosan készült e nemzedék. Megállapításaikat, törekvéseiket tapasztalataik, olvasmányaik és úti élményeik alapján alakították ki. Felismerték, hogy társadalmi és nemzeti szempontból parancsoló szükség a polgári állam intézményeinek bevezetése: de ezeket nem elég elvileg megismerni, hanem működésükben, hétköznapjaikban a helyszínen kell látni és megtapasztalni. Mivel az egyik alapvető kérdésnek tartották a teljesen elavult jogrendszer felváltását a polgári állam jogával, így különös figyelmet fordítottak a nyugat-európai jogi megoldásokra és ottani igazságszolgáltatásra. A reformkorban, majd később az 1848-as forradalomban meghatározó szerepet játszó fiatal politikusok, pl. Eötvös, Szalay László, Szemere Bertalan, Pulszky Ferenc nyugat-európai útjaikon valósággal itták magukba az ismereteket, tapasztalatokat, annak érdekében, hogy azokat a haza javára kamatoztassák.

A kontinens vezető állama, Franciaország volt számukra a mérce, hiszen itt a nagy polgári forradalom és az azt követő kodifikációk eredményeként egész Európa számára modellként szereplő jogszolgáltatási szervezet, valamint anyagi és eljárásjogi kódexek jöttek létre. Emellett nagy figyelmet fordítottak a feudális formák között polgárosult Angliára is. Utóbbiról azt tartották, hogy „a magyar polgári alkotmány és egyéb intézmények a britekéhez igen hasonlatos”, s így hasznos tapasztalatokat adhat az átalakításhoz. 6

A reformkor gazdag utazási irodalmában ezért felbukkantak a polgári jogszolgáltatási szervezettel, elsődlegesen –az állampolgári jogok egyik legfőbb biztosítékának tekintett- esküdtbíráskodással, továbbá a humanizált büntetések végrehajtásával, valamint a kor vezéreszméjeként szereplő vádelvű eljárás letéteményesével, az államügyészséggel kapcsolatos tudósítások is. 7

Szemere Bertalan 1840-ben kiadott és hatalmas sikert aratott nyugat-európai útinaplójában részletesen beszámolt a francia jogszolgáltatásról szerzett élményeiről is. Megállapítása szerint „nincs nagy ország, a világ egy részében sincs, hol a közigazgatás általában, s különösen az igazságszolgáltatás oly könnyű, tiszta, szabatos és sükerre számított szerkezettel bírna, mint Franciaországban”.

Naplójában tudósított a párizsi tárgyalótermekben szerzett tapasztalatairól, és az államügyészek feladatairól is. Mint írta „a királyi közügyvéd... a társaság orgánuma” (vagyis az állam szerve), „melynek nevében köteleztetik a gyöngéket, milyenek az asszonyok s kiskorúak, pártolni, a közönséges érdekeket az egyesek törekvései ellen védeni, a bűnöket és vétkeket fényre hozni, törvényesen üldözni s meglakoltatni”. 8

A reformkorban kialakuló hazai tudományos sajtó is nagy teret szentelt a nyugat-európai megoldások ismertetésének, részint önálló tanulmányokkal, másrészt külföldi kiadványok recenziójával. 9

Így a francia esküdtszéket ismertető névtelen szerző megállapította, hogy „korunk műveltségének” (vagyis a polgári államnak és a vádelvnek) „megfelelőbben minden törvényhatóságban a vétkes törvényes idézéséül, rendes és nyilvános vádtevők, statusügyvédek köteleztetnek a vádtevői eljárásra és az előleges vizsgálatra”. 10

A reformkor politikai viszonyai az 1839-1840-es országgyűlésen kínáltak lehetőséget a magyar büntető jogrendszer megújításának felvetésére. Annak a zűrzavarnak a megszüntetésére, amely a hazai büntető jogszolgáltatásban uralkodott, és az akkori kormányzat által indított politikai perekből is ösztönözve több vármegye utasításba adta követeinek, hogy szorgalmazzák az egységes, modern büntetőkódex megalkotását. Az országgyűlés ennek érdekében felirattal fordult az uralkodóhoz, arra hivatkozva, hogy a hazai börtönök és a rabkezelés sokfélesége, az ugyanazon bűn eltérő megítélése miatt lehetetlen az igazság alkalmazása: ezért büntetőkódex kidolgozása, és megfelelő börtönrendszer kialakítása céljából egy választmány kiküldését kérték a rendek. 11

A felirat nyomán született 1840:V.törvénycikk ki is rendelte a választmányt azzal a céllal, hogy a legközelebbi országgyűlés számára a külföldi tapasztalatokra figyelemmel készítsen tervet a célszerű büntető- és javítórendszer iránt.

E törvény megszületése után a kibontakozó modern magyar jogtudomány kimagasló alkotásaként jelent meg a reformkor politikai, jogi küzdelmeinek jeles alakja, az európai jogtudással rendelkező Szalay László által írt és 1841-ben kiadott „A büntető

eljárásról különös tekintettel az eskütszékekre” című monográfia, mint a kodifikáció irányát alapvetően meghatározó munka. 12

A mű egyik alaptétele, hogy a bűncselekmény elkövetésével a közösség egészét éri sérelem, így az azt képviselő „státus kötelességében és érdekében áll a törvénybontókat kinyomozni, s hogy a vétkesek büntetése vagy büntetlenül maradása nem függhet az egyesek önkényétől”, ezért közvádlói eljárásra van szükség. Szalay ezzel el is vetette az Angliában szokásos magánvádlói rendszert.

A szerző megállapítása szerint Magyarországon is létezett csírája a vádhatóságnak, a vármegyék által választott tisztí ügyészek személyében, de belőlük „jelesebb vádoló rendszer nem keletkezett”.

Szalay László művében felvázolta a külföldi utazásai során megismert megoldásokat, közülük különös súllyal a francia államügyészség (ministere public) intézményét, amely a „központosítás szellemében” tevékenykedő napoleoni jogalkotás eredménye volt. E szerint a vádhatóság a kormány szerveként működő, az igazságügyminiszter alatt álló hierarchikus szervezet, amelynek „kötelességében áll: minden büntettet, vétséget és áthágást kinyomozni, és törvény elébe idézni”. A vádoló hatóságot meg kell hallgatni minden bűnygyben, és az ő feladata az ítéletek végrehajtása is, így „tetemes hatalommal” bíró tényezője a büntető jogszolgáltatásnak.

A szerző érzékelte annak veszélyét, hogy az államügyészség „minden tagjai a végrehajtó kormány által neveztetnek ki, s ennek kénye szerint mozdíthatnak el hivatalaikból”. Mint írta, ezért „nem hiányoznak, kik főleg oldaltekintettel a politikai vétségekre, a vádoló hatóságot jelen szerkezetében a polgári szabadságra nézve veszedelmesnek tartják”.

Szalay ennek elismerése mellett azonban követelménynek tartotta, hogy „a státusügyvédség valóságos hatalommal is bírjon” a büntetőjog feladata, „a közrend megőrzése” érdekében. Az államügyészség ellensúlya pedig „más alkotmányos erő”, a „kormánytól független s elmozdíthatatlan bíróság”.

Szalay László művében nem foglalt állást abban, hogy milyen vádhatóság szerveztessék Magyarországon a kodifikáció során, de mint a centralizmus képviselője, az általa ismertetett francia államügyészséget tekintette irányadónak.

A tudományon túl a kodifikáció politikai megalapozását adta, hogy a municipiumok jelentős része 1841-1842-ben tartott közgyűléseiken a polgári jogelveknek megfelelő utasítást adott országgyűlési követeik számára a kidolgozandó törvényjavaslatokat illetően. A kezdeményezés Szatmár

vármegyéből indult, amelynek követutasítása szerint cél a „büntető-törvénykönyv új szerkezete, esküdszék fölállítása, a faggató per megszüntetése, a vádper behozatala”. 13

A tervezetek elkészítésére létrehozott választmány 1841 decembere és 1843 márciusa között végezte munkáját, melynek eredményeként a teljesen megújított magyar büntetőjog három kódexének, a büntető törvénykönyvnek, az eljárási törvénynek és a börtönügyi törvénynek javaslata készült el. A választmány életét mindvégig jellemezte, hogy annak liberális és konzervatív tagjai éles vitákat folytattak a kialakítandó szabályozást illetően.

A Deák Ferenc vezette liberálisok több kérdésben különvéleményt fogalmaztak meg, amelyek alapvetően eltértek a többségi állásponttól. Az ellentétek csomópontját jelentő esküdtbíráskodás kérdése pedig annyira megosztotta a választmányt, hogy az azt elvető, többségi véleményt tükröző javaslattal szemben, az 1843 november-1844 januárjában az országgyűlés alsótábláján folytatott viták eredményeként a liberálisok korábbi különvéleményeik alapján egy saját törvényjavaslatot is kidolgoztak.

A vád hatóságai és eljárási jogosítványai azonosak voltak az I. és az esküdszéki (továbbiakban II.) javaslatban, mivel e kérdésekben a két tábor egyetértett.

A választmány első ülésein azokról az alapelvekről határozott, amelyeken felépülnek majd az egyes kódexek. Mivel a hagyományos hazai büntetőeljárást –legalábbis a nemesek ellenit- a kor vádelvűnek tekintette, így az eljárási albizottság jegyzőjének, Szalay Lászlónak visszaemlékezése szerint nem is okozott vitát annak elfogadása, hogy az „eljárásnak a vádoló rendszer elvei szerint kell szerkesztetnie”. 14

Ennek megfelelően mindkét javaslat 3.§-a szerint „büntető keresetet csak a közvádoló indíthat”. 15

Az a kérdés, hogy „Ki teljesítse a közvádoló tisztjét?”, szintén nem váltott ki vitát, mivel a fennálló állapot, „az illető fiscális” mellett tette le voksát a választmány. 16

Ez az álláspont annak a hagyományos, mélyen gyökerező közjogi szempontnak az érvényesülését jelentette, amely szerint a fennálló államszerkezetben Magyarország Habsburg birodalmon belüli különállásának, és alkotmányos kormányzásának legfőbb letéteményese a municipium, a nemesi vármegye.

Ezt a nézetet szemléletesen fejezi ki a reformkor meghatározó politikusának, a büntető kodifikációs munkálatokban is főszerepet vivő Deák Ferencnek egy korábbi országgyűlési felszólalása: „Hazánk alkotmányos lételének egyik fő kincse ... a megyei

municipium, hol nemcsak a közigazgatás minden tárgyai, a törvények teljesítése s minden önkényes sértéstől megóvása, de maga a törvényhozás is a nemzet törvényesen egybegyűlő tagjainak szabad tanácskozása alá tartozik. Ezen municipiumok állanak őrt dönthetetlen morális erővel alkotmányunkért, innen forrásoknak, s ide térnek vissza gyakorlatilag a nemzetnek minden jussai, s törvényhozási hatóságunk is innen ered, ezen alapul”. 17

Ebből következett, hogy a központi hatalom szerveként és képviselőjeként működő államügyészség létrehozásának még nem lehetett tere az önálló, felelős kormányral nem rendelkező Magyarországon, mint ahogy fel sem merült az igazságszolgáltatás államosításának kérdése.

Így mindkét javaslat az első fokú bíráskodást a kialakult gyakorlatnak megfelelően a korábbi, területileg széttagolt formájában kívánta fenntartani. Ennek megfelelően a javaslatok 8.§-ai szerint a büntető hatóság a vármegyéket, kiváltságos kerületeket és meghatározott városokat illette volna. Ebből következett viszont, hogy a magán büntető jogszolgáltatás, az úriszékek megszűnnek.

A javaslatok a másik alapvető kérdéstről, a bíráskodás és a közigazgatás elválasztásáról viszont nem szóltak. E vonatkozásban az ezen diétán a törvényhatóságok egy részére számára kidolgozott, de végül el nem fogadott törvényjavaslatok tartalmaztak rendelkezést: így a királyi városokról szóló javaslat 317.§-a szerint „a bíráskodás minden városban a közigazgatástól egészen elválasztandó; a bírák a törvényszékeken kívül semmi más közigazgatási ügyekben részt nem vehetnek”. Ugyanígy rendelkezett a kiváltságos Hajdúkerület belszerkezetét tárgyaló javaslat 115.§-a is. 18

A fent idézett elvi döntésnek megfelelően mindkét javaslat (29. ill. 24.§) szerint a „közvádolás kötelessége” az „illető törvényhatóság tisztii ügyészi hivatalát illeti”. A korban e hivatal rendszerint egy főügyészből (a legnagyobb vármegyében, Pest-Pilis-Soltban kettőből), egy vagy két fizetett alügyészből, és több tiszteletbeli alügyészből állt. A hivatalon belül „a munkák egymás közötti felosztása iránt a tagok önként rendelkezhetnek”, de az egész tevékenységért a főügyész volt a felelős. 19

A I. javaslat 52.§-a szerint az addigi gyakorlat továbbélését jelentette az is, hogy a Büntető törvénykönyv javaslatában immáron pontosan meghatározott négy bűncselekmény – felségsértés, hűtlenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések használata- esetén első fokú bíróságként továbbra is a Királyi Tábla járt volna el. Mellette szintén a hagyományoknak megfelelően, a 29.§ szerint a királyi ügyek igazgatója, aki egyszersmind „a szent korona ügyvéde” látta volna el a közvádolói feladatokat.

Ezt a hatáskört viszont csökkenteni kívánta a liberálisoknak „a pénzhamisítás eseteinek bírósága iránti” különvéleménye: eszerint, mivel a korábbi gyakorlattal szemben a Btk javaslata a hűtlenség esetei közül kiemelte, és külön szankcionálta a pénzhamisítást, így „elenyészik tehát azon ok, mely miatt annak megítélését az illető köztörvényhatóságok bíraskodásától elvonva, egyenesen a királyi Táblára bízta eddig a törvény”. 20

Ennek nyomán az alsótáblai vita eredményeként megszületett határozat megállapította: „miután az orsz. Választmány megyei bíróság elébe tartozandónak vélte a hamis papírpénz készítését, s nincs ok, hogy a bíraskodás alól kivéssék az ércpénzek hamisítása, mi könnyebben fölfedezhető, a közvádás is következetesen csak azon hatóság ügyvédére bízathatik, melyet a bíraskodás joga illet”. 21

A II. javaslat 52.§-a szerint egyébként minden bűncselekmény felett az illetékes törvényhatóság „ítelő eskütszéke” járt volna el, megszüntetve így az állami bíróságként működő Királyi Táblának az állam és uralkodó elleni bűncselekmények elbírálására irányuló hatáskörét. (A Deák által szorgalmazott különvélemény e bűncselekményekre eredetileg egyenest az országgyűlés tagjaiból alakított különbíróságot javasolt felállítani. 22) Ezen javaslat 111.§-a annyiban különböztette meg a felségsértést, hűtlenséget és a király személye elleni sértő kifejezéseket, hogy esetükben továbbra is a „szent korona ügyvéde” járt volna el közvádlóként.

A javaslatok (30, 25.§) a korábbi törvényi szabályozatlansággal szemben a közvádlói tiszt betöltését pontos kvalifikációhoz köthették: betöltött 24. életév, ügyvédi vizsga és a Királyi Tábla (I. javaslat), illetve az un. „főigazgatószék (mint az esküdszéki javaslat 87.§ szerint felállítandó országos bíróság) előtt tett büntetőeljárás vizsga, továbbá a - korábbi gyakorlattal szakítva – magánpraxis tilalmának megkövetelése. Az állampolgári jogegyenlőség eszméjét kívánta szolgálni az az előírás, miszerint a tisztet „polgári jogállásra tekintett nélkül” be lehet tölteni.

Az elképzelések szerint a közvádlók – az addigiak szerint, meghatározott időszakra szólóan - valamennyi törvényhatóságban közgyűlési választással nyernék el tisztüket. A javaslatok viszont semmit nem szóltak a kormányzat büntetőjogi képviselőjének, a Szent Korona ügyésze tisztségének elnyeréséről, hiszen ez a királyi ügyek igazgatója kinevezését, vagyis az uralkodó jogkörét érintette volna.

A kodifikáció ügye országos érdeklődés mellett zajlott, és a nyilvánosságot kapott javaslatokra reakciók is születtek. Így figyelemre méltó elképzelést és megállapításokat tett a kor egyik népszerű folyóiratában, 1843-ban Kolosváry Miklós („több megyék táblabírája”) a közvádlókat illetően.

A szerző szerint ügyészi feladat „a bűn esetét felfedezni, kikeresni, a vétkeseket befogatni vagy a törvények szerint a bírák elibe állítani, őket vádolni, megítéltetni. A királytól rendeltetvén, fizettetvén, polgártársaitól úgy mint a bíraktól is független lévén, részrehajlás nélkül teljesíti hivatalát”.

Annak helyeslése mellett, hogy a közvádló továbbra is a municipium keretében működjön, elképzelhetőnek tartotta, hogy őket „a főispány befolyásával a kormány nevezze, de hat évek után vagy más hivatallal lássa el, vagy más megyébe tegye által. Ha hivatalával visszaélne, mindenki vádolhassa őt s az esküdti szék ítélete alól semminemű hatalom el ne vonhassa. Ezt két okból vagyok bátor javasolni: a kormány kinevezését azért, hogy emberi tekintést, polgári összeköttetést, megyei szabad választási tartalomért a bűn büntetlen ne maradjon; az elmozdítást azért, hogy hatalmát körén túl ne terjeszthesse, s pártokat ne szerezhessen magának a megyében. Az ellen fenhagyott vád s azt követő büntetés pedig a vétkes cselekedettől visszatartóztassa”.

E tanulmány rögzítette az eljárással és a közvádló működésével kapcsolatos azon alapvető követelményt is, miszerint „a vádnak világosnak, értelmesnek, körülírottnak, a törvényekben gyökerezettnek kell lenni, hogy a vádlott tudja magát a vád ellen menteni, s ne legyen kénytelen egyéb cselekedeteinek okát adni”.
23

A tiszt elnyerésének kérdése az alsótáblai vita előkészítése során, a II. javaslat tárgyalásakor az egyik kerületi ülésen is felbukkant: egy követi hozzászólás szerint a „közvádlók korlátlan kinevezési jogát a fejedelemnek” kellene gyakorolni, hiszen a központi hatalom esetleges túlkapasával szemben az esküdtszék biztosítékot képez. A felvetésre reakció nem volt. 24

A közvádlókat illetően érdemi vita egyébként nem volt a javaslat alsótáblai tárgyalása során. Az eljáró elnök meleg szavakkal méltatta e szerepkört. Kijelentése szerint „én a közvádlót egy oly moralis személynek veszem, kinek minden elfogultság és pénz, személy érdeken kívül egyedüli kötelessége az igazságnak kipuhatólása... Ő a status érdekét védi, minél fogva a polgárokat békében, csendességben kell tartani; ki bünt követ el az, midőn magasabb szempontból véve a polgári rendet, leggyakoribb esetekben egyes embereket is sért meg, s mivel e kettőt egymástól elválasztani nem lehet, - ezen egyes emberek megsértését is védi a közvádló”. 25

A közvádló feladatait illetően gyakorlatilag ugyanazt a hatáskört jelölte ki mindkét javaslat.

Az elképzelés szerint az eljárás a bíró által teljesítendő bűnvizsgálattal indul, amely a tényállás megállapítását, a tettes

felfedezését és a bizonyítás előkészítését célozza, annak érdekében, hogy a perbefogó szék (I. javaslat), illetve a vádesküdtszék (II. javaslat) dönthessen az eljárás megalapozottságáról.

A vizsgálat során a bírónak rendszeresen értesítenie kell a közvádlót az eljárás során történekről, eljárási cselekményekről.

A vizsgálat befejeződésével a közvádló kapja meg az iratokat annak érdekében, hogy a vádlott perbefogása vagy felmentése iránt írásban nyilatkozzon az említett bírói fórumok előtt.

Ha a bírósági döntés amellet szól, hogy a megalapozottan vethető fel az eljárás alá vont felelőssége, akkor a közvádló elkészíti vádlevelét, amely a bűncselekmény tényállását, törvény szerinti minősülését, és a vádat támogató bizonyítási eszközök megjelölését tartalmazza. Az elkészült vádlevel egy példányát a vádlott részére kell kézbesíteni.

A törvényjavaslatok ezzel a szabályozással tettek eleget a védelv követelményének, vagyis pontosan meghatározott, a vádlott által előzetesen tudható, és így kivédhető tényállás felrovását követelték meg eljárásban.

Az ítélobírósági eljárásban a közvádlónak a fél szerepét szántak a kodifikátorok: mind a rendesbírósági, mind az esküdtszéki javaslat szerint az elnök feladata a pervezetésen túlmenően a terhelő és mentő körülmények megállapításáról való gondoskodás. A II. javaslat 309.§-ának szemléletes megfogalmazása szerint „kötelessége mindent elkövetni, mit az igazság kiviláglására szükségesnek vél”.

A nyilvánosság előtt folyó tárgyalás megkezdésekor –miután a bíróság jegyzője a vádlevelet felolvasta – „a közvádló a vád tárgyát élő szóval kifejti, az illető bizonyságokat előadja” és a tanúk jegyzékét átadja a jegyzőnek (I/312.§, II/321.§).

A tárgyalás során folyamán az elnök, bírák, esküdtek mellett a közvádlót is megillette volna a közvetlen kérdés joga a kihallgatottakhoz (I/321.§, II/330.§).

A bizonyítás befejeztével elhangzó perbeszédében „a közvádló keresetének támogatására szolgáló minden bizonyságot elősoroz” s „a törvény értelmében ítéletet kér” (I/346.§, II/353.§).

A II. javaslat 384.§-a szerint, ha az esküdtszék szerint bűnös a vádlott, akkor az ezt kihirdető határozatot követően a közvádlónak még nyilatkoznia kell a „törvény mikénti alkalmazása iránt”, vagyis büntetési indítványt tesz. Ha a sértett nem kért polgári keresetet kárea megtérítésére, akkor a közvádló erre is nyilatkozhatott volna.

A javaslatok szerint az ítélet kihirdetését követően a közvádló és a vádlott élhetett volna jogorvoslattal (I/403.§, II/397.§), mind anyagi, mind eljárási jogi okból.

Az I. javaslat 406.§-a meghatározott esetekben egyenesen kötelezte volna a közvádlót a fellebbvitelre: ha indítványa ellenére a bíróság felmentette a vádlottat, öt évnél enyhébb büntetést szabott ki, illetve néhány bűncselekmény (pl. közpénztárak hűtlen kezelése) esetén.

A fellebbezett ügyekben a másodfokú eljárásokban ugyanakkor egyik javaslatban sem szerepelt semmilyen vádhatósági képviselő, ami egyenesen következett abból, hogy a politikai erők nem kívántak államügyészséget létrehozni, a választott tiszt ügyészeknek pedig a municipiumon kívül nem volt felettes hatóságuk.

Az országgyűlés alsótáblájának kerületi és országos ülései 1843.november 28 -1844.augusztus 28 között tárgyalták és fogadták el az esküdtzéki javaslatot.

Az utóbbi napon jelent meg, már az elfogadott törvényjavaslat értékeléseként– a magyar állam berendezkedését radikálisan megújítani kívánó centralisták szószólójaként – Szalay László cikke a Pesti Hírlapban. Megállapítása szerint „nem lehet nem sajnálnunk..., hogy határozattá nem vált, egy időben az eskütszékek behozatalával egy közvádló-collegium alakítása, mely a ministere public, a Staatsanwaltschaft formáiban, a közállomány érdekében, mint a közállomány, nem mint egyes törvényhatóság képviselője követelje az igazság kiszolgáltatását a bűnösnek irányában”. Szalay leszögezte, hogy „a megválasztásuk után ismét és ismét tisztválasztás alá eső egyes közvádlókban sem méltóságot, sem függetlenséget, sem egységet nem lát”. 26

A felsőtáblához átküldött törvényjavaslatot néhány napi vita után - noha itt is többen támogatták - a főrendek elvetették. Mint az alsótáblához 1844. szeptember 18-án intézett válaszüzenet leszögezte, „az esküdszékek elfogadásához nem járulhatnak”. 27

Ezzel a felsőtáblai döntéssel a büntetőjogi kodifikáció – benne a vád hatóságai feladatainak meghatározásával - ügye elbukott, és reformkorban már nem is került elő. A kérdések felvetésére néhány év múlva –1848-49-ben- kerülhetett sor, amikor a magyar állam polgári átalakítására és új megoldások kimunkálására került sor. 28

Jegyzetek

1-Eötvös József: Reform 400-401.o. in. Reform és hazafiság – Publicisztikai írások I.kötet, Budapest 1978. A cikksorozat eredetileg a Pesti Hírlapban jelent meg 1844-45-ben, majd kötetbe gyűjtve 1846-ban Lipcsében.

- 2-Szlemenics Pál: Fenyítő törvényszéki magyar törvény 152.o., Buda 1836
- 3-Molnár András: Deák Ferenc ügyési íratok 1824-1831 12.o. Zalaegerszeg 1995, Kállay István: Úriszéki bíráskodás a XVIII-XIX. században 40-46.o. Bp. 1985, Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai 1526-1848 30.o. Bp. 1988
- 4-Bónis György-Degré Alajos-Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története 175-184.o., Zalaegerszeg 1996. Kállay István: i.m. 115-140.o. A nemesek, illetve nemtelenek elleni „fenyítő vádlevél” példáit közölte Szlemenics i.m. 157-160.o.
- 5-Varga Endre: A királyi curia 1780-1850 19.o. Bp. 1974
- 6-Csaplovics János: „Angol- és Magyarországról” címmel a Századunk 1840.évfolyama 36-71.számaiban megjelent cikksorozatában részletes leírását adta az angol történelmi alkotmánynak, államberendezkedésnek és jogrendszernek.
- 7-A kor egyik első, nagyhatású írása Bölöni Farkas Sándor 1834-ben megjelent „Utazás Észak-Amerikában” című műve volt, amely ismertette az USA államberendezkedését, jogi megoldásait, így pl. a modern büntetvégrehajtás modelljeiként szereplő auburni (hallgató) és pennsylvaniai(magány) rendszert. in. Maller Sándor szerkesztette: Napnyugati utazás 277-537.o. Bp.1984
- 8-Szemere Bertalan: Utazás külföldön 147.o., Bp. 1983. Az útinapló részletes leírását adta a francia igazságszolgáltatási rendszernek, esküdtbíráskodásnak, továbbá a modern büntetvégrehajtási rendszereknek.
- 9-pl. Toldy Ferenc: A bűnhesztő rendszer az Egyesült Országokban, Tudománytár 1834/4. 105-119.o., Ugod: Az eskütszék Angliában, Athenaeum 1841/II/19. 301-303.o., Leue: Der mündliche öffentliche Anklageprozess und der geheime schriftliche Untersuchungsprozess in Deutschland (A szóbeli nyilvános vádelvű eljárás, és a titkos írásos vizsgálóelvű eljárás Németországban), Tudománytár 1843/VII/6. 238-239.o.
- 10-Sz.n.: Eskütszékekről, Századunk 1840/70. 555.o.
- 11-Varga János: Deák és az első magyar polgári büntetőrendszer tervezete 4.o.Zalaegerszeg 1980
- 12-Szalay László: Publicistai dolgozatok I.kötet 105-173.o. Pest, 1847
- 13-Fayer László szerkesztette: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I.kötet 94.o. Bp. 1896
- 14-Szalay László: Büntető eljárás III. 134.o., Publicistai dolgozatok II. kötet Pest 1847
- 15-A javaslatok szövegét közli Fayer: i.m. I.kötet: a I.javaslat a 143-223.o., a II.javaslat pedig a 370-462.oldalon jelent meg. A tanulmányban felhívott szakaszok a megfelelő helyről származnak.
- 16-Fayer: i.m. IV.kötet 238.o. Bp. 1902

17-Országgyűlési beszéd Wesselényi Miklós báró és a szólásszabadság védelmében 107.o., Molnár András válogatta: Deák Ferenc-válogatott politikai írások és beszédek Bp. 2001

18-A városokat illetően lásd Századunk 1844/13-17., a Hajdúkerületet illetően pedig a Századunk 1844/26-30.számaiban megjelent törvényjavaslatokat.

19-Palugyay Imre: Megye-rendszer hajdan és most II.kötet: Tiszti ügyészi hivatal 128-137.o., Pest 1844

20-Fayer: i.m. I. kötet 329-331.o.

21-Fayer: i.m. IV. kötet 69.o.

22-Fayer: i.m. I. kötet 340-356.o. és Molnár: i.m. I.kötet 366-378.o.

23-Kolosváry Miklós: Mikép lehetne a római és angol bírák s tisztviselők rendtartásait korunkban is létesíteni, a nélkül hogy ősi intézeteinket helyéből mozdítsuk? in. Századunk 1843/61. 486.o.

24-Fayer: i.m. IV. kötet 69.o.

25-uo. 101.o.

26-Szalay László: Pár szó két főfő ügyről, in. Publicistai dolgozatok I.kötet 227.o. Pest 1847

27-Fayer: i.m. IV.kötet 183.o.

28-lásd Nánási László: A vád hatóságai 1848/49-ben, in. Jogtudományi Közlöny 2000/6. 247-251.o.

VITAINDÍTÓ

Dr. Nyíri Sándor gondolatait új kezdeményezésnek szánjuk, sorainak közzétételével hozzászólásra hívunk fel mindenkit, akinek az ügyészek szakmai tudományos tevékenységével és a múlt értékeinek megőrzésével kapcsolatban mondanivalója van.

A szerkesztőség

DR.NYIRI SÁNDOR

SZÜKSÉG VAN-E A HARMADIK ÉVEZREDBEN IS AZ „ÜGYÉSZET” TUDOMÁNYÁRA?

A címben feltett kérdésre a válasz egyértelmű igen! Akkor miért van szükség e dolgozatra? Talán azért, mert a kérdésekre adott választ szokás megindokolni. Előre bocsátom, hogy az indokolás szubjektív elemeket is tartalmaz.

1./ Ügyészi pályám vége felé járok, értelmiségi létem – reményeim szerint – azonban nem ér véget. Az ügyészi lét egy életkorhoz kapcsolódó munkáltatói döntéshez kapcsolódik, az értelmiségi lét viszont tovább tart, addig amíg az ember gondolkodni, alkotni képes, gondolatait ki tudja fejezni, kezébe tudja venni a tollat, újabban a számítógép elé tud ülni, s le tudja írni gondolatait. Az ügyészi pályán – az ügyészségen – váltam értelmiségivé. Publikációim jelentős része az ügyészség működéséhez, vezetéséhez, irányításához, az ügyészi munka ellenőrzéséhez kapcsolódik, melyek közül a legtöbb megtalálható a ma már szép emlékű „Ügyészségi Értesítő” című folyóirat különböző évfolyamainak számaiban. / Könnyen elképzelhető, hogy a múlt század utolsó évtizedében az ügyészségre került fiatal jogászok nem is tudnak arról, hogy az ügyészségnek volt egyszer egy folyóirata. /

Életkoromnál fogva pályám nagyobbik része a rendszerváltozás előtti évtizedekre esett. Az akkor megjelent publikációk magukon viselik a korabeli jogrendszert, s a kor ideológiájának vonásait. Megjegyzem, hogy azokban az évtizedekben a jogrendszerek még a nyugati világban két részre oszlottak: polgári és szocialista jogrendszerekre. Ez volt a különböző témák – köztük az ügyészségé is – tárgyalásának alapja. A hazai rendszerváltozással ez elmúlt, jogtörténet lett, a jogi kérdések új alapokra, új elvekre helyeződtek.

Amikor pályázat útján jelenlegi beosztásomba kerültem, az ügyészség folyóján nagy zsákokban a könyvtárból leselejtezett könyvek voltak. A jegyzőkönyvek megjegyzés rovatában – sok esetben – az volt beírva, hogy „elavult”. Erre a sorsra jutott – többek között – az Ügyészségi Kiskönyvtár 33. köteteként megjelent. „Az ügyészség állami kapcsolatrendszerének néhány kérdése” című kötet is. A kötet „idejétmúlt” megjegyzéssel való selejtezése szubjektív ok miatt is

fájdalmasan érintett, ugyanis a könyvnek társszerzője voltam, a kötet több fejezetét rangos szerzők társaságában én írtam. Éppen ezért a műről szerénytelenség lenne szólnom. A témához kapcsolódva csak néhány fejezetcím: elméleti megalapozás /I.rész/, az ügyészi szervek és más állami szervek kapcsolatának rendszere, az ügyészi munka hozzájárulása az államvezetési feladatok teljesítéséhez, az ügyészi szervek és más állami szervek kapcsolattartása, együttműködése / II. rész /, a szervezeti rendszer jellemzői, az együttműködés és a törvényességi információ mint vezérlő elv / III. rész /.

A selejtezés élménye óta foglalkoztat a kérdés, hogy szükség van-e az „ügyészet” tudományára.

Ha már az Ügyészségi Kiskönyvtár sorozatot említettük, amelyet a Legfőbb Ügyészség Titkársága gondozott, tallózva tekintsük át a jelentősebb köteteket:

Perényi László – Kovács István: A vádbeszéd

Cséka Ervin – Vass Kálmán: Bevezető ismeretek a kriminalisztikába

Szerzői munkaközösség: Vádbeszédgyűjtemény

Hadady Tibor: A járási ügyészségek vezetése

Szilbereky Jenő: Az ügyész a polgári perben

Cséka Ervin – Szilágyi József: A vádirat

Gödöny József: A nyomozás törvényessége feletti felügyelet

Csaba Károly: Az általános törvényességi felügyelet

Horváth János – Nagy Emil: A polgári jogi igény érvényesítése a büntető eljárásban

Bartus Imre: A szabálysértési eljárás feletti általános törvényességi felügyelet

Szerzői munkaközösség: A hivatali büntettek nyomozása

Kilényi Géza: Az ügyész jogköre az államigazgatási eljárásban

Beck Károly: Kényszerintézkedések a nyomozásban

Halász Kálmán: A bűnözés statisztikai vizsgálatának kérdései

Patera Antal: A visszaesők megítéléséről, a visszaeső bűnözésről.

Szerzői munkaközösség: A büntettek okainak, körülményeinek elméleti és gyakorlati kérdései

Szerzői munkaközösség: A fiatalkori bűnözés és megelőzés, utógondozás néhány elméleti és gyakorlati kérdése

Szerzői munkaközösség: Az ügyészi általános törvényességi felügyelet szabályai

Szerzői munkaközösség: A számítástechnika alkalmazása az ügyészi szervezetben

A köteteket ügyészek írták, az ügyészi tevékenységről, vagy az ahhoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati kérdésekről, kezdő és haladó ügyészek okulására, valamint a témák iránt érdeklődő jogászok számára.

A vádbeszédéről, a nyomozás törvényessége feletti felügyeletről talán azóta sem jelent meg átfogó dolgozat./ Az utóbbi témához kapcsolódóan meg lehet még említeni Vass Kálmán „ A nyomozás törvényessége feletti ügyészi felügyelet szervezésének elméleti közelítése„ című opusát, amelyet a Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 18. kötete hozott le./

Életkoromnál fogva személyesen ismertem a szerzőket. Tanúsíthatom, hogy kiváló, tudományosan is jól felkészült, példaképül állítható jogászok voltak.

Olvasmányélményeim között tovább tallózva az ügyészségi tudományt gazdagította még – többek között – Szilbereky Jenő: Az ügyész a polgári eljárásban / Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1961 /, Névai László: Ügyészségi Tanulmányok / Tankönyvkiadó Bp. 1979 /, (Névai László kísérletet tett az ügyészség, mint állami szerv típus meghatározására is / idézett mű 24. oldal/).

Holló András: A közigazgatás ügyészi felügyeletének államjogi alapkérdései / Akadémiai Kiadó Bp. 1989 / című művei.

Az „ügyészet” tudományához kapcsolódva a XX. század 90-es éveiben újra felfedeztük a XIX. század végének, a XX. század elejének nagy jogászait, az ügyészséggel foglalkozó írásait /Kozma Sándor, Fekete Ödön, Balogh Jenő, Kármán Elemér, Vargha Ferenc, Finkey Ferenc, Mendelényi László, Auer György /.

A témához kapcsolódva élményszámba ment még Kertész Imre 90-es évekbeli munkássága / többek között: Ügyészségi közhelyek – Magyar Jog 1991/3, Az ügyész utasíthatósága – Magyar Jog 1992/2, A koronaügyész – Jogtudományi Közlöny 1992/7-8, A Magyar királyi Igazságügy-minisztérium és az ügyészségek – Magyar Jog 1993/10, A közszoigalat ügyészség Manhattanban – Ügyészek Lapja 1995/4, Ügyészbíraskodás – Magyar Jog 1996/1./

2./ Az ügyészségre vonatkozó tudományos tevékenységet vázlatosan áttekintve megállapítható, hogy azok egy része a szerzők tudományos érdeklődéséhez kapcsolódott, egy része pedig szervett keretek között zajlott.

A szervezés oroszánrésztét a Legfőbb Ügyészség Titkársága és az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet végezte. A Legfőbb Ügyészség Titkársága gondozta a negyedévenként megjelenő „Ügyészségi Értesítő „ című folyóiratot és az Ügyészségi Kiskönyvtár sorozatot. Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet gondozta – gondozza – a kezdetben Kriminálisztikai Tanulmányok, majd Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, s napjainkban Kriminológiai Tanulmányok címmel évente megjelent – megjelenő - tanulmányköteteket.

A rendszerváltozást követő évtizedben az ügyészségre vonatkozó tudományos tevékenység szervezetten történő művelése jószerével megszűnt. Maradt az egyéni érdeklődés. Azt is leginkább az ügyészség kormány alá rendelésének 1989 óta tartó, azóta minden kormány által felvetett ötlete váltotta ki. / Lásd pl. Pusztai László, Hlavathy Attila, Lőrinczy György és a szerző vonatkozó írásait. /

A szervezettség körében szólni kell azokról a Legfőbb Ügyészség által szervezett konferenciákról, könyvismertetésekről, amelyek témaválasztásai időszerűek voltak, a főreferátumot a témában jártas előadók tartották, a korreferátumot is elismert tudósok – pl. Cséka

Ervin professzor –tartották, s végül a konferencia anyagát az Ügyészségi Értesítő lehozta.

Ezek az Ügyészségi Értesítővel együtt sajnos elmúltak. / Az Ügyészségi Értesítőhöz kapcsolódva el kell mondani, hogy azt alanyi jogon megkapta minden ügyész és fogalmazó, s eljutott a jogi karok tanszékeire is. Az ügyészségi Kiskönyvtár kötetei kellő példányszámban eljutottak minden ügyészre és a jogi karok tanszékeire is. /

3./ A rendszerváltozással hazánk lényegi változáson ment át. Változtak az alkotmány előírásai, az állami berendezkedésre vonatkozó alapvető törvények. Magyarország a rendszerváltozás óta demokratikus jogállam, köztársaság, amelynek alapvető működési elve a joguralom. A hatalmi ágak világosan elhatárolódtak egymástól. Létrejött az önkormányzati rendszer. Az Országgyűlés törvényt alkotott a rendőrségről, a nemzetbiztonsági szolgálatokról, a határőrségről, a szabálysértésekről. A jogállam követelményének megfelelően módosult a bíróságokról, az ügyészségről szóló törvény, az Országgyűlés elfogadta a bírák és az ügyészek jogállásáról szóló törvényeket, megalkotta az új büntetőeljárási törvényt. Létrehozta az Országgyűlés az alkotmányvédelem új intézményét az Alkotmánybíróságot és az állampolgári jogvédelemre az állampolgári jogok országgyűlési biztosának intézményét.

A 90-es évek jogalkotásán nem nagyon érhető tetten a tudományos előkészítés. / Ez alól kivétel az Ptk. előkészítése. / Ezért aztán sok dolga akadt – akadt – az Alkotmánybíróságnak. A jogalkotás mentségére legyen mondva, gyakorta nem volt idő az alapos, tudományos előkészítésre, mert a jogállam kiépítése gyors cselekvést igényelt. / Jó példa erre a bünszervezet szabályozásának gyakori változása. / A tudományos előkészítés hiányában a jogalkotásban a politikusoké lett a döntő szó. Ezt legjobban az új Be., az ítéletablák és a fellebbviteli főügyészségek felállítása körüli huza-vona szemlélteti.

A 90-es években az „ügyészet” tudománya jószerével hallgatott. Ennek talán abban kereshető az oka, hogy a szervezetet a rendszerváltozás körül ért támadások a tollforgatókat inkább hallgatásra, jó esetben védekezésre, magyarázkodásra készítették.

Mára maradt az évente meghirdetésre kerülő Kozma Sándor tudományos pályázat, amelynek nyertes dolgozatait – szerkesztve, rövidítve – az Ügyészek Országos Egyesületének fóruma az Ügyészek Lapja lehozza. De ki tudja, hogy a nem nyertes alkotások az ügyészet tudománya szempontjából milyen értékeket hordoznak? Ki foglalkozik velük, ki serkenti a kezdő, szárnybontogató, a pályázaton nem nyertes szerzőket? Ők a jó tanácsok, a segítség hiányában magukra maradhatnak, kedvüket veszíthetik, elveszhetnek az értelmiségi alkotó munka számára. Jó lenne az arra érdemes dolgozatokat évente kötetben közreadni. Jó lenne összegyűjteni az ország különböző bíróságai előtti vádbeszédeket és szakavatott zsűrizés után egy, a vádbeszédre vonatkozó bevezető tanulmánnyal ugyancsak kötetben közreadni. A kiadmány a fogalmazók, titkárok, kezdő ügyészek számára kézikönyvként hasznosulhatna.

4./ Jó alkalomnak bizonyult volna a kitörésre „ Az ügyészség a harmadik évezredben A szervezeti reform „ címet viselő, a legfőbb ügyész által jegyzett dokumentum.

A dokumentumban az Országos Kriminológiai Intézetnek a Legfőbb Ügyészség szervezeti ábrájában történő szerepeltetésén kívül azonban nincs szó az ügyészségen belüli szervezett vagy irányított tudományos tevékenységről. / Kérem az olvasót, hogy a szervezett és irányított kifejezéseket ne értse félre, helyén kezelje ! / Csak remélni lehet, hogy e dokumentumot már a tevékenységgel is részletesebben foglalkozó dokumentumok is fogják követni, s abban már helyet kap a szervezeten belüli tudományos tevékenység is.

Mert az ügyészséget érintő, kutatni való, tudományos alapossággal kidolgozásra váró, megvitatni való téma lenne bőven. Csak a kedvcsinálás érdekében említek néhányat:

Ügyészség a jogállamban

Az ügyészség története / működés történet /

Ügyészségek az Európai Unió országaiban

Ügyészi tevékenység az Európai Unióban

Ügyészi funkciók a megváltozott jogi környezetben

nyomozás

nyomozás irányítása

nyomozás felügyelete

az ügyész a bírósági eljárásban

büntetés végrehajtási felügyelet

közigazgatási tevékenység

magánjogi tevékenység

Az ügyészség együttműködése más állami szervekkel

nyomozó hatóságok

bíróságok

büntetésvégrehajtási szervek

közigazgatási hivatalok

polgármesteri hivatalok

állampolgári jogok országgyűlési biztosa

Az ügyészség és a civil szervezetek

Az ügyészség és az emberi jogok

Az ügyészség a bűnügyi jogsegélyben

Az ügyészség vezetése, irányítása, ellenőrzése

5./ A tudomány működik önmagától is. A téma iránt érdeklődő, tudományos vénával is rendelkező kollega elkezd kutatni, irodalmat gyűjteni, majd papírra veti gondolatait, s ha egy kis szerencséje van valamelyik jogi szaklap idővel lehozza művét. A tudományt lehet szervezeten, szervezeti segítséggel is művelni. Ez jelentheti azt, hogy a tudományos tevékenység iránt érdeklődő fiatal egy szervezet – esetünkben az ügyészség - segíti.

A tudományos tevékenység iránt érdeklődést illetően az ügyészség napjainkban szerencsés helyzetben van. Az utóbbi években az egyetemekről jól képzett, a tudománnyal már az egyetemi évek alatt eljegyzett, nyelveket beszélő nagyszámú fiatal került az ügyészségre. Közülük sokan doktorandus képzésben vesznek részt. Nincs tudomásom arról, hogy ezekről a fiatalokról az ügyészségnek – a személyes ismeretséget leszámítva – szervezeten tudomása lenne. Az első lépcsőben legalább a doktorandus hallgatókat számba kellene venni. Számba kellene venni kutatási témájukat is. Meg lehetne kísérelni olyan témákkal megkeresni őket, amelyek az ügyészség számára hasznosak. „Cserébe” szervezeti támogatást lehetne ígérni nekik.

Számba lehetne venni a tudományos tevékenység iránt érdeklődő azon munkatársakat is, akik – egyenlőre –nem törekednek tudományos fokozat megszerzésére. Nekik is lehetne témát ajánlani hasonló szervezeti támogatással.

A szervezeti támogatás egyik bázisa lehetne az Országos Kriminológiai Intézet, ahol tudományos minősítéssel rendelkező tudósok dolgoznak. A másik bázisa lehetne a Legfőbb Ügyészség szervezetében létrehozásra kerülő, néhány fős, az ügyészség tudományos tevékenységét szervező és irányító egység. Ezt az egységet a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes alá lehetne rendelni. Ennek oka az, hogy a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes alá tartozik az Országos Kriminológiai Intézet is. Az egység segíthetné a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettest az Intézet felügyeletének ellátásában is. Ha már az Országos Kriminológiai Intézetnél tartunk, az ügyészség tudományos tevékenységét illetően járható út lehetne az is, hogy az Intézet kutatási terveibe – amelyet a legfőbb ügyész hagy jóvá – olyan témák is szerepeljenek, amelyek az ügyészség számára hasznosak, tudományos értékük mellett az ügyészségen is jól hasznosíthatók.

A kutatók számára konzulenseket lehetne biztosítani. Erre számításba lehetne venni az Intézet munkatársait, valamint az ügyészség egyetemi oktatásban is résztvevő munkatársait. / Ha már az egyetemeket is említettük új alapokra lehetne helyezni az egyetemek és az ügyészség kapcsolatait. Az egyetemek fiatal oktatóinak az ügyészség biztosíthatná a jogi szakvizsgára történő felkészülés lehetőségét, az ügyészi munkába történő bekapcsolódást. Az egyetemek

biztosíthatnák, hogy az arra alkalmas ügyészek bekapcsolódjanak az oktatásba, az egyetemeken folyó tudományos munkába. /

A kutatások részeredményeiről regionális vagy központi konferenciákat lehetne szervezni, arra rangos opponenseket felkérni. A kutatási részeredmények publikálását a szervezet segíthetné. Ennek érdekében újra kellene indítani az Ügyészségi Értesítőt.

A Phd. dolgozatok elkészítéséhez is szervezeti segítséget lehetne adni. Erre lehetőséget adhatna az a megoldás, hogy a dolgozat elkészítéséhez néhány hónapra a jelöltet az Országos Kriminológiai Intézetbe berendelnék. Ez a megoldás a jelölt jövőbeli tudományos személyes kapcsolatainak kialakítását, elmélyülését is segítené. A jelölt munkáját segítené, megkönnyítené az Intézet könyvtára, a konzultálás lehetősége is. Az Intézet vagy a Legfőbb Ügyészség a dolgozatok munkahelyi vitáját is felvállalhatná, arra téma iránt érdeklődő ügyészeket is meg lehetne hívni. A közérdeklődésre tartozó témák vitájáról a sajtót is lehetne tájékoztatni. Ezáltal a közvélemény értesülhetne arról is, hogy az ügyészségen a jogalkalmazás mellett tudományos tevékenység is folyik. Az Intézet vagy a Legfőbb Ügyészség a védéseknek is helyszínt adhatna. Ezzel a tudós műhelyekkel, az egyetemekkel való elmélyült kapcsolatot is lehetne segíteni. A jelölt kutatási eredményeit munkatársai jelenlétében védhetné meg, s ezáltal értelmiségi sikerélménye növekedne, a hallgatóság szakmai becsülete, hivatásérzése, a tudomány iránti elhivatottsága elmélyülne.

A szervezet segíthetné a mű közreadását is. Ehhez érdemes lenne feltámasztani az Ügyészségi Kiskönyvtár sorozatot is. Az Ügyészségi Kiskönyvtár helyt adhatna az ügyészi tevékenységet érintő nagyobb lélegzetű tanulmányoknak is.

A Legfőbb Ügyészség nemzetközi kapcsolatai révén segíthetné az arra alkalmas dolgozatok külföldi lapokban történő elhelyezését is, a fiatalok nemzetközi konferenciákon való részvételét is.

Az „ügyészet” tudományának művelői a hazai és nemzetközi tudományos életben is rangot vívhatnak ki. Kutatási eredményeiket hasznosíthatná a jogalkotás, az igazságszolgáltatás is. A kutatók értelmiségi sikerélményre tehetnek szert, a példaértékű ügyintézési fegyelem, a színvonalas jogalkalmazás mellett növelnék az ügyészség tekintélyét, elősegítenék a munkahelyi közérzet javítását, a hosszútávon pályán maradás örömeit, segítenék, biztosítanak a vezetővé válást, a minőségi vezetői utánpótlást. Serkentenek a bekapcsolódó új nemzedékek igényességét, hosszútávon megalapoznák az ügyészi munka tudományos alapon történő végzését, a Magyar Köztársaság ügyészségének nemzetközi hírnevét, a hazai jogalkalmazás színvonalának emelkedését.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Gazdasági jog

dr. Németh József: A magyar bányajog kézikönyve 2003. KERIORG Kiadó Kft., Bp., 2003.

dr. Németh József: A villamos energetikai szabályozás jogi, szakmai kézikönyve 2002. KERIORG Kiadó Kft., Bp., 2003.

Soltész Ilona – Szakács György: Közérthetően az építésügyi szabványosításról és az európai jogharmonizációról. Lezárva: 2002. okt. 15. KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2002.

Szegediné dr. Sebestyén Katalin (szerk.): Értékpapír kézikönyv. A tőkepiaci törvény hatálya alá tartozó és hatálya alá nem tartozó értékpapírok. Agrocent K., Bp., 2002.

dr. Temesvári Jenő – Taschner Béla: Szavatosság – jótállás – alkalmassági idő. Tartós fogyasztási cikkek és termékek, építőipari anyagok, és szerkezetek gyártóinak, importőreiknek, kereskedőinek, javítószolgálatainak, vásárlóinak és építkezőknek. KERIORG Kiadó Kft., Bp., 2003.

Közigazgatási jog

Karácsony Imréné: Adómentes és kedvezményes juttatások. Ötlettár az adó- és járulékterhek minimalizálásához. Verlag Dashöfer Szakkönyvkiadó Kft. Bp., 2002.

Karácsony Imréné: Költségtérítések, természetbeni juttatások, kedvezmények, adómentességek elszámolásának 2003. évi szabályai. KERIORG Kiadó Kft. 2003.

Reményi Gábor – Péchy Zsolt – Garai Eszter: Adózással összefüggő szakkifejezések magyar-angol-német-francia nyelven. (Bővített kiadás). Kompkonzult Számítástechnikai és Tanácsadó Kft., Bp., 2002.

Munkajog

Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György: Külföldiek foglalkoztatása Magyarországon. Lezárva 2002. október 15. KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2002.

Erdész né Nagy Gizella – Tóth Libóiuszné: A társadalombiztosítás időszerű kérdéseiről. SALDO P.T.I. Rt., Bp., 2002.

Általános téma

Garai Borbála – Takács P. (szerk.): Tudományos Diákköri Dolgozatok 2001. 1-3. Bibliotheca Juridica. ELTE ÁJK – Bibó Szakkollégium, Bp., 2002.

Izsák Lajos – Pölöskei Ferenc – Romsics Ignác – Urbán Aladár: Magyar miniszterelnökök 1848-2002. Kossuth Kiadó, Bp., 2002.

Meleg Csilla: Általános szociológiai szöveggyűjtemény jogászoknak. Compendiárium. Dialóg Campus K., Bp.-Pécs, 2002.

Nagy Boldizsár – Jeney Petra: Nemzetközi Jogi Olvasókönyv. Dokumentumok és szemelvények. OSIRIS tankönyvek. Osiris Kiadó, Bp., 2002.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr.Bistei Attila
egyetemi adjunktus
Miskolci Egyetem ÁJK

DR.MEDVECZKY GÁBOR
fogalmazó
Budapest V-XIII; Kerületi Ügyészség

DR.NÁNÁSI LÁSZLÓ
osztályvezető ügyész
Bács-Kiskun Megyei Főügyészség

DR. NYÍRI SÁNDOR
vezető ügyész
Budapest, XIV és XVI. Kerületi Ügyészség

DR. PAULOVICS ANITA
EGYETEMI DOCENS
Miskolci Egyetem ÁJK

DR.SEEREINER IMRE
ÜGYÉSZ
Legfőbb Ügyészség

SÜMEGINÉ DR.TÓTH PIROSKA
könyvtárvezető
Legfelsőbb Bíróság

Közlési feltételek

A Szerkesztőség szándékai és lehetőségei szerint vállalja olyan írások közlését, amelynek témája kapcsolatos az Ügyészek Országos Egyesületével, az ügyészséggel, az ügyészekkel vagy azok munkájával, főleg jogalkalmazói tevékenységével. Az elméleti és a gyakorlati tanulmányoknak tükröznie kell az adott téma széleskörű ismeretét, az abban foglaltak szakmai megalapozottságát. Ezen túlmenően az írás tartalma, gondolatisága nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot, amelynek tartalmaznia kell a szerző nevét, beosztását és szolgálati helyét, floppylemezen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 15 gépelt oldal lehet.

A Szerző hozzájárul ahhoz, hogy írásműve az Internet hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.

A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására és korrigálására.

El nem fogadott kéziratot csak abban az esetben küldünk vissza, ha erre való igényét a Szerző a kézirat leadásakor bejelenti.

Ügyészek Lapja

alapítva 1993-ban

(© Ügyészek Országos Egyesülete)

Szakmai Érdekképviselői folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete

ISSN 1217-7059

A kiadásért felel: Dr. Hajdú Mária ÜOE elnöke

A szerkesztőség címe: 1881 Budapest, Markó u. 27.

Főszerkesztő: Dr. Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

A szerkesztőség elnöke: Dr. Tamási Pál

Budapesti V.-VIII.-XIII. Ker. Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Dr. Auer László, Legfőbb Ügyészség

Dr. Bíró Kornélia, Legfőbb Ügyészség

Dr. Ettig Antal Katonai Főügyészség

Dr. Nánási László, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség

Dr. Szabolcsi László, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak:

Bárd Johanna – tipográfia

Gárdonyi Kolos – tördelés

Merkl Zsuzsa – leírás